

U.2015.2565

H.D. 30. april 2015 i sag 267/2013 (1. afd.)

Sidetal: 2565

Et selskab, der fremstillede isoleringsmateriale, havde overtrådt markedsføringsloven i forhold til et andet selskab, der ligeledes fremstillede isoleringsmateriale, ved påstande om bl.a. produkternes isoleringsevne, brandmodstand og genanvendelighed, idet påstandene ikke var tilstrækkeligt dokumenteret. Ikke afvisning som følge af manglende retlig interesse. Ikke passivitet.

Selskabet R, der fremstillede isoleringsmateriale baseret på stenuld, havde anlagt sag mod selskabet P, der fremstillede isoleringsmateriale baseret på papiruld, idet R anførte, at P havde overtrådt markedsføringslovens § 1, § 3 og § 5 ved markedsføringen af sine produkter. Højesteret udtalte, at ordlyden af markedsføringslovens § 3, stk. 3, og § 5, stk. 2, forarbejderne til bestemmelserne samt de bagvedliggende direktiver må forstås således, at kravet om dokumentation for oplysninger, der gives i markedsføringen, ikke kan opfyldes blot ved at sandsynliggøre rigtigheden af en oplysning, og at de konkrete krav, der stilles med hensyn til dokumentationen af en oplysning, varierer under hensyn til omstændighederne i det enkelte tilfælde. ^[Note 1] I den foreliggende sag havde P i markedsføringen anvendt oplysninger om stenulds og papirulds isoleringsevne, brandmodstand, genanvendelighed og om priser og arbejdsmiljø, der ikke var tilstrækkeligt dokumenterede, og P fandtes herved at have overtrådt markedsføringslovens § 1 og § 3 og til dels § 5, ligesom P i forbindelse hermed havde krænket R's varemærkerettigheder. Påstande fra R om, at P skulle tilbagekalde reklamemateriale, og om bødestraf til P blev ikke taget til følge. Der var i øvrigt ikke grundlag for at afvise påstande fra P som følge af manglende retlig interesse, ligesom der ikke var fornødent grundlag for at fastslå, at R havde udvist retsfortabende passivitet.

Papiruld Danmark A/S (adv. Jane Frederikke Land, Kbh) mod Rockwool A/S (adv. Claus Barrett Christiansen, Aarhus).

Sø- og Handelsretten

Sø- og Handelsrettens dom 29. oktober 2013 i sag V-62-11 (SH2013.V.0062.11)

(Lotte Wetterling, Anders Madsen, Kai Wöldike Bested).

Sagens baggrund og parternes påstande

Sagen er oprindelig anlagt ved justifikationsstævning den 10. juni 2011 i forlængelse af en fogedsag ved Retten i Hillerød og handler om, hvorvidt det skal forbydes Papiruld Danmark i sin markedsføring at anvende forskellige miljømæssige anprisninger og udsagn samt udsagn om papirulds brandmodstand, arbejdsmiljø og prissammenligning. Efter sagens anlæg har Rockwool A/S nedlagt en række yderligere påstande om forbud mod Papiruld Danmarks markedsføring, om krænkelse af Rockwool A/S' varemærkerettigheder og bødestraf.

Rockwool A/S har endeligt nedlagt følgende påstande:

1. Papiruld Danmark tilpligtes at anerkende, at det af Retten i Hillerød, Fogedretten, sag FS 2328/2011, den 30. maj 2011 nedlagte forbud er lovligt gjort og forfulgt.
2. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Hvorimod Rockwool i batts form er 73 % dårligere end deklareret«, jf. bilag 1, ekstraktens side 873-876.
3. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Papiruld fastholdt i konstruktionen bidrager til brandmodstanden som stenuld«, jf. bilag 2, ekstraktens side 1001-1016.
4. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Isolering af en konstruktionsdel koster ca. det samme som mineraluld. . . Men hvis man regner på de samlede byggepladsomkostninger, affald, ventetider, forstyrrelse af andre arbejder, så er papiruld langt billigere . . . Hvis alle disse ulemper bliver indregnet, bliver isolering med papiruld langt billigere««, jf. bilag 2, ekstraktens side 1001-1016.
5. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Test foretaget af Dansk Brandteknisk Institut . . . har vist, at papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld.«, jf. bilag 3, ekstraktens side 1017-1022.
6. Frafaldet.
7. Frafaldet.
8. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Miljørigtig isolering«, jf. bilag 32, ekstraktens side 1096-1097.
9. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Miljøvenligt materiale«, jf. bilag 33, ekstraktens side 1098-1103.
10. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende miljøudsagnet »Papiruld er et 100 % genanvendeligt produkt«, jf. bilag 33, ekstraktens side 1098-1103.

2566

11. Frafaldet.

12. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Dansk Brand- og sikringsteknisk Institut (DBI) har målt Papiruld til at have en af markedets højeste brand[e]modstande«, jf. bilag 33, ekstraktens side 1098-1103.

13. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Stenuld »koster« ca. 27 kg CO₂/m³«, jf. bilag 2, ekstraktens side 1003.

14. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Papiruld »koster« ca. 7 kg CO₂/m³«, jf. bilag 2, ekstraktens side 1003.

15. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Det samlede CO₂ aftryk for Papiruld er derfor så lavt som 7 kg CO₂/m³. Det er kun 25 % af CO₂ belastningen fra fremstilling af stenuld.«, jf. bilag 41, ekstraktens side 1104-1105.

16. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Papiruld er bæredygtigt byggeri og grønne jobs«, jf. bilag 33, ekstraktens side 1098-1103.

17. Det påbydes Papiruld Danmark at tilbagekalde alt markedsføringsmateriale indeholdende udsagn omfattet af påstand 2-16.

18. Papiruld Danmark tilpligtes at anerkende at have krænket Rockwool A/S' ROCKWOOL varemærkeregistrering, jf. bilag 10, ekstraktens side 82-83.

19. Papiruld Danmark tilpligtes at anerkende at have krænket Rockwool A/S' BATTIS varemærkeregistrering, jf. bilag 40, ekstraktens side 84-85.

20. Papiruld Danmark skal til Rockwool A/s betale Rockwool A/S' omkostninger i forbindelse med sagen, herunder sagen om forbud.

21. Frafaldet.

22. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet ». . . overskydende eller gammelt Papiruld, som ikke skal anvendes kan afleveres på genbrugspladsen som småt brandbart affald i modsætning til mineraluld, som skal deponeres på særlige lossepladser for farligt byggeaffald«, jf. bilag 52, ekstraktens side 1141.

23. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »CO₂-venlig«, jf. bilag 53, ekstraktens side 1142.

24. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Papiruld indeholder ingen farlige fibre«, jf. bilag 54, ekstraktens side 1143.

25. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Ingen øget risiko for støvlunge sygdomme og bronkitis«, jf. bilag 54, ekstraktens side 1143.

26. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Irriterer ikke øjne og åndedræt«, jf. bilag 54, ekstraktens side 1143.

27. Det forbydes Papiruld Danmark at anvende udsagnet »Papiruld kan nedgraves og komposteres. Papiruld er ikke modstandsdygtigt overfor jordbakterier, og vil derfor nedbrydes. Der kan komposteres 1 kg Papiruld pr. 10 m² jord.«, jf. bilag 52, ekstraktens side 1141.

28. Papiruld Danmark idømmes bødestraf for overtrædelse af markedsføringslovens § 3 og § 5, jf. § 30, stk. 3, ved at have gjort markedsføringsmæssig brug af udsagnene i påstand 2-6, 8-16 og 21-27.

Papiruld Danmark har endeligt nedlagt følgende påstande:

Ad påstand 1: De af Fogedretten i Hillerød den 30. maj 2011 nedlagte forbud i sag FS 2328/2011 ophæves.

Ad påstand 3, 5, 8, 9, 12-15, 17-20 og 22: Frifindelse

Ad påstand 2, 4, 10, 16 og 23-28: Afvisning, subsidiært frifindelse.

Papiruld Danmark har desuden nedlagt følgende selvstændige påstand:

Rockwool A/S skal til Papiruld Danmark betale omkostninger i forbindelse med sagen, herunder fogedsagen om foreløbigt forbud.

Sagen har været hovedforhandlet over 3 retsdage. Retsdagene var fordelt sådan, at forelæggelse og bevisførelse blev gennemført den 17. og 18. juni 2013, og at parternes procedurer blev gennemført på en ekstra retsdag den 29. august 2013. Til brug herfor blev de forklaringer, der var afgivet i retten, sendt til parterne i form af en retsbog dateret 16. juli 2013.

Oplysninger i sagen

Sagens parter og baggrund

Rockwool-koncernen er producent af navnlig isoleringsmateriale baseret på stenuld og er en international koncern med produktion og salg fra en række Rockwool-selskaber verden over.

Stenuld er et isoleringsmateriale fremstillet af sten, som fremstilles i såvel pladeform (batts) og i form af granulater (løsfyld). Rockwool A/S producerer både batts og granulater.

Rockwool International A/S er indehaver af varemærkeregistreringerne VA 1937 00260 »ROCKWOOL« og VA 1953 00569 »BATTS«.

Papiruld Danmark (tidl. Miljø Isolering ApS) er en dansk virksomhed, som producerer og sælger isoleringsmaterialet papiruld. Materialet papiruld er hule cellulosefibre, der stammer fra indsamlede aviser. Avispapiret bliver blandt andet tilsat borater og sælges primært i granulatform.

Til illustration af baggrunden for sagen og parternes tidligere tvister har Papiruld Danmark fremlagt udskrift af retsbog af 14. april 1998 fra Fogedretten i Hillerød, hvoraf fremgår, at Rockwool A/S begærede fogedforbud

2567

nedlagt over for Papiruld Danmark. Det er oplyst, at parterne indgik et retsforlig, hvor Papiruld Danmark erklærede, at man ikke i fremtiden ville benytte de i sagen omhandlede brochurer. Parterne var samtidigt enige om, at dele af de udsagn, som blev anvendt, kunne gentages i kommende brochurer. Det blev aftalt, at når en ny brochure forelå, skulle Papiruld Danmark sende denne til Rockwool A/S. Det er oplyst, at det er uvist, hvilke brochurer sagen i 1998 vedrørte.

Den 13. maj 1998 skrev Papiruld Danmarks daværende advokat til Rockwool A/S' daværende advokat, at han på vegne af Papiruld Danmark fremsendte 2 eksemplarer af de nye brochurer. Det er uvist, hvilke brochurer der her var tale om.

Som dokumentation for, at Rockwool A/S i sin markedsføring tillige anvender brochurer, som ikke er i overensstemmelse med [markedsføringsloven](#), har Papiruld Danmark fremlagt Papiruld Danmarks klage af 30. maj 2001 til Varmeisoleringsforeningen (VIF) over Rockwool A/S' brochure »Før du vælger isolering« fra marts 2001. I brochuren sammenlignede Rockwool A/S bl.a. arbejdsmiljø, miljøvenlighed og brandmodstand for papiruld og stenuld. Det er oplyst, at sagen endte med, at Rockwool A/S stoppede med at anvende brochuren.

Papiruld Danmark har oplyst, at den i bilag N fremlagte brochure »10 gode grunde til ISOLERING MED PAPIRULD« er en revideret udgave, som blev lavet efter parternes uoverensstemmelser i 2008. Det er omtvistet, hvorvidt Rockwool A/S har set denne brochure.

Den 23. marts 2011 indgav Rockwool A/S en forbudsrekvisition til Fogedretten i Hillerød med påstande svarende til påstand 2 - 6 i nærværende sag. Den 30. maj 2011 afsagde Fogedretten i Hillerød følgende kendelse:

»Fogedrettens bemærkninger

Påstand 1

Bilag 1 indeholder en omtale af Papiruld Danmarks produkt og fremgangsmåde i forbindelse med installation, og navnet Papiruld Danmark ApS fremgår af bilaget. Efter bevisførelsen og efter indholdet af bilaget, finder fogedretten det godtgjort, at bilaget er udarbejdet af Papiruld Danmark ApS.

I bilaget omtales isoleringsværdien af papiruld sammen med bats fra blandt andre Rockwool, om hvis produkter det anføres at de er 73 % dårligere end deklareret. Efter ordvalget foretages der en direkte sammenkædning imellem egenskaber ved produkter tilhørende Papiruld Danmark og Rockwools produkter, som er konkurrerende virksomheder. Papiruld Danmark har efter bevisførelsen ikke ført bevis - ved fremlæggelse af undersøgelser fra anerkendte institutioner - for rigtigheden af udsagnet.

Fogedretten finder herefter, at udsagnet er vildledende og miskrediterer Rockwools produkter jf. [markedsføringsloven § 3, stk. 1](#) og [§ 5, stk. 2](#) nr. 1 og nr. 5.

Herefter og da formålet forspildes, såfremt rekvirenten henvises til at gøre sine rettigheder gældende ved almindelig rettergang er betingelserne i [retsplejelovens § 642](#) opfyldt. Fogedretten tager derfor rekvirentens påstand til følge - uanset det oplyste om, at Papiruld Danmark ikke fremover vil benytte udsagnet.

Påstand 2

Efter bevisførelsen og indholdet af korrespondancen imellem Rockwools daværende advokat, og Papiruld Danmarks advokat må fogedretten lægge til grund, at Rockwool i brev af 14. maj 2008 krævede udsagnet »Test foretaget af Dansk Brandteknisk Institut og test vist i TV har vist, at Papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld« fjernet, og at Papiruld Danmark blev anmodet om øjeblikkeligt at stoppe med denne retsstridige markedsføring.

Fogedretten må lægge til grund, at der herefter var korrespondance og drøftelser mellem advokaterne - også vedrørende det nævnte udsagn - frem til primo marts 2009, og at rekvirenten ikke tog skridt til at indlede en forbudssag forud for den omhandlede.

Fogedretten finder ikke, at der er oplyst et rimeligt og sagligt grundlag for, at der er forløbet ca. 2 år efter drøftelserne mellem parterne og frem til indgivelse af forbudsbegæringen vedrørende det tilsvarende udsagn. På denne baggrund har rekvirenten ikke godtgjort, at formålet forspildes såfremt han henvises til at gøre sin ret gældende under almindelig rettergang, hvorfor betingelsen i [retsplejelovens § 642](#) ikke er opfyldt.

Rekvirentens begæring om forbud nægtes derfor fremme.

Påstand 3

Fogedretten lægger det til grund som ubestridt, at udsagnet omfattet af påstand 3 har fremgået af Papiruld Danmarks hjemmeside.

Det fremgår af udsagnet, at isolering med »papiruld er langt billigere« end ved isolering med mineraluldsmåtter når de samlede byggepladsomkostninger medregnes. Rockwool er markedsledende og udsagnet må efter sin ordlyd naturligt forstås således, at Papiruld Danmark sammenligner sit produkt med Rockwools produkt. Papiruld Danmark har efter bevisførelsen ikke dokumenteret rigtigheden af udsagnet, og fogedretten finder på denne baggrund, at der foreligger sammenlignelig reklame som er vildledende jf. [markedsføringslovens § 5, stk. 2](#), nr. 1.

Herefter og da formålet forspildes, såfremt rekvirenten henvises til at gøre sine rettigheder gældende ved almindelig rettergang er betingelserne i [retsplejelovens § 642](#) opfyldt - uanset oplysningerne om, at Papiruld Danmark ikke længere anvender udsagnet.

Påstand 4

Af konklusionen i rapporten »Organiske isoleringsmaterialer, brandmodstandsbidrag« udarbejdet af K.

2568

Stokbæk i september 2001 fremgår blandt andet, at bme for cellulose løsfyldsmaterialer med fastholdelse varierer mellem 0.11 og 0,4 1, samt at bme for fastholdte isoleringsmaterialer af cellulose løsfyld ligger på niveau med stenuld. Det er ikke godtgjort, at rapporten ikke er udført i henhold til gældende normer eller, at der foreligger andre tests der imødegår oplysningerne i rapporten.

Herefter og da der af hjemmesiden tilhørende *alternativisolering.dk* fremgår et udsagn med et tilsvarende indhold - tillige med en henvisning til Dansk Brand- og sikringsteknisk Institut - har Papiruld Danmark godtgjort rigtigheden af udsagnet.

Rekvirentens begæring om forbud nægtes derfor fremme.

Påstand 5

Efter indholdet af power pointene, der angiver sig udstedt af Papiruld Danmark ved en tidligere ansat, må fogedretten lægge til grund, at Papiruld Danmark havde kendskab til indholdet og til udsagnet om bor.

Fogedretten lægger det som ubestridt til grund, at der ikke i udsagnet henvises til rekvirentens produkter eller materialer, der indgår i rekvirentens produktion. På denne baggrund har rekvirenten ikke godtgjort, at Papiruld Danmark krænker rettigheder tilhørende rekvirenten - uanset om forbrugerrettigheder måtte være krænket. Betingelsen i [retsplejelovens § 642](#), nr. 1 er derfor ikke opfyldt.

Rekvirentens begæring om forbud nægtes derfor fremme.

Fogedretten må efter det oplyste lægge til grund, at Papiruld Danmark ikke længere benytter udsagnene omfattet af rekvirentens påstand 1 og 3, og herefter findes der ikke grundlag for at kræve sikkerhed i forbindelse med forbuddets nedlæggelse.

Thi bestemmes

Det forbydes Papiruld Danmark at anvende følgende udsagn: »Hvorimod Rockwool i batts form er 73 % dårligere end deklareret«.

Rockwools påstand 2 nægtes fremme.

Det forbydes Papiruld Danmark at anvende følgende udsagn: »Isolering af en konstruktionsdel koster ca. det samme som mineraluld . . . Men hvis man regner på de samlede byggepladsomkostninger, affald, ventetider, forstyrrelse af andre arbejder, så er papiruld langt billigere . . .

Hvis alle disse ulemper bliver indregnet, bliver isolering med papiruld lang billigere«.

Rockwools påstand 4 og 5 nægtes fremme.

. . .«

Rockwool A/S kærede kendelsen delvist til Østre Landsret, idet der kun blev nedlagt påstand om, at den i forbudssagen nedlagte påstand 4 også blev taget til følge. Landsretten afsagde kendelse den 24. februar 2012, hvorefter Papiruld Danmarks påstand om stadfæstelse blev taget til følge. Landsretten begrundede dette med, at Rockwool A/S havde udvist passivitet, hvorfor betingelsen for nedlæggelse af fogedforbud i [retsplejelovens § 642](#), nr. 3, ikke var opfyldt. Landsretten var således enig i fogedrettens begrundelse.

Generelt vedrørende passivitet

Papiruld Danmark har vedrørende flere af påstandene det synspunkt, at Rockwool A/S har udvist passivitet. Til støtte herfor har Papiruld Danmark fremlagt diverse korrespondance mellem parterne fra 2008 vedrørende blandt andet påstande om brandmodstand.

I brev af 14. maj 2008 fra Rockwool A/S til Papiruld Danmark gjorde Rockwool A/S således gældende, at Papiruld Danmark anvendte udsagn i strid med [markedsføringsloven](#) på deres hjemmeside og i brochuren »10 gode grunde til ISOLERING MED PAPIRULD«. I brevet henvises blandt andet til følgende udsagn om brandmodstand: »Test foretaget af Dansk Brandteknisk Institut og test vist i TV har vist, at Papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld og yder en bedre modstand mod brand end f.eks. glasuld«. I brevet anførte Rockwool A/S videre, at det var en skærpene omstændighed, at Papiruld Danmark gjorde brug af påstande, som var omfattet af parternes tidligere forligsaftale fra 1998.

Papiruld Danmark besvarede brevet den 29. maj 2009 og fastholdt her, at deres markedsføring ikke stred mod [markedsføringsloven](#) eller det indgåede retsforlig.

Parternes skriftlige bevisførelse

Parterne har fremlagt et omfattende skriftligt materiale til belysning af de enkelte omtvistede udsagn samt til dokumentation for deres synspunkter herom. Materialet, som har været særligt fremhævet af parterne, præsenteres nedenfor henført til de enkelte påstande.

Påstand 2 (deklaration)

Udsagnet i påstand 2 har ubestridt været anvendt i informationsmaterialet »Hvorfor vælge papiruld« udleveret af Papiruld Danmark. Det er oplyst, at markedsføringsmaterialet er trykt og udleveret til 40 firmaer i perioden 2002-2010.

Papiruld Danmark har som dokumentation for, at udsagnet i påstand 2 er korrekt, fremlagt artiklen »En tossehistorie fra det virkelige liv« af byggetekniker Hans Døllerup. Artiklen er en vurdering af en rapport fra BYG DTU og Teknologisk Institut »Varmeisoleringsevne for ydervægge målt i Borup Seniorby« fra 2004. Beregninger for udsagnene udarbejdet af Hans Døllerup har tillige været fremlagt. Af disse beregninger fremgår, at det anvendte Rockwool-materiale var 73 % dårligere end deklareret.

Påstand 3, 5 og 12 (udsagn om brandmodstand)

Udsagnet i påstand 3 og 12 har ubestridt været anvendt på Papiruld Danmarks hjemmeside og påstand 5

2569

har ubestridt været anvendt i brochuren »10 gode grunde til ISOLERING MED PAPIRULD«.

Papiruld Danmark har som dokumentation for, at udsagnene om brandmodstand er korrekte fremlagt følgende materiale:

- Rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« (af parterne betegnet »bilag O«) af Frede Christensen og Ejnar Danø, Dansk Brand- og sikringsteknisk Institut, juli 2001. Af rapporten fremgår, at brandmodstandsbidraget er 41 minutter for isoleringsmaterialet »Celluloseuld som løsulld med 6 % bor- og 9 % aluminiumsalte«, hvis dette er fastholdt med pladefelt af stålnet. Hvis isoleringsmaterialet er fastholdt med pladefelt med spredt forskalling er brandmodstandsbidraget 37 minutter.
- Rapporten »Organiske isoleringsmaterialer, brandmodstandsbidrag« af Kurt Stokbæk, september 2001 (af parterne betegnet »bilag B«). Formålet med rapporten var efter det oplyste at fremskaffe litteratur og prøvningsrapporter angående brandmodstandsevne for bygningskonstruktioner isoleret med organiske isoleringsmaterialer og fastlægge sådanne materialers forventede brandmodstandsbidrag. I rapporten konkluderes, at for fastholdte isoleringsmaterialer af cellulose løsfyld ligger det forventede bme (bme = brandmodstandsevne) på niveau med bme for glasuld.
- Artikel fra www.alternativisolering.dk »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« af Ejnar Danø, 2001. Artiklen refererer indholdet og resultatet af rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem«.
- By og Byg Anvisning 207, Statens Byggeforskningsinstitut »Anvendelse af alternative isoleringsmaterialer«, 2003 (af parterne betegnet »bilag Z«). Det fremgår af anvisningen, at brandhæmmende tilsætningsstoffer især har en effekt, når det gælder antændelighed, varmeafgivelse og røgudvikling under brand, mens gennembrændingshastigheden kun påvirkes i begrænset omfang ved tilsætning af brandhæmmere.
- Træ og Brand, TRÆ 1995. Af denne rapport fremgår, at brandmodstandsbidraget for stenuld er 0,2 minutter i en lodret ikke-bærende konstruktion.

- Rapporter over sammenlignende brandforsøg, Dansk Brandteknisk Institut af 16. oktober 1996 og af 16. december 1998 (af parterne betegnet »bilag P og T«).

- ETA (European Technical Approval) rapport fra European Organisation for Technical Approvals vedrørende papiruld i forhold til »reaction to fire«. Det fremgår heraf, at de testede produkter klassificeres i den europæiske klasse D-s2,d0.

Samtlige tests i rapporterne er udført ud fra en lodret ikke-bærende konstruktion.

Rockwool A/S har som dokumentation for, at udsagnene i påstand 3, 5 og 12 er urigtige fremlagt følgende materiale:

- Prøvningsrapport fra DBI (Dansk Brandteknisk Institut) af 3. august 2011 (af parterne betegnet »bilag 42«) for prøvning af vandrette ikke-bærende bygningsdele for papiruld granulat med en densitet på ca. 41 kg/m³ og en tykkelse på 350 mm. Det fremgår af rapporten, at ydeevnekriterierne i prøvningsmetoden både for så vidt angår integritet og isolation overholdes i 30 min. Gipsplader faldt ned efter 19 minutter.

- Prøvningsrapport fra DBI af 10. august 2011 (af parterne betegnet »bilag 43«) for prøvning af vandrette ikke-bærende bygningsdele for ROCKWOOL stenuldbatts med en densitet på ca. 30 kg/m³ og en tykkelse på 310 mm. Det fremgår af rapporten, at ydeevnekriterierne i prøvningsmetoden både for så vidt angår integritet og isolation overholdes i 48 min. Gipsplader faldt ned efter 19 minutter.

Det er ubestridt, at indblæsning af papiruldsgranulat til brug for prøvningsrapporten af 3. august 2011 blev foretaget af en isolatør ved navn Kasper Eiersbo, Eiersbo Byg, som også indkøbte granulatet for Rockwool A/S. Papiruld Danmark har anført, at Kasper Eiersbo er en tidligere samarbejdspartner med Papiruld Danmark, og at samarbejdet ophørte på grund af uoverensstemmelser mellem parterne, hvorfor der ikke er tale om en uvildig rapport.

Rockwool A/S har som dokumentation for klassifikation af papiruld og rockwool fremlagt følgende materiale:

- Udskrift fra DBI's (Dansk Brandteknisk Institut) hjemmeside vedrørende klassifikation af bygningsmaterialer og brandbarhed. Brandtest af byggematerialer - reaction to fire tests - sker ved DBI efter standarderne EN 13823, EN ISO 1182, EN ISO 11925-2 og EN ISO 1716.

- Eksempelsamling om brandsikring af byggeri, april 2006, hvoraf fremgår, at isoleringsmateriale klassificeres i klasserne, A, B, D og E. Der er enighed om, at Rockwool er klassificeret i klasse A.

- By og Byg Anvisning 207, Statens Byggeforskningsinstitut »Anvendelse af alternative isoleringsmaterialer«, 2003. Det fremgår af anvisningen, at papiruld løsfyld er klassificeret ringere end brandklasse B.

- Udkast til ETA-rapport (European Technical Approval) fra European Organisation for Technical Approvals for papiruld, hvoraf fremgår, at papiruld er klassificeret i brandklasse D ifølge EN 13501-1.

- De nye europæiske brandklasser A1, A2, B, C, D og E.

Rockwool A/S har som dokumentation for indholdet af bor/borater i papiruld fremlagt følgende materiale:

- Varedeklarationer fra Papiruld Danmark, hvoraf fremgår, at indholdet af borater er ændret fra 6 % til 5 %.
- Analyserapport fra Eurofins Product Testing fra august 2011 rekvireret af DBI (Dansk Brandteknisk Institut), hvoraf fremgår, at den papiruldsgrenulat, som blev anvendt i brandforsøgene den 3. august 2011, indeholdt borax på 2,6 % og borsyre på 3,4 %.

Påstand 4 (prissammenligning)

Udsagnet har været anvendt på Papiruld Danmarks hjemmeside. Papiruld Danmark har oplyst, at udsagnet har været anvendt fra 2010 til begyndelsen af 2011, og at udsagnet ikke anvendes længere.

Påstande 8, 9, 13-16 og 23 (miljøudsagn)

Udsagnene har ubestridt været anvendt i pressemeddelelser, i brochurer og på Papiruld Danmarks hjemmeside.

Papiruld Danmark har som dokumentation for, at udsagnene i relation til miljø er korrekte fremlagt følgende materiale:

- Beskrivelse af BEAT (et edb-værktøj til miljøvurdering af byggevarer, bygningsdele og bygninger) udskrevet fra Statens Byggeforskningsinstituts hjemmeside november 2011.
- By og Byg Anvisning 207, Statens Byggeforskningsinstitut, »Anvendelse af alternative isoleringsmaterialer«, 2003. I anvisningen er der angivet miljødata og miljøbelastninger for papiruld. Udsagnene er beregnet ud fra BEAT-metoden.
- By og Byg Dokumentation 012, Statens Byggeforskningsinstitut »Miljøvurdering af isoleringsmetoder«, 2001.
- BEAT-simulering af papiruld og rockwool. Statens Byggeforskningsinstitut, genereret den 3. juni 2013. Denne viser det totale energiforbrug, ressourceforbrug og emissioner for 1 m³ papiruld, og det fremgår heraf, at CO₂-aftrykket for papiruld er 6,840 kg CO₂/m³ og 27,322 kg CO₂/m³.
- Beskrivelse af BREEAM - Bre Environmental Assesment Method - britisk miljøcertificeringsordning - »Environmental Profiles Methodology«, maj 2013. Livscyklusmetode.
- Green Guide 2008, hvoraf fremgår, at papiruld opnår den højeste placering, A+, og at CO₂ udledning er beregnet til -2,1.
- Green guide 2008, hvoraf fremgår, at for stenudd er udledning af CO₂ beregnet til 5,1.

Rockwool A/S har som dokumentation for, at udsagnene i påstand 8, 9, 13-16 og 23 er urigtige fremlagt følgende materiale:

- Notat fra Energi og Miljø dateret den 17. maj 2013, hvoraf fremgår, at standarderne EN og ISO er ændret siden BEAT-programmet (et edb-værktøj til miljøvurdering af byggevarer, bygningsdele og bygninger) blev lavet. Der er ligeledes kommet en fælles europæisk standard for udarbejdelsen af såkaldte »Environmental Product Declarations« - EN 15804. Endvidere fremgår, at BEAT-programmet og databasen ikke længere vedligeholdes, da der nu anvendes nye standarder og evalueringsværktøjer.
- Life Cycle Assessment (LCA). LCA er en metode til at vurdere, hvilke potentielle miljøpåvirkninger og ressourceforbrug der er knyttet til et produkt eller en service.

- By og Byg Anvisning 207, Statens Byggeforskningsinstitut, »Anvendelse af alternative isoleringsmaterialer«, 2003. I anvisningen er det angivet, at det i den konkrete projekteringssituation er vigtigt at sikre, at de væsentligste af de tekniske egenskaber er identiske, før der foretages en miljømæssig sammenligning.

- ECHA (European Chemical Agency) pressemeddelelse af 18. juni 2010 - miljødata og miljøbelastning, hvoraf det fremgår, at borater i juni 2010 blev optaget på EU's kandidatliste over særligt problematiske stoffer.

Påstand 10, 22 og 27 (særligt om genanvendelighed)

Det er ubestridt, at udsagnene har været anvendt på Papiruld Danmarks hjemmeside.

Papiruld Danmark har som dokumentation for, at udsagnene i relation til genanvendelighed er korrekte, fremlagt følgende materiale:

- By og Byg Anvisning 207, Statens Byggeforskningsinstitut, »Anvendelse af alternative isoleringsmaterialer«, 2003, hvoraf fremgår, at organiske isoleringsmaterialer som papir og hør kan bortskaffes ved afbrænding på et forbrændingsanlæg, og at papir- og hørisolering kan genbruges som isolering.

- Mail af 14. december 2010 fra Rockwool A/S til Arbejdstilsynet, hvor Rockwool A/S spørger, om celluloseisolering imprægneret med borater er farligt affald, der skal behandles på en særlig måde.

- Mail af 21. marts 2011 fra Arbejdstilsynet til Rockwool A/S med oplysning om, at svaret omkring affaldshåndtering vil komme snarest.

Rockwool A/S har som dokumentation for, at udsagnene i påstand 10, 22 og 27 er urigtige fremlagt følgende materiale:

- Brev af 6. september 2012 fra Arbejdstilsynet til Papiruld Danmark - *høring vedrørende mangler i sikkerhedsdatablad*, hvoraf fremgår, at følgende tekst i Papiruld Danmarks sikkerhedsdatablad skal omformuleres: »*Papiruld kan brændes, deponeres eller udbringes på landbrugsjord. Bor er et nødvendigt næringsstof for planter. Det naturligt forekommende indhold af bor equivalenter i en liter jord i er tilnærmelsesvist det samme som i en liter papiruld*«.

- Brev 8. november 2012 fra Arbejdstilsynet til Papiruld Danmark - *afslutning af Arbejdstilsynets sag vedrørende krav til sikkerhedsdatablade*, hvoraf fremgår, at

2571

miljømyndighederne foretrækker, at ovennævnte tekst slettes fra Papiruld Danmarks sikkerhedsdatablad.

Påstande 24-26 (særligt om arbejdsmiljø)

Udsagnene har ubestridt været anvendt på Papiruld Danmarks hjemmeside.

Papiruld Danmark har som dokumentation for, at udsagnene om arbejdsmiljø er korrekte, fremlagt følgende materiale:

- Rapporten »Vurdering af risiko ved anvendelse af borsyer/borax til isolering« udarbejdet af Chemtox Miljørådgivning v/Jens Haugaard, dateret oktober 1995. Af konklusionen fremgår, at der ikke er nogen risiko for

sundheden ved at anvende borsyre/borax til isolering, men at resultaterne dog ikke er udtømmende, idet de beror på alene to målinger. Det anføres videre, at resultaterne er retningsgivende, idet producenten forlanger anvendelse af støvmaske.

- Rapport »Forekomst af bor i indeklimaet«, T. Schneider, Arbejds miljøinstituttet, september 1999. Rapporten er et pilotstudie. Et endeligt projekt er ikke blevet gennemført. Af konklusionen fremgår, at forekomsten af bor i indeklimaet i huse med isoleringsmateriale imprægneret med borholdige stoffer ikke eller kun i meget ringe grad adskiller sig fra baggrundsforekomsten.

Rockwool A/S har som dokumentation for, at udsagnene om arbejdsmiljø er urigtige, fremlagt følgende materiale:

- Branchevejledning om arbejde med isoleringsmaterialer, juli 2009, hvoraf fremgår, at »*Mineraluldsfibre irriterer øjnene*« og »*Støv fra papiruld irriterer øjne og luftveje. Indånding af borsalte kan medføre reproduktionsskader*«.
- Artikel i Politiken af 31. januar 2013 »*Miljøvenlig isolering er fyldt med farlige kemikalier*«. I artiklen fremgår det, at anvendelse af farlige stoffer kan være problematisk - ikke mindst når produktet indeholder omkring 5 % af det reproduktionstoksisk stof, samtidigt med at det markedsføres som et grønt produkt. Det understreges tillige, at det ikke kan påvises, at en medarbejder på en arbejdsdag på 8 timer med isoleringsarbejde med papiruld med fem procent eller mindre indhold af borsyre og med de nødvendige beskyttelsesmidler optager mere borsyre i kroppen end grænseværdierne tillader.

Forklaringer

Der er under sagen afgivet supplerende forklaring af Lars Hørberg, Claus Skov, Kurt Munk, Trine Dalsgaard Jensen og Susanne Kuehn samt forklaring af Anders Svanborg og Hans Dollerup.

Lars Hørberg har tidligere afgivet forklaring om sagen for Fogedretten i Hillerød i foråret 2011. Han har under hovedforhandlingen i Sø- og Handelsretten vedstået denne forklaring, dog med nedenstående præcisering.

Af forklaringen for Fogedretten i Hillerød fremgår:

»Lars Hørberg har blandt andet forklaret, at han er juridisk ansvarlig for Rockwool Danmark A/S, og han har været ansat i forskellige stillinger i koncernen siden 1988. I 1998 var han produktchef, og det var deres vurdering, at dele af Papiruld Danmarks markedsføringsmateriale var i strid med [markedsføringsloven](#). Han har ingen erindring om, hvilke udsagn der var omfattet af den daværende forbudssag. Det var først i marts 2008, at han blev involveret i det markedsføringsmateriale fra Papiruld Danmark, som omfattes af denne forbudssag. Klagen til Varmeisoleringsforeningen over Papiruld Danmark har han ikke deltaget i. Rockwool har interesse i konkurrenters markedsføringsmæssige tiltag, fordi konkurrencen imellem virksomheder skal foregå på lige fod. Han er ikke ansvarlig for de udsagn som fremgår af advokat Frank Bøglunds brev af 29. maj 2008. Hvis der foreligger dokumentation for, at udsagnet er forkert, må firmaer med denne opfattelse anlægge sag mod Rockwool. Han kan ikke sige noget om, hvorfor brevet fra rekvirentens daværende advokat ikke blev fulgt op med en forbudssag eller, hvorfor udsagnet i påstand 4 - der var nævnt i brevet fra deres daværende advokat - ikke tidligere er søgt fremmet under en forbudssag.

Rockwool har ændret strategi og indgivet klager over Papiruld Danmarks markedsføring til relevante myndigheder. Derudover gennemførte Rockwool fyringer i 2008. Efter indholdet af Papiruld Danmarks markedsføringsmateriale, og på grundlag af de foreliggende rapporter, besluttede han at anmode om fogedforbud. Rockwool har foretaget en sortering, og der er alene anmodet om forbud vedrørende det

markedsføringsmateriale fra Papiruld Danmark, som er til størst gene for Rockwool. Han har ingen viden om, hvad ændringen af boraksindholdet fra 6 % til 5 % betyder.«

Lars Hørberg har præciseret, at han ikke blev involveret i det markedsføringsmateriale fra Papiruld Danmark, som omfattes af forbudssagen, men alene blev gjort bekendt med dette markedsføringsmateriale.

Lars Hørberg har supplerende forklaret blandt andet, at han er uddannet cand.merc. og er nordisk marketingsdirektør i Rockwool Scandinavia A/S, som består af 4 selskaber. Papirulds udsagn medfører en degradering af Rockwools produkter til andre isoleringsprodukter. Isolering med papiruld vil kunne blive opfattet som lige så miljørigtigt som isolering med Rockwool, hvorved Rockwool mister indtægter. Han vurderer, at Rockwool har mistet millioner i omsætning. Rockwool er den største stenuldsproducent i Danmark og har en markedsandel på 80-85 %. De producerer både granulat og batts, men mest batts. Papiruld har store markedsandele på granulat, men meget af Papirulds forretning er taget fra Rockwool. Rockwool har ikke gjort et krav om erstatning gældende, da det vigtigste er at få stoppet

2572

den vildledende markedsføring. Papiruld har ikke villet redegøre for omfanget af markedsføringen.

GranulatePro og Loftgranulat er reelt samme produkt, men GranulatePro anvendes udelukkende af professionelle, hvor Loftgranulat anvendes af forbrugere. Når Rockwool har valgt at angive lambda værdien til 42 i 2013 for GranulatePro, er det, fordi de kan stå inde for de autoriserede indblæseres arbejde. Loftgranulat er ikke taget af markedet, og i forhold til forbrugere er det korrekt at angive værdien til lambda 44, hvilket også fremgår af Rockwools hjemmeside pr. den 1. juni 2013. Han har bedt Papiruld om at rette ind i forhold til 2013, men han kan ikke forklare, hvorfor det skal forbydes Papiruld at henvise til VIF's produktoversigt for 2012, som det er angivet i Rockwools påstand 21.

Claus Skov har tidligere afgivet forklaring om sagen for Fogedretten i Hillerød i foråret 2011 og under kæresagen i Østre Landsret primo 2012. Han har under hovedforhandlingen i SØ- og Handelsretten vedstået disse forklaringer, dog med nedenstående præciseringer.

Af forklaringen for Fogedretten i Hillerød fremgår:

»Claus Skov har forklaret, at han er administrerende direktør for Papiruld Danmark, og han har været tilknyttet virksomheden siden starten i 1988. Omsætningen i det kommende regnskabsår udgør ca. 20 mio. kr., og han vil anslå virksomhedens markedsandel til 1 %. Efter oplysningerne i det seneste regnskab fra Rockwool, har de en omsætning på 1.1 mia. kr., og deres markedsandel er anslået ca. 60 %. Angivelserne af markedsandele er behæftet med store usikkerheder. Rockwools fremgangsmåde i forbindelse med denne sag har karakter af chikane. Papiruld Danmark har ikke tidligere modtaget klager over deres markedsføring, og de har overvejet at klage til Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen. Papiruld er registreret som varemærke og tilhører Papiruld Danmark. Brugen af papir til isolering har været kendt gennem lang tid, og der er registreret patenter på området allerede i 1892. Papiruld Danmarks produkt består af granuleret avisepapir, som tilsættes 3 forskellige salte blandt andet for at modvirke råd. Papiruld kan indblæses i mure eller lægges løst op på lofter. De har aldrig modtaget reklamationer angående, at produktspecifikationer ikke overholdes. De benytter 5 forskellige brochurer i forbindelse med markedsføringen, og såfremt Rockwool får medhold i sine påstande vil det koste 50.000 kr. for hver brochure, der rammes af et forbud. De udsagn som Papiruld Danmark benytter i forbindelse med markedsføringen er vigtige, og det vil medføre omsætningstab på mellem 40 og 60 mio. kr., såfremt der nedlægges forbud og sagen trækker ud i flere år. Udsagnet omfattet af rekvirentens påstand 1 er sendt ud til professionelle installatører, og udsagnet stammer fra en artikel i blandet »Vedvarende Energi« fra 2005.

Artiklens forfatter ville påvise, at mineralulds brandhæmmende effekt er dårligere end deklareret. Rockwool har aldrig tidligere protesteret imod Papiruld Danmarks benyttelse af udsagnet, som de ophørte med at anvende i markedsføringen i begyndelsen af 2010. På messen i Køge i marts 2011 deltog installatører, der anvender papiruld, og den omtalte artikel er ikke udleveret af Papiruld Danmark. Papiruld Danmark har benyttet udsagnet omfattet af påstand 2 siden 2000 blandt andet på messer, og rekvirenten har ikke tidligere henvendt sig herom. Indholdet af boraks blev i 2010 nedsat til 5 % boraks fra et indhold på 6 %. Bor og boraks tilsættes grundet deres brandhæmmende effekt, og denne effekt påvirkes ikke væsentligt af, at indholdet er blevet sænket. Der tilsættes også aluminiumhydroxid, og indholdet af dette stof har væsentlig betydning for den brandhæmmende effekt. Rockwool var på virksomheden i 2010, og Rockwool fik udleveret en sæk papiruld med en produktspecifikation, der er identisk med den i sagen fremlagte. Efter vedtagelse af nye mærkningsstandarder er de gået over til at anvende 5 % boraks, hvilket fremgår af deklARATIONEN. »BME« benyttes som udtryk for den brandhæmmende effekt af en samlet konstruktion bestående af flere komponenter, og »BME« er et udtryk for brandmodstanden af det enkelte produkt. Et materiales reaktion på brand udtrykkes ved varme, røg og partikler. Ved isolering med papiruld foretages der nu altid fastholdelse - fx ved et trådnæt - og det er årsagen til den store forskel på de dårlige tal i rapporten bilag 5, og forbedringen i rapporten bilag O. Det er det målte brandmodstandsbidrag for de enkelte elementer, som fremgår af rapportens side 7. Det fremgår af tabellen side 8, at pladetykkelsen er 138 mm. Ved division med denne tykkelse fremkommer et gennemsnit for tallene på 0.28 i brandhæmmende effekt for papiruld i modsætning til rockwools på 0,2. Konklusionen i bilag b er derfor i overensstemmelse med de gennemførte beregninger i bilag O. Bilag C omtaler rapporterne i bilag O og B og bekræfter disse.

Vedrørende påstand 3 benytter Papiruld Danmark ikke længere udsagnet, og det vil heller ikke blive anvendt fremover. Det er udsagnet i bilag V, der benyttes nu.

Udsagnet omfattet af påstand 4 er blevet benyttet siden 2001, og det indgik i drøftelserne med Rockwool i 2008-2009. Disse drøftelser med rekvirentens daværende advokat blev afsluttet, da Papiruld Danmark slettede udsagnet »Papiruld brænder ikke«. Han er sikker på, at udsagnet indgik i drøftelserne efter indholdet af emailen den 15. december 2008 fra advokat Jane Frederikke Land. Rekvirentens daværende advokat modtog en brochure, men der blev aldrig indledt en forbudssag. Han talte med advokat Jane Frederikke Land om dette, hvilket fremgår af hendes email af 4. marts 2009.

Papiruld Danmark har aldrig anvendt udsagnet omfattet af påstand 5. Præsentationen i power pointen

2573

kunne godt ligne den, som Ellert Schram har benyttet, men den er ikke udfærdiget efter aftale med Papiruld Danmark, og de vil heller ikke benytte den.

Papiruld Danmark har ikke fundet anledning til at lade en rapport udarbejde, hvori der foretages en direkte sammenligning med Rockwools produkter. Det er ikke rigtigt, at der er en standard for, hvorledes målinger af den brandhæmmende virkning skal foretages. Han har kendskab til 2-3 brande, hvor huse isoleret med papiruld har været genstand for brandtekniske undersøgelser. Han husker ikke det nærmere indhold af undersøgelserne. Ændringen af indholdet har ikke bevirket en ændring af papirulds brandhæmmende virkning, og det har de påvist ved egne undersøgelser ved hjælp af en gasbrænder. Standarderne på området er ikke blevet ændret siden 1996. Han kender ikke den omtalte standard 1364.1. Han er blevet kontaktet af Dansk Brandteknisk Institut vedrørende, hvorledes fastholdelse skulle finde sted, men herudover har han ikke været involveret i de foreliggende tests. Siden 2010 har Ellert Schram ikke været ansat hos Papiruld Danmark, og han er sikker på, at Ellert Schram ikke har benyttet power pointene hentet på Vejle Kommunes hjemmeside.

Papiruld Danmark har dog haft kendskab til dem, men udsagnet om, at man kan tåle flere kilo bor uden at dø, har de aldrig godkendt.«

Claus Skov har præciseret, at papiruld tilsættes 3 salte for at beskytte mod brand, og at det samtidig har en effekt mod råd. Dernæst har Papiruld Danmark ikke benyttet udsagnet omfattet af påstand 2, men derimod et udsagn, der vedrørte samme emne som udsagnet i påstand 2.

Af forklaringen under kæresagen for Østre Landsret fremgår:

»Claus Skov har supplerende forklaret blandt andet, at Papiruld ikke har fået henvendelser fra myndigheder vedrørende selskabets markedsføring. Papiruld tilsættes borax og borsyre for at modvirke råd, svamp og insektangreb, mens aluminiumhydroxid tilsættes for at hindre brand. Det er væsentligt for Papiruld at kunne sige, at de to produkter opfører sig stort set ens under en brand. Efter maj 2009 hørte de ikke fra Rockwool, før denne sag blev indledt, men han troede, at sagen var afsluttet efter e-mailen fra Rockwools tidligere advokat.

I et rum taler man om reaktion på brand. Brandmodstandsevne kan beregnes ved lodrette vægge med gips på begge sider, men ikke ved vandrette flader, hvilket er, hvad Rockwool har gjort i de to forsøg. I Papirulds folder »10 gode grunde til isolering med papiruld« taler man om brandmodstandsevnen, hvilket er den tid, der går fra ilden opstår, til den spredes til næste rum.

Papirulds udsagn støttes af Kurt Stokbæks rapport og »By og Byg Anvisning 2007« fra Statens Byggeforskningsinstitut. De rapporter, som Rockwool har ladet udfærdige, ændrer ikke ved udsagnets rigtighed, idet Rockwool har begået fejl ved ikke at gennemføre forsøgene på en lodret flade med forskalling på begge sider. Endvidere skal der kun få udsving/ændringer til, før brandprøven ville have fået et andet resultat.

Det har størst betydning for Papiruld, at Rockwools forsøg blev gennemført på en vandret konstruktion og ikke en lodret, idet papiruld er et granulatprodukt, der nemmere falder ned. Rockwools batts blev endvidere under forsøget lagt i spænd, hvilket bevirkede, at Rockwools produkt blev siddende længere. Yderligere er papirulden ikke benyttet og lagt op efter gældende retningslinjer. Forsøgene skulle for at være retvisende, udføres således, at granulat blev testet mod granulat.

Reduktionen af bor og borax har ingen indflydelse på papirulds brandmodstandsbidrag, da det er aluminiumshydroxid, der beskytter mest mod brand. Papiruld anbefaler, at der anvendes to lag gipsplader.

Analysen fra Eurofins Product Testing vedrørende papirulds indhold af salte er udført efter en forældet analysemetode. Eurofins Product Testing har nemlig alene analyseret en mængde under et gram, hvilket giver et helt misvisende resultat, da papirstykkerne kan være relativt store. Prøven er derfor ikke repræsentativ for produktet.

»Brandhæmmende« er et andet udtryk for brandmodstand. Med »brandhæmmer« tænker Papiruld på, at produktet giver en vis beskyttelse ved brand. Det er rigtigt, at man benytter ordet »brandmodstandsbidrag«, men da mange mennesker ikke forstår det, bruger Papiruld ordet »brandhæmmende«.

Isolering med papiruld anvendes ofte ved isolering af lofter, men det er rigtigt, at Papiruld ikke præciserer, at selskabets tests er lavet på lodrette flader. Det burde selskabet blive bedre til. Papiruld mener ikke, at der er behov for at lave yderligere tests. Realiteten er, at konstruktionen har meget lille indflydelse på, hvordan en brand udvikler sig. Det er indboet, der er afgørende. Ved udsagnet om, at Papiruld er på niveau med stenuld, er usikkerhederne taget i ed. Papiruld sonderer i sit markedsføringsmateriale ikke mellem batts og granulat.«

Claus Skov har supplerende forklaret blandt andet, at papiruld er et gammelt produkt, som er udviklet løbende. Selve produktionen består i, at papiret granuleres og tilsættes 3 forskellige midler, hvorefter det pakkes i poser på omkring 110 liter. Produktet er blevet solgt gennem Papirulds netværk af autoriserede installatører. Når der isoleres med papiruld, kommer det først ned i en isoleringsmaskine, hvorefter det blæses gennem en slange hen til det sted, det skal anvendes. Før det blæses ud gennem slangen, kommer det ind i et rum, hvor det løsnes op. Papiruld har ikke modtaget klager over deres markedsføringsmateriale fra andre producenter af isoleringsmateriale, ligesom de ikke har modtaget

2574

reklamationer om, at produktet ikke lever op til den angivne isoleringsevne eller lignende. Byggematerialer skal ikke godkendes, hvorfor det er producentens ansvar at deklarere deres produkter efter dansk standard, da der ikke foreligger EU-standarder.

Udsagnet i påstand 2 har kun været anvendt over for Papirulds egne isolatører. Udsagnene i påstand 3, 5 og 12 er udsagn om brandegenskaber. Det er vigtigt, at man er præcis herom. Papiruld har ikke modtaget henvendelser fra myndigheder vedrørende disse brandudsagn siden kæresagen i Østre Landsret. Den omstændighed, at indholdet af bor er ændret fra 6 % til mindre end 5 %, medfører ikke, at rapporten om »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001 ikke længere kan anvendes, da indholdet af bor ikke har betydning for brandmodstandsevnen. Det er derimod indholdet af saltsyre, der tilføjer materialet stor brandmodstandsevne. Skal man ud fra additionsmetoden beregne BME, skal antallet af minutter divideres med tykkelsen af isoleringsmaterialet. BME for isoleringsmaterialet »Celluloseuld som løsulld med 6 % bor- og 9 % aluminiumssalte. Pladefelt med spredt forskalling« ville dermed være 0,27 (37 min/138mm), og BME for isoleringsmaterialet »Celluloseuld som løsulld med 6 % bor- og 9 % aluminiumssalte. Pladefelt med stålnet« ville være 0,41(41 min/100mm). Additionsmetoden kan stadig anvendes, og det er på baggrund af oplysningerne i denne rapport, at Papiruld mener at kunne dokumentere, at papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld.

Reaction to Fire er en test af, hvorledes et materiale opfører sig i forhold til brand. I EU er der en standard, der måler på varmeafgivelse, røgudvikling og massetab. Ved en Reaction to Fire-test prøves en lodret konstruktion. Brandmodstandsevnen angiver, hvor lang tid et materiale kan forhindre ilden i at sprede sig fra ét lokale til et andet. Prøvningsrapporterne af 29. august 2011, som Rockwool har fået udarbejdet om en vandret konstruktion, medfører heller ikke, at rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001 ikke kan anvendes længere. Det er ikke muligt at beregne BME på en vandret konstruktion. De to prøvningsrapporter er klassifikationsprøvnings på en bestemt konstruktion, men ikke en prøvning af isoleringsmaterialet. Papiruld har præciseret i sit konstruktionsmateriale, at udsagnene omkring papirulds brandegenskaber angår prøvninger på lodrette flader. Prøvningsforegår dog altid på lodrette flader.

Ejersbo Byg har indkøbt papiruld til brug for prøvningsrapporten af 29. august 2011 med prøvningsdato den 3. august 2011, og det er hans opfattelse, at Kasper Ejersbo har forestået indblæsningen ved denne prøvning. Kasper Ejersbo blev tilknyttet Papirulds isolatør i Randers, hvor han indkøbte isolering til brug for Randersområdet. Papiruld modtog en række reklamationer, men Kasper Ejersbo nægtede at rette op på fejlene. Papiruld valgte derfor at opsige samarbejdet med Kasper Ejersbo. Da det har stor betydning for resultatet, hvorledes indblæsningen foretages, er han ikke tryk ved, at det er Kasper Ejersbo, som har forestået indblæsningen af papiruld i denne prøvning.

Det virker mærkværdigt, at analyserapporten fra Eurofins angiver et andet indhold af aluminiumhydroxid end det deklarerede, idet Papiruld med sikkerhed ved, at de tilsætter 9 % aluminiumhydroxid. Det fremgår af rapporten,

at der er udtaget 100 gram papiruld, men ser man på hele prøvemethoden for denne analyserapport, så er man nede at tage kun 0,426 gram. Hvis man har taget 0,426 gram fra toppen af posen, er det ikke et repræsentativt for en hel pose.

Papiruld anvender ikke udsagnet i påstand 4 længere og vil heller ikke anvende det fremover. Dokumentationen for dette udsagn er Papirulds mange års erfaring og sunde fornuft.

Papiruld har aldrig nægtet at udlevere sikkerhedsdatablade, såfremt de er blevet anmodet herom af Arbejdstilsynet.

Papiruld har anvendt miljøudsagnene i påstand 8, 9, 13, 14, 15, 16 og 23 siden slutningen af 1990'erne. Der er ikke rejst kritik af disse udsagn fra andre end Rockwool. Der verserer en sag i Miljøstyrelsen, men der er endnu ikke kommet svar i sagen. Når Papiruld skriver miljørigtig isolering skal det forstås i bred forstand. Alle isoleringsmaterialer er miljørigtige, da de reducerer CO₂-udslip, hvis de monteres rigtigt. Anvendelse af papiruld medfører et lavere CO₂-aftryk end anvendelse af stenuld og glasuld. Udtrykket »koster« i påstand 13 og 14 har de fra BEAT-beregninger og fra miljøvurderinger. Tallene 7 og 27 kg CO₂/m³ er ligeledes beregnet ud fra BEAT. Udsagnet i påstand 16 er noget sludder, og de anvender heller ikke udsagnet længere. Udsagnet i påstand 23 skal også forstås i bred forstand, men det er dog dokumenteret, at papiruld sparer mere CO₂ end andre isoleringsmaterialer. Det fremgår af Green Guide 2008 for papiruld med en densitet på 24 kg/m³, at papiruld udleder -2,1 kg CO₂. Når man anvender papiruld, er densiteten normalt 30 kg/m³, hvilket vil føre til en endnu større negativ udledning af CO₂. Til sammenligning udleder stenuld 5,1 kg CO₂, hvilket fremgår af Green Guide 2008 for stenuld med en densitet på 33 kg/m³.

BREEAM er en offentlig tilgængelig miljøvurderingsmetode, der indeholder data fra mange forskellige byggerier rundt omkring. I BEAT er der indlagt danske tal for papiruld og europæiske tal for rockwool, mens der i BREEAM er indlagt europæiske tal for både papiruld og rockwool. BREEAM er en godkendt standard. BEAT-beregningsprogrammet kan stadig købes, og programmet

2575

kan også anvendes. Det fremgår af hjemmesiden, at programmet senest er opdateret i 2009. Han har ikke hørt, at BEAT ikke længere skulle kunne anvendes. Han kender ingen i branchen, der bruger DGNB-ordningen, men såfremt BEAT ikke længere er anvendeligt, vil Papiruld naturligvis se på DGNB-ordningen.

Påstandene 10, 22 og 27 omhandler alle genanvendelighed. Papiruld henviser ikke til Rockwools produkter, hverken direkte eller indirekte i disse udsagn, idet de dog i udsagnet i påstand 22 henviser til mineraluld. Han har ikke modtaget klager fra andre end Rockwool over dette udsagn, og de har anvendt det siden 2003. Udsagnene skal forstås i bred forstand, idet man kan tage papirulden ud af bygningen og genanvende det. De har ikke en genanvendelsesordning, og det er ikke 100 % genanvendelse at brænde materialet, hvilket sker på nuværende tidspunkt, hvor papiruld bliver brændt som småt brændbart.

Udsagnene i påstand 24, 25 og 26 vedrører arbejdsmiljøet, og der henvises ikke til Rockwool i disse udsagn. Papiruld har anvendt disse udsagn siden begyndelsen af 2000, og de har ikke modtaget klager over disse udsagn. Arbejdstilsynet er ved at vurdere udsagnene, og der har været afholdt et møde mellem Rockwool og Miljøstyrelsens Kemikalieinspektion. Papiruld er dog ikke blevet bedt om at ophøre med at bruge disse udsagn. Udsagnet i påstand 24 er et korrekt udsagn. Udsagnene i påstand 25 og 26 stammer fra en rapport, som han har bestilt hos Chemtox Miljørådgivning, »Vurdering af risiko ved anvendelse af borsyre/borax til isolering«. Rapporten, som er betalt med støtte fra Miljøstyrelsen, er tilgængelig på Papirulds hjemmeside. Papiruld anbefaler brug af støvmaske, når man arbejder med papiruld, men støvet kommer dog alle steder fra, herunder

fra bl.a. affald og den eksisterende isolering. Han har selv sendt Papirulds reviderede brochure til Rockwools daværende advokat i advokatfirmaet Plesner. Papiruld har en daglig kvalitetskontrol af deres produkter. Det foregår i produktionen i Hillerød. Tallene i VIF's produktoversigt 2012 gælder for ikke kontrollerede produkter. Han er enig i tallene for minimum overtykkelse for stenuldsgranulat og cellulosefibre. Minimum overtykkelse på 25 % for cellulosefibre er dog ikke repræsentativt for papiruld, men er generelt for alle celluloseprodukter.

Kurt Munk har tidligere afgivet forklaring om sagen for Fogedretten i Hillerød i foråret 2011 og under kæresagen for Østre Landsret primo 2012. Han har under hovedforhandlingen i Sø- og Handelsretten vedstået disse forklaringer, dog med nedenstående ændringer og præciseringer.

Af forklaringen for Fogedretten i Hillerød fremgår:

»Kurt Munk Pedersen har forklaret, at han er uddannet bygningsingeniør og er chefspecialist i brandteknik i Rockwool. Han udfører brandprøvning af nye produkter, og han har været ansat i Rockwool gennem ca. 30 år, hvor han hovedsageligt har været beskæftiget med brandtekniske spørgsmål. Han er udpeget som ekspert af Dansk Standard og repræsenterer dem i et europæiske udvalg, Cen-udvalget, der er beskæftiget med standardisering af prøvninger for brand. Han var ikke direkte involveret i forbudssagen fra 1998, men han besvarede spørgsmål til en tidligere ansat vedrørende sagen. Det har stor betydning for et produkts brandmodstandsevne, om det er »fastholdt«. Hvis isoleringsmaterialet er fastholdt, vil det ikke falde ned fra eksempelvis et loft, når loftpladerne er brændt væk. Isoleringsmaterialet kan eksempelvis være fastholdt af trådnat. Det er muligt at beregne brandmodstandsevnen for de enkelte produkter, og ved beregningen heraf benyttes den såkaldte »additionsmetode«. Der er ikke fastlagte normer for, hvorledes prøvninger heraf gennemføres, og det er ren »empiri«. Rapporten af 16. december 1998 fra Dansk Brandteknisk Institut viser ikke noget om materialets brandmodstandsbidrag, fordi der under brandtesten ikke blev foretaget samtidige målinger på ydersiden af de afbrændte prøvehuse. Ved gennemførelsen af brandtests i Dansk Brandteknisk Instituts rapport fra september 2000 er der foretaget temperaturmålinger på ydersiden af bygningsdelen, men der er ikke foretaget samtidige tests af stenuld. Den kan derfor ikke anvendes til en sammenligning imellem produkterne, og der foreligger ikke andre sammenlignelige tests imellem produkterne, hvor samme materialer er anvendt. Der skal tages hensyn til en række forhold, herunder tyngdekraften som har forskellig påvirkning på lofter og vægge. »Reaction to fire« er et udtryk for brandpåvirkningen af et materiale. Dansk Standard indeholder et harmoniseret testsystem. Stenuld er i modsætning til papiruld ikke brandbart. Rockwools produkter er alle klassificeret i den bedste klasse, A, som er påkrævet i forbindelse med nogle konstruktioner. Papiruld er placeret i den næstlaveste, klasse E. Rockwool er i modsætning til papiruldsprodukter ikke tilsat brandhæmmende midler. Bor anvendes i papiruld grundet stoffets brandhæmmende egenskaber, og effekten er afhængig af borindholdet. Boraks anvendes også som tilsætningsstof til papiruld, stoffet er klassificeret som et kemikalie i Memo from the European Borates Association on the EU Classification. Der foreligger ingen klare udsagn om, hvilke af de omhandlede produkter, som har den bedste brandhæmmende virkning, men der er i rapporten belæg for, at papirulds brandmodstandsevne er bedre end rockwools. Vurderingen i Rapporten fra september 2001, udarbejdet af K. Stokbæk om »Organiske isoleringsmaterialer, brandmodstandsbidrag«, er foretaget på grundlag af andre materialer, og det har betydning for additionsmetoden. Der er eksempelvis forskel på gipsplader, uanset at

2576

de opfylder samme standard. K. Stokbæk har udarbejdet sin rapport efter, at han blev opsagt af Rockwool. Borax-indholdet har en væsentlig indflydelse på »reaction to fire« og et materiales brandmodstandsevne, fordi de enkelte materialer bidrager forskelligt til en brand. Det har stor betydning, om et produkt klassificeres under A eller E. I modsætning til Papiruld Danmarks produkter, kan der ikke opstå glødebrand fra indbyggede spots i Rockwools produkter. Det fremgår af Dansk Brandteknisk Instituts rapport over sammenlignende brandforsøg

af 16. oktober 1996, at der i det ene hus er anvendt både rockwool og glasuld, som har en væsentlig dårligere brandklassifikation, og at der i det andet hus er anvendt papiruld. Derfor kan rapporten ikke benyttes til en sammenligning imellem rockwool og papiruld. Undersøgelsen er heller ikke foregået efter en standardiseret metode, og der er foretaget målinger i små felter. Konklusionen indeholder en række forbehold. Han har ikke kendskab til, at der er gennemført en test, hvor papirulds brandmodstandsevne er testet overfor papirulds. En sådan test vil kunne foretages af Dansk Brandteknisk Institut. Rockwool sælger overvejende sine produkter til erhvervsdrivende. Han har ikke været involveret i de foreliggende tests, og han er ikke klar over, hvilke af Rockwools produkter som er blevet anvendt. Når Dansk Brandteknisk Institut angiver i en rapport, at der er benyttet Rockwools Flexi a-bat, regner han med at det er korrekt. »Reaktion på brand« og »reaction to fire«, samt brandmodstandsevne og bme er parvis identiske udtryk. Angivelsen i rapporten fra Dansk Brandteknisk Institut af 16. december 1998 er hverken bme eller »reaction to fire«. Det fremgår ikke, af undersøgelsen, hvilke materialer der er anvendt, og den kan ikke benyttes til en sammenligning af produkterne. I rapporten fra Dansk Brandteknisk Institut over sammenlignende brandforsøg, dateret den 16. oktober 1996, er der heller ikke benyttet samme materialer, og den kan heller ikke benyttes til en sammenligning af produkternes »reaction to fire«. Det kan alene udledes af rapporten, at forløbet af branden er omtrent det samme. Der er anvendt både glasuld og rockwool, og derfor kan angivelsen af, at »taget er gennembrændt« ud for »6 minutter« ikke anvendes til en sammenligning af produkternes »reaction to fire«. Han kan ikke udtale sig om nedsættelsen af borax-indholdet fra 6 % til 5 % har en væsentlig betydning for produktets brandhæmmende virkning. Han er ikke i besiddelse af undersøgelser angående dette. K. Stokbæks rapport angiver selv en række usikkerhedsmomenter ved analysen, og det fremgår, at den skal betragtes som vejledende. Han har ikke kendskab til, hvorfor det også fremgår af rapporten, at den må forventes anvendelig til en sammenligning. Det er bemærkelsesværdigt, at celluloses brandmodstandsevne i rapporten er beliggende i intervallet, 0.11-0.41, og således indebærer en betydelig spredning. I nogle ældre undersøgelser er brandmodstandsevnen for rockwools produkter angivet til 0.2. Han har ikke grundlag for at betvivle resultaterne i rapporten om »Brandmods[tands]bidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001, men den er ikke gennemført efter en standardiseret prøvenorm. Undersøgelsen er endvidere gennemført på grundlag af et mindre prøvelfelt, og derimod ikke på en væg af en størrelse på 3x3 meter. Rockwools produkter indeholder ikke borax, og produkterne kræver ikke fastholdelse. Størrelsen på pladerne har betydning, og der er ikke angivet noget herom i rapporten. Rapporten angiver prøvenormen, DS 1051.1 men derimod ikke DS 1364.1, som var gældende på tidspunktet.«

Kurt Munk har bemærket, at der skal tilføjes et »ikke«, så hans forklaring er, at der »ikke i rapporten er belæg for, at papirulds brandmodstandsevne er bedre end rockwools«, og at prøvenormen DS 1051 skal ændres til EN 1051.

Af forklaringen under kæresagen for Østre Landsret fremgår:

»Kurt Munk har supplerende forklaret blandt andet, at det udsagn, som tvisten drejer sig om, ikke er korrekt. Udsagnet er baseret på rapporter, der er behæftet med store usikkerheder. Det oplyses heller ikke, at udsagnet kun gælder for vægge og i situationer, hvor materialet er fastholdt, hvilket har betydning, idet varmen fra en brand søger opad, så loftet påvirkes kraftigst. Papiruld er ikke brandhæmmende, da »brandhæmmere« er noget, der tilsættes et produkt for at ændre dets brandmæssige egenskaber.

Hovedproblemet med Kurt Stokbæks rapport er, at den opremser en del prøvninger, der ikke er sammenlignelige. Der er endvidere en række usikkerheder i rapporten, som burde have fået en fagmand til at afstå fra at komme med for klare konklusioner. Begrebet brandmodstandsbidrag anvendes ved additionsmetoden, hvor man ser på de enkelte elementers bidrag. Der findes ikke en klassificering for brandmodstand for isoleringsprodukter. Man ser i stedet på, om der er 140 grader i gennemsnit på den kolde side af væggen eller, om der træder flammer igennem. Isoleringsprodukter yder ikke i sig selv brandmodstand, så man ser på hele konstruktionens brandmodstand.

Han har ikke undersøgt, om indholdet af bor og/eller aluminium gør en forskel i relation til brand. Analyserne, hvor stenuld og papiruld blev sammenlignet, blev udført efter den danske standard, DS 1051-1. Den danske standard er en smule mildere end den europæiske standard, og han vil tro, at det er til gavn for Papiruld, at den danske standard blev benyttet. Han var til stede, da testene blev gennemført. Da papiruldet skulle blæses ind, entredede man med en installatør, der havde

erfaring med isolering med papiruld. I forsøget var der ikke en gipsplade over isoleringen, da der heller ikke er én i den virkelige verden. Testen af papiruld blev stoppet efter 30 minutter, fordi flammerne brød igennem gipsen. Gipspladen i stenuldprøven blev gennembrudt på samme tid. De to tests viser, at brandmodstandsbidraget for papiruld er 0,03 minutter pr. mm og for stenuld 0,09 minutter pr. mm. Forskellen er så signifikant, at den ikke alene kan forklares med statistisk usikkerhed. De andre tests, der er gennemført, har haft andre forudsætninger. Blandt andet er der tale om vægprøver og ikke loftprøver, og det er ikke anført, om materialet er fastholdt eller ej. De til denne sag gennemførte tests af papiruld og stenuld er lavet fuldstændig ens.

Ved skibskonstruktioner, skorstene etc. kan man på grund af brandfare ikke benytte papiruld, men godt stenuld. Det er vigtigt, at man udtaler sig korrekt om brand, idet det handler om personsikkerhed, som Rockwool sætter meget højt. Selv små forskelle som f.eks., hvor langt der er mellem forskallingsbrædder, størrelsen på skruer etc. kan have betydning for resultatet af tests. Rockwool placerer normalt forskallingsbrædderne med en afstand på 30 cm, men i dette forsøg var afstanden 40 cm, da det er, hvad Papiruld anviser i selskabets vejledning. Konstruktionen er for så vidt angår afstanden mellem spær og forskallingsbrædder opbygget i overensstemmelse med konstruktionsvejledningen fra Papiruld.

Der er anvendt ét lag gips, hvilket er det normale. Hvis man havde anvendt to gipsplader, vil han tro, at man var nået til samme forskel mellem de to produkter.

Begrebet »brandmodstandsbidrag« giver ved det konkrete forsøg ikke nogen mening. Ved både stenuld og papiruld faldt isoleringen ned, da flammerne brød igennem, men ved stenuld skete det ca. 18 minutter senere end ved papirulden.«

Kurt Munk har præciseret, at ordet »gipsen« ændres til »overfladen« således, at testen af papiruld blev stoppet efter 30 minutter, fordi flammerne brød i gennem overfladen, og at gipspladen i begge forsøg blev gennembrudt på samme tid.

Kurt Munk har supplerende forklaret blandt andet, at rockwool deklarerer i henhold til en europæisk standard under CE mærket 13162. Det er ikke korrekt, at Rockwools produkter er 73 % dårligere end deklareret. Udsagnet kommer fra artiklen »En tosehistorie fra det virkelige liv«. Rockwools produkter er underlagt regelmæssig prøvning i forbindelse med KEY mark-ordningen for isoleringsmaterialer, som er en ordning, foreningen VIF kører. Der er ikke faste normer for, hvordan man klassificerer brandmodstandsbidrag. Der har været lavet nogle forskningsprojekter, men de kan ikke klassificeres. Såfremt der blev foretaget tests i samme konstruktion, ville en klassificering være mulig, men Papiruld har ikke undersøgt stenuld og papiruld i samme konstruktion. Prøvningsrapporterne af 29. august 2011, som Rockwool har fået foretaget, er de eneste undersøgelser, hvor man sammenligner papiruld og rockwool. Det er muligt at teste granulat mod batts i disse undersøgelser. Rockwool har valgt at teste to lofter over for hinanden, da Papiruld ikke har foretaget tests på lofter. Hvis man beregner brandmodstandsbidraget, er der en forskel på de to isoleringsmaterialer. Additionsmetoden kan kun anvendes på lodrette konstruktioner. De har dog lavet en beregning på en vandret konstruktion for at vise, at brandmodstanden ikke er den samme for lofter. Dette er ikke »efter bogen«, men de har gjort det, fordi Papiruld

ikke skriver, at deres udsagn alene gælder for lodrette konstruktioner. Begrebet brandmodstand kan ikke anvendes generelt. Det er blot det udtryk, som Papiruld anvender, når de sammenligner med stenuld.

Han er ikke bekendt med, om Kasper Ejersbo har forestået indblæsningen ved de to prøvninger. Han bad salgschefen om at finde en person, som havde kendskab til papiruld, og han har mødt Kasper Ejersbo. Han har ikke været klar over, at Kasper Ejersbo skulle være vred på Papiruld. Hele opbygningen i prøvningerne er lavet efter Papirulds konstruktionskatalog med normer og retningslinjer. Han er ikke enig i Kurt Stokbæks konklusion, men han betvivler ikke rapporten om »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001.

Anders Svanborg har forklaret blandt andet, at han er uddannet kemiker og er ansat hos Eurofins Miljø A/S igennem 7 år. Han er underleverandør til Eurofins Product Testing, og han har lavet analysen af 25. august 2011, hvor han har analyseret for indholdet af aluminium, bor og natrium. De udtog omkring en liter af posen med papiruld, som indeholdt 10 liter. Derefter homogeniserede de denne ene liter, og ud fra denne portion udtog de ca. 0,25 gram. Det er en meget lille prøve, men det er fast procedure, og man kan ikke udtage en større prøve.

Det er korrekt at angive, at produktet indeholder 6 % borater, når det indeholder 2,6 % Borax og 3,4 % Borsyre. Man er dog også nødt til at tage usikkerhederne med i betragtning. Angives usikkerheden vil indholdet af borater ligge mellem 4,5 % og 7,5 %. Det kan således med en sikkerhed på 95 % siges, at produktet indeholder mellem 4,5 % og 7,5 % borater. De kan ikke afgøre, om indholdet af borater er mere eller mindre end 5 %, idet det ville kræve flere tests. Der er også en høj usikkerhed på indholdet af aluminium, og tallet kan være 20 % højere eller mindre. Aluminium er meget vanskeligt, og usikkerheden kan også være mere end 20 %. Indholdet af aluminium kan være underestimeret, idet aluminiumssalte kan være meget vanskelige at opløse.

2578

Det vil ikke have betydning, om der er tilsat andre syrer. Ved opvarmning i mikroovnen kan der ikke slippe dampe ud af ovnen.

Trine Dalsgaard Jensen har tidligere afgivet forklaring under kæresagen for Østre Landsret primo 2012. Hun har under hovedforhandlingen i Sø- og Handelsretten vedstået denne forklaring.

Af forklaringen under kæresagen for Østre Landsret fremgår:

»Trine Dalsgaard Jensen har forklaret blandt andet, at hun er civilingeniør fra DTU's energilinje. Hun har tidligere arbejdet for Teknologisk Institut og arbejder nu for Dansk Brand- og sikkerhedsteknisk Institut, hvor man laver prøvninger og vurderinger. Instituttet er et godkendt teknologisk serviceinstitut. Det er i Danmark det eneste, som laver den type tests, der er tale om i denne sag. »Reaktion på brand« udtrykker, hvordan den enkelte byggevarer reagerer ved brand, f.eks. ved afgivelse af røg og varme. Brandmodstandsevne er derimod en byggekonstruktions samlede evne til at modstå en brand, så branden ikke breder sig. »Høj brandmodstand« vil hun forstå som brandmodstandsevne.

Hun har været med til at gennemføre de to tests for Rockwool. Der er tale om standardklassifikationsprøvninger, hvor det er vurderet, om en bygningsdel opfylder en bestemt standard. Det var Rockwool, der bestilte prøvningen. Afstanden mellem skruer, forskallingsbrædder og længden af skruer kan have betydning for en brands udvikling. Ved de to tests er der en forskel på 18 minutter mellem de to produkter, men denne forskel kan ikke skyldes skruernes længde eller lignende, idet gipspladerne faldt ned nogenlunde samtidigt. Forsøgene er lavet ud fra gældende danske standarder. De europæiske standarder er hårdere, da der

forudsættes en stærkere varmpåvirkning. Hvis man havde benyttet europæiske standarder, var gipspladerne formentlig faldet ned tidligere.

Det er Rockwool, der lavede trærammer og satte batts ind i den ene, mens en installatør blæste papiruld ind i den anden ramme. Rockwool ønskede at lave en direkte sammenligning, men ønskede ikke at sammenligne granulat med granulat.

Der er flere forskelle mellem rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative

2579

isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« og de nye rapporter fra instituttet. Den gamle rapport kan ikke stå alene, hvis det er brandmodstandsbidrag, man ønsker belyst. Hun har læst Kurt Stokbæks rapport, som er en litteraturstudie. Kurt Stokbæk har fundet data fra forskellige kilder og har regnet på disse. Der er store usikkerheder ved denne fremgangsmåde, hvilket Kurt Stokbæk også selv påpeger i rapporten. Man kan ikke ud fra instituttets rapporter konkludere, at papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld. Afstanden mellem forskallingsbrædderne har betydning for resultatet af forsøgene, og det vil nok have størst betydning for papiruld, da granulat nemmere falder ned. Hvis det havde været en lodret konstruktion, ville det meget muligt have givet et andet resultat. Ved vandrette flader sker der hurtigere nedfald. Det er rigtigt, at de nederste stenuldsbatts lå i spænd. »Brandhæmmende« er ikke en faglig teknisk term.«

Trine Dalsgaard Jensen har supplerende forklaret blandt andet, at hun er uddannet civilingeniør og ansat hos Dansk Brandteknisk Institut, forkortet DBI.

Isoleringsmaterialer karakteriseres ud fra deres reaktion på en brand. Man anvender ikke begrebet brandhæmmende. Der er stor forskel på brandmodstandsevnen på lodrette og vandrette flader, da vandrette flader påvirkes af tyngdekraften. Den vandrette konstruktion er mere skrøbelig og vil hurtigere kollapse, da varmen stiger opad og vil påvirke isoleringsmaterialet. Man kan godt have et isoleringsmateriale, som klarer sig bedre i en lodret konstruktion end i en vandret og omvendt. DBI har udarbejdet prøvningsrapporterne af 29. august 2011. Det foregår på den måde, at man har et ovnkammer, som er 6 meter langt, 3 meter bredt og 3 meter dybt. Konstruktionen, som skal testes, lægges oven på kammeret. Derved opnår man en isoleret brand. Man bygger så at sige et loft på 4,5 meter x 3 meter. Der ligger typisk en gipsplade ned mod rummet under loftet. Såfremt det er en lodret konstruktion, sættes konstruktionen ind som en væg i siden af kammeret. Kunden bestemmer, hvilken konstruktion der skal testes. Der er krav om, at konstruktionen skal være repræsentativ for praksis. Da de foretog prøvningen, fik de udleveret et eksemplar af Papirulds montagevejledning. Den var downloadet fra Papirulds hjemmeside, og det var den, der skulle følges. Konstruktionen er derfor bygget op efter denne montagevejledning. Der er en signifikant forskel i de to prøvninger på 18 minutter. Det kan altid være svært at tjekke, om det løse uld udfylder hvert eneste lille hulrum. De havde hyret en isolatør, som var professionel. For at sikre, at det var jævnt fordelt, havde de bygget kanter op, så de kunne måle, om de havde fået den rigtige mængde uld blæst ind. Når konstruktionen løftes op med en kran, kan den måske blive rystet lidt. Hun kan derfor ikke garantere, at det har været helt jævnt. De har dog gjort deres bedste, for at det var jævnt fordelt.

Rapporten »Organiske isoleringsmaterialer, brandmodstandsbidrag« fra september 2001 og rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001 er ikke almindelige standard klassifikationsprøvnings. De er begge lavet som en del af forskningsprojekter, og de er sammenlignende undersøgelser af, hvordan forskellige isoleringsmaterialer opfører sig ved brand. Rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001 er et orienterende forsøg i småskala og kan ikke bruges til klassifikation som prøvningsrapporterne af 29. august

2011. Rapporten »Organiske isoleringsmaterialer, brandmodstandsbidrag« fra september 2001 er et litteraturstudie, hvor man har analyseret på testresultater fra andre kilder. Usikkerheden er, at der er tale om meget forskellige kilder. Den kan heller ikke bruges til klassifikation, hvilket heller ikke har været formålet med rapporten. Formålet var blot at opnå mere viden.

Udsagnsordet »brandhæmmende« er i sig selv intetsigende, idet isoleringsmateriale ikke er brandhæmmende. Rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001 har ikke testet rockwool, men den indikerer, at papiruld kan fungere ganske udmærket i den pågældende konstruktion. Additionsmetoden vil være uegnet til de test, der er foretaget i prøvningsrapporterne af 29. august 2011. Man skal derfor være forsigtig med at anvende begrebet brandmodstandsbidrag. Det afgørende er, hvornår isoleringsmaterialet falder ned, og dette er ikke lineært med tykkelsen af materialet. Additionsmetoden er derfor uegnet i den vandrette konstruktion, og det giver ikke mening, når Rockwool har beregnet BME efter additionsmetoden. Additionsmetoden kan kun anvendes til ikke-bærende vægge.

Man kan ud fra prøvningsrapporterne af 29. august 2011 konkludere, at papiruld falder hurtigere ned end rockwool, og at papiruld har en brandmodstandsevne på 30 min., og rockwool har en brandmodstandsevne på 48 min. Begge konstruktioner ville opnå den klassifikation, som hedder BD 30. Man kan ikke konkludere, at papiruld har en bedre brandmodstandsevne end rockwool.

Hvis man siger, at et materiale har en høj brandmodstand, er det fagligt noget sludder, men hun vil forstå det som brandmodstandsevnebidrag. Hvis man skal beregne brandmodstandsevnebidraget for papiruld i Rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001, vil den i et af tilfældene være 0,41. Denne brandmodstandsevne kan til en vis grad sammenlignes med det brandmodstandsevnebidrag, »Træ og Brand« fra 1995 angiver. Her angives et brandmodstandsevnebidrag for rockwool til 0,2. Under forudsætning af, at de er bestemt under samme forudsætninger, vil papiruld have den bedste brandmodstandsevne i denne konstruktion. Man skal dog også have i erindring, at Rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« fra juli 2001 er et småskala forsøg. Det er heller ikke muligt at sige noget om, hvordan det vil fungere i en anden konstruktion.

Ejnar Danø har arbejdet hos DBI i mange år. Han er nu gået på pension, men han har været toneangivende i branchen i mange år. Hvis han har lavet en test og efterfølgende har udtalt sig herom, så er testen troværdig.

Når der i ETA-rapporten står, at papiruld er klassificeret i klasse D-s2,d0 svarer det til klasse B i det gamle danske system. Vi har et fælles europæisk klassifikationssystem, som opdeler produkterne i 7-8 klasser, men det danske klassifikationssystem er ikke udfaset helt endnu.

Hans Døllerup har forklaret blandt andet, at han er uddannet håndværker og byggetekniker. Han ejer virksomheden Tæthus, som er en rådgivningsvirksomhed, der beskæftiger sig med termografi og energirådgivning. Han er ikke ansat hos Papiruld, men han arbejder for dem, ligesom han arbejder for samtlige byggeriets aktører. Han har skrevet artiklen »En tossehistorie fra det virkelige liv«, som omtaler rapporten fra BYG - DTU fra 2004. Artiklen skal ses som hans forsøg på at formidle resultatet fra projektet BY og BYG. Det er en generel problematik, at bygninger bruger mere energi end beregnet. Rapporten viser derfor, hvordan tingene ser ud i virkeligheden, og ikke som de ser ud i et laboratorium.

Han har foretaget beregningerne for Borup Seniorby, og ud fra disse beregninger kan man konkludere, at rockwool er 73 % dårligere end deklareret. Dette gælder alene batts fra rockwool. Udsagnet i påstand 2 er derfor et korrekt udsagn. Der er en usikkerhed forbundet med denne rapport, idet den virkelige isoleringsevne er meget ringere. Det samme ville gøre sig gældende for papiruld. Han har ikke modtaget kritik fra Rockwool vedrørende artiklen.

GABI er en hollandsk beregningsmetode til beregning af miljøbelastning. Metoden kræver, at man har samtlige oplysninger. BREEAM er et tilgængeligt program, som Rockwool anvender. Det indeholder gennemsnitlige europæiske tal. BEAT er et beregningsprogram, som Statens Byggeforsknings Institut har udviklet. Det er gammelt, men der findes ikke et tilsvarende beregningsprogram på dansk. Man anvender UNIP, som er den metode, der er udviklet hos DTU. Det indeholder danske tal for papiruld, men ikke for rockwool. For rockwool indeholder BEAT gennemsnitlige europæiske tal. Man kan stadig købe programmet, og SBI omtaler det på deres hjemmeside. Meddelelsen fra SBI af 17. maj 2013 er derfor ikke meldt ud til offentligheden.

Udsagnene i påstand 13 og 14 stammer fra beregninger foretaget med BEAT. Han har taget tallene fra BEAT-simulering af papiruld og rockwool og rundet tallet 6,840 op til 7 kg/m³ for papiruld og tallet 27,322 ned til 27 kg/m³ for rockwool.

Susanne Kuehn har tidligere afgivet forklaring om sagen for Fogedretten i Hillerød i foråret 2011. Hun har under hovedforhandlingen i Sø- og Handelsretten

2580

vedstået denne forklaring, dog med nedenstående ændringer.

Af forklaringen for Fogedretten i Hillerød fremgår:

»Susanne Kuehn har forklaret, at hun har været ansat i Rockwool siden 2006. Hun er chefkonsulent og arbejder med normer og standarder. Hun har intet kendskab til forbudssagen mellem parterne i 1998. Udsagnet i artiklen »En tossehistorie fra det virkelige liv« i publikationen »Vedvarende Energi«, henviser til en rapport udarbejdet af DTU. Hun har ikke kendskab til, at der eksisterer en sådan rapport, og der bliver i udsagnet sået tvivl om Rockwools produkter. »En tossehistorie fra det virkelige liv« fremgik af Papiruld Danmarks hjemmeside. Rockwools produkter foretager tests en gang om måneden for deres isoleringsevne gennem prøveudtagning. Derudover er de tilknyttet instituttet Kinark, som gennemfører prøver af A-bats og stenuldsgranulat under uanmeldte besøg. Der er standarder for disse målinger, såkaldte SEN-standarder. Den 1. december 2011 træder der en ny standard for granulat i kraft, og Rockwool er ved at indarbejde den kontrol, som kræves efter standarden. Alle Rockwools undersøgelser foretages i henhold til standarder. Der foreligger ikke undersøgelser af tidsstudier til dokumentation for, at Rockwools produkter er dyrere at installere end Papiruld Danmarks. Rockwool har gennemført egne undersøgelser heraf vedrørende A-bats og granulat. Efter DS er der en standard for, hvilken overtykkelse stenuldsgranulat og papiruld skal indblæses med - henholdsvis 5 % og 25 %. Udsagnet om, at bor ikke er sundhedsskadeligt har hun fundet på Vejle Kommunes hjemmeside i januar 2010, og hun har gennem ca. et år været beskæftiget med at finde materiale til nærværende forbudssag. Hun talte med Vejle Kommune i den anledning. I 2009 kom bor på en forordningsliste fra EU om krav til mærkning af materialer med kemikalieindhold. I 2010 blev borax optaget på kandidatlisten, og herefter er produkter med et indhold på over 5,5 % mærkningspligtige. Stoffet borax medfører nedsættelse af reproduktionsevnen hos mennesker. Den fremlagte kopi af varedeklarationen for papiruld, er ca. 1 år gammel. Hun har ikke kendskab til, hvilken betydning nedsættelse af borax-indholdet har på den brandhæmmende virkning. Når borax er på EU-kandidatlisten er det et kemikalie mistænkt for skadelige virkninger, og derfor er det usandt, at papiruld er et miljøvenligt produkt. Det er vildledende overfor forbrugere, og Rockwool har kontaktet Kemikalieinspektionen i Miljøstyrelsen angående anvendelsen af borax i papiruld. Ved at gengive Papiruld Danmarks produkter sammen med Rockwools, foretages der en sammenligning med Rockwools meget gode brandhæmmende egenskaber. Papiruld Danmarks udsagn er stærkt vildledende og skader Rockwools produkter markedsføringsmæssigt. Disse markedsføringstiltag har bevirket, at Rockwool har anmodet Byggestyrelsen og Miljøstyrelsen om en markedsundersøgelse af Papiruld Danmarks fremgangsmåde. Rockwool har endnu ikke modtaget svar på sin henvendelse, og har været nødsaget til selv at foretage undersøgelser af konkurrerende virksomheders

oplysninger på hjemmesider og på messer. Der findes ikke en europæisk standard for »reaction to fire« for stenuld. Bortset fra en østrisk producent af papiruld, benytter alle producenter borax som brandhæmmer i papiruld. Alle papiruldsprodukter har den næstlaveste klassifikation, E, og de er tilsat brandhæmmere. Hun har ikke kendskab til, hvorfor Rochwool ikke fulgte op på brevet af 30. januar 2009 fra deres daværende advokat. Hun ved ikke hvem, der har udleveret oplysningen om, at papiruld er et miljørigtigt produkt på en messe. Den til sagen fremlagte varedeklaration har Rockwool fået udleveret af Papiruld Danmark, og hun har ikke kendskab til, at den er blevet ændret.«

Susanne Kuehn har bemærket, at »instituttet Kinark« ændres til »Key Mark instituttet« og »SEN-standarder« ændres til »CEN-standarder«, og at Rockwool ikke har anmodet Byggestyrelsen om en markedsundersøgelse af Papirulds fremgangsmåde, men derimod en markedsundersøgelse af CBI A/S' fremgangsmåde. Endelig skal ordet »stenuld« ændres til »cellulose«, således at der ikke findes en europæisk standard for »reaction to fire« for cellulose.

Susanne Kuehn har supplerende forklaret blandt andet, at hun arbejder med normer og standarder inden for brand og bæredygtighed. Hun blev bekendt med udsagnet i påstand 6 via en Powerpoint-præsentation på Vejle Kommunes hjemmeside. Den er lagt ind, efter at et møde havde fundet sted, og hun formoder, at den stammer fra en tidligere medarbejder hos Papiruld, Ellert Schram. Rockwools produkter miskrediteres, når de sammenlignes med andre produkter. Blandt andet hører de, at nogle kunder fravælger rockwool, når de får den opfattelse, at papiruld er mere miljørigtigt. Når det så oven i købet angives, at papiruld har den samme brandhæmmende effekt, så mister Rockwool kunder. Et produkt er ikke genanvendeligt, blot fordi man kan brænde det. Rockwool tager brugt stenuld retur. RGS 90 indsamler, nedgranulerer og transporterer derefter isoleringsmaterialet til fabrikken i Doense.

BEAT bliver ikke brugt længere og opdateres heller ikke længere. Tallene i BEAT er derfor gamle, hvorfor de beregninger, Papiruld støtter deres udsagn i påstand 13-15 på, ikke er korrekte. Der er en international standard for livscyklus analyse 14040-14043, som de selv anvender. Det kan godt passe, at den er fra 1997 og dermed ældre end BEAT, men BEAT er ikke lavet i henhold til ISO-standard. Hun har talt med SBI, som har svaret, at BEAT ikke er relevant i dag. Brevet af 17. maj 2013 fra SBI er skrevet på hendes foranledning.

2581

Der er stor debat blandt forskere i verden, om hvorvidt noget kan have negativt CO₂-aftryk. Tallene fra VIF's produktoversigt 2012 er fastlagt af en dansk standard. Minimum overtykkelse for stenuld er altid +5 % og +25 % for cellulosefibre. Rockwool har selv fået lavet en livscyklusvurdering, hvilket er en forudsætning for at få en miljømærkning. Man kan ikke anvende BREAM, som Papiruld har gjort i Green Guide 2008 for papiruld og rockwool. Status på Rockwools korrespondance med Miljøstyrelsen og Energistyrelsen er, at de ikke har modtaget svar. Hun har rykket for svar telefonisk.

Parternes synspunkter

For Rockwool A/S er der i det væsentligste procederet i overensstemmelse med sammenfattende processkrift af 10. juni 2013, hvoraf fremgår:

» . . .

2.1 Overtrædelse af markedsføringsloven og krænkelse af Rockwools rettigheder

Det er den erhvervsdrivende, der har markedsført sig, som er ansvarlig for, at markedsføringsloven overholdes.

De i påstandene anførte udsagn, som Papiruld har anvendt i deres markedsføring er udokumenterede og i strid med reglerne for sammenlignende reklame i [markedsføringslovens § 5](#), vildledningsforbuddet i [markedsføringslovens § 3](#) samt god skik bestemmelsen i [markedsføringslovens § 1](#).

Det er fælles for påstandene, at Papiruld forsøger at fremhæve Papirulds isoleringsprodukter på bekostning af stenuldsprodukter ved at anføre nedsættende postulater om stenuld/Rockwool og ved at tillægge papiruld egenskaber, som papiruld ikke besidder. Herudover negligeres farlige egenskaber ved kemiske tilsætningsstoffer i papiruld. Dette er til skade for forbrugerne, professionelle som arbejder med papiruld og stenulds producenter generelt, herunder konkret Rockwool.

2.1.1 Dokumentationspligt og brug af standarder

Det gælder i henhold til [markedsføringslovens](#) regler om sammenlignelig reklame, at reglerne finder anvendelse, uanset om sammenligningen retter sig udelukkende mod en navngiven konkurrent, eller sammenligningen rettes mod et helt konkurrerende produktsegment eller en branche som sådan.

I forbindelse med den sammenlignende reklame er det - uden undtagelse - den som reklamerer, som skal kunne dokumentere ethvert udsagn, som anvendes i sammenligningen, hvilket også gælder i henhold til [markedsføringslovens](#) generelle vildledningsforbud. Kan dokumentationsbyrden ikke løftes, foreligger der markedsføring i strid med [markedsføringsloven](#). Hertil kommer, at den dokumentation, som gøres gældende til støtte for den sammenlignelige reklame, skal være entydig, dvs. hvor der f.eks. er divergerende videnskabelige holdninger til en påstand, så må påstanden ikke anvendes i [den] sammenlignende reklame uden modsatrettede holdninger også refereres loyalt.

Papiruld har fremlagt en række rapporter, alle af ældre dato, til støtte for, og som påstået dokumentation for, de anvendte udsagn vedrørende papirulds brandegenskaber. Det gøres gældende, at de omhandlede rapporter udtaler sig med stor usikkerhed, hvilket også fremgår af rapporterne. Dertil kommer, at flere rapporter, som fremlægges som dokumentation, omhandler andre forhold, end det de anvendes som dokumentation for i markedsføringen. De i fogedsagen som bilag O . . . , bilag P . . . og bilag T . . . fremlagte rapporter fra DBI er demonstrationer vedrørende afbrænding af træhuse, men rapporterne udtaler sig ikke om relevante brandegenskaber. Den som bilag B, . . . fremlagte rapport kan ifølge konklusionen udelukkende bruges som forstudie, ligesom forsøg er baseret på celluloseprodukter med et boratindhold, der er op mod 3 gange større end 5 %, hvorfor rapporten ikke kan tjene som dokumentation for Papirulds produkter, som kun har et boratindhold på 5 %.

Budskaber skal revurderes og eventuelt opdateres, hvis det er nødvendigt under hensyn til teknologiudviklingen, sammenlignelige produkter eller andre omstændigheder, som kan forandre nøjagtigheden af budskabet. Det gøres gældende, at Papiruld under alle omstændigheder ikke har opdateret sin dokumentation, og at dokumentationen således ikke tager i betragtning, at Papiruld i sine isoleringsprodukter i 2010 angiveligt har nedsat boratindholdet med 13-15 % - nedsat fra 5,5 % - og dette forhold medfører selvstændigt, at den af Papiruld påberåbte dokumentation per definition ikke har nogen bevisværdi dokumentationsmæssigt i forhold til markedsføringen.

Det gøres gældende, at de af Papiruld anvendte udsagn ikke kan dokumenteres, idet udsagnene er urigtige og vildledende.

Ligeledes gøres det gældende, at dokumentationspligten for udsagnenes rigtighed alene påhviler Papiruld som annoncør.

Det gøres endvidere gældende, at de fremlagte rapporter og den påståede dokumentation ikke opfylder kravene til, at dokumentation skal være fyldestgørende, hvilket indebærer, at påstandene skal kunne underbygges af udtalelser eller undersøgelser fra uafhængige instanser med anerkendt faglig kompetence.

Det fremgår af bilag 34, at der i henhold til bygningsreglementet kræves, at isoleringsmaterialer opfylder materialekravet B-s1,d0. Hvis dette ikke er tilfældet, stilles der ekstra krav til inddækning.

Endvidere fremgår det af bilag 11, . . . at papiruld/celluloseisolering fra andre producenter klassificeres i klasse E. Det følger heraf, at papiruld ikke kan anvendes alene, men kun i en fastholdt konstruktion.

2582

Brandtest af byggematerialer - reaction to fire tests - sker ved Dansk Brandteknisk Institut (DBI) efter standarderne EN 13823, EN ISO 1182, EN ISO 11925-2 og EN ISO 1716.

Det fremgår af den som bilag B, . . . fremlagte rapport om organiske isoleringsmaterialers brandmodstandsbidrag, at »prøvningsbetingelserne er forskellige, dog er *hovedparten af prøvningerne* udført efter standarder, som er baseret på ISO 834 (svarende til DS 1051.1)«. Det fremgår videre, at »prøvningerne er udført med isoleringsprodukter, som varierer i densitet og i mængden/typen af brandhæmmende salte, og *som kan være ændrede siden prøvningerne blev udført*«. Og videre »Der er mangelfulde oplysninger om eventuelle fastholdelsessystemer for isoleringen.«.

Det fremgår således, at der er testet efter en anden standard - og i nogen tilfælde slet ikke efter en standard - end den, der anbefales af DBI, og at der er ekstrem stor grad af usikkerhed i testresultaterne, idet bl.a. mængden af brandhæmmende salte, bl.a. borater, har varieret, og kan være ændret. Ligeledes er prøvningsbetingelserne forskellige, og der er usikkerhed om fastholdelsessystemerne. Hertil kommer det overordnede og helt generelle problem dokumentationsmæssigt, at testene slet ikke omfatter test op imod Rockwool stenulds pladeisolering.

Den som bilag O, . . . fremlagte rapport over brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystemer er foretaget i overensstemmelse med standarden DS 1051.1, og vurderingen af brandmodstandsbidraget er udført i overensstemmelse med standarden DS 1052.1.

Det gøres gældende, at dette ikke er relevante standarder til vurdering af isoleringsmaterialernes brandmodstandsevne. Det fremgår videre, at der er taget målinger af papiruld med minimum 6 % indhold af borater.

Papiruld har under fogedsagen oplyst, at man har nedsat indholdet af borater til 5 %. Det gøres gældende, at allerede derfor kan tidligere anvendte tests ikke lægges til grund endsige udgøre dokumentation for brandegenskaber, idet det er netop tilsætningen af borater, der giver papiruld brandhæmmende egenskaber. Det gøres gældende, at der er tale om en væsentlig ændring af boratindholdet.

Det fremgår af Papirulds dokumentationsmateriale, jf. bilag O, . . . , at der er væsentlig forskel på prøvningsresultaterne, og at brandmodstandsbidragene er væsentligt forskellige afhængige af tilsætningen af borsalte og aluminiumssalte. Tilsætningen af borsalte varierer i bilag O fra 6-18 %, men ingen af de testede produkter har boratindhold på 5 % svarende til indholdet i Papirulds nuværende produkter.

Det gøres derfor gældende, at idet der er ændret på indholdet af brandhæmmende salte i Papirulds produkter i 2010, så er det - også alene af denne årsag - påkrævet, at der udføres nye tests af produkternes

brandegenskaber, hvis sådanne tests skal kunne anvendes i markedsføringen.

De som bilag P, . . . og T . . . fremlagte rapporter over sammenlignende brandforsøg er ligeledes ikke udført efter anerkendte standarder.

Papiruld har som bilag X ekstraktens side 603-694 fremlagt »Eksempelsamling om brandsikring af byggeri« fra Erhvervs- og Byggestyrelsen fra april 2006. Det bestrides, at den fremlagte eksemplarsamling udgør fyldestgørende dokumentation for udsagnet »test foretaget af Dansk Brandteknisk Institut . . . har vist, at Papiruld er lige så brandhæmmende som stenuuld«.

Den . . . fremlagte eksemplarsamling vedrører sikkerhedsniveau og krav til brandteknisk dokumentation for byggeri, herunder indhold for så vidt angår dokumentationen samt klassificering af byggevarer og bygningsdele for deres egenskaber med hensyn til reaktion på brand og/eller brandmodstandsevne.

Papiruld klassificeres almindeligvis i klasse E, og følgelig kun må bruges med visse begrænsninger. Stenuuld klassificeres i klasse A1 eller A2 dvs. som ubrændbart, jf. bilag 12 . . . Det betyder, at det kan anvendes uden begrænsninger.

Det gøres derfor sammenfattende gældende, at Papiruld generelt ikke har testet efter de ovennævnte anerkendte og relevante standarder, som anbefales af DBI, jf. bilag 34 . . ., at der i 2010 er ændret på indholdet af brandhæmmende salte i Papirulds produkter, hvorfor det er påkrævet, at der udføres nye tests af Papiruld produkternes brandegenskaber, og at den fremlagte dokumentation ikke kan tjene som dokumentation for, at papiruld fastholdt i konstruktionen bidrager til brandmodstanden som stenuuld.

Det er vigtigt for forbrugerne, at erhvervsdrivende ikke fremsætter vildledende eller urigtige angivelser omkring en vares væsentligste egenskaber, og at forbrugerne kan stole på den information, den erhvervsdrivende angiver vedrørende den erhvervsdrivendes produkter, og det er åbenbart, at angivelser vedrørende isoleringsmaterialers brandegenskaber, der i sin yderste konsekvens kan have betydning for menneskers liv og helbred, skal være korrekte og kunne dokumenteres.

Det gøres gældende, at Papirulds mærkning af produkter ikke lever op til kravene i Europaparlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1272/2008 af 16. december 2008 om klassificering, mærkning og emballering af stoffer og blandinger, som drejer sig om den iboende farlighed af kemiske stoffer, og som er beregnet på at regulere markedsføring og salg af kemiske produkter,

2583

idet der er fast en grænse for klassificering og mærkning på 5,5 % for borater . . .

Det gøres gældende, at det forhold, at Papirulds produkter ikke lever op til kravene i Europaparlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1272/2008 af 16. december 2008 i sig selv medfører, at mærkningen er vildledende.

Dertil kommer, at optagelsen (juni 2010) af borater på EU's kandidatliste over særligt problematiske stoffer pga. skadelige virkninger på fostre og reproduktionsevnen betyder, at leverandøren har pligt til at fremlægge et sikkerhedsdatablad for produktet, hvis indholdet af borater overstiger 0,1 %. Denne pligt har Papiruld indtil denne sags anlæg negligeret, hvorved de har tilsidesat hensynet til forbrugeren med henblik på at stille deres produkter bedre i konkurrencen med Rockwool produkter.

Det bestrides, således som anført af Papiruld, at den som bilag Z . . . fremlagte anvisning fra By og Byg kan læses således, at *brandmodstandsevnen* kun påvirkes i begrænset omfang.

Det bestrides endvidere, at den pågældende anvisning kan anses som dokumentation for, at Papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld, ligesom det bestrides, at det fremgår af anvisningen, at test fra DBI skulle vise dette. Det fremgår af bilag 42 og 43, . . . at papiruld ikke har samme brandhæmmende egenskaber som stenuld.

Tværtimod fremgår det af anvisningen . . . , at de alternative isoleringsmaterialer, herunder papiruld, er brændbare, og at de derfor tilsættes brandhæmmere, der bevirker at varmeafgivelse og røgudvikling reduceres, ligesom materialerne bliver sværere at antænde. Det fremgår videre . . . , at papiruld klassificeres ringere end klasse B, jf. endvidere det ovenfor anførte, mens stenuld er ubrændbart.

Det er endvidere ikke korrekt, som anført af Papiruld, at en ændring af indholdet af borater fra 6 % til 5 %, mens indholdet af aluminium samtidigt hæves fra 9 % til 10 % vil medføre, at brandmodstandsevnen forbliver den samme.

Der er påkrævet, at der udføres nye tests af produkternes brandegenskaber, hvis sådanne tests skal kunne anvendes i markedsføringen.

I forbindelse med udførelse af brandforsøgene 3. august 2011, jf. bilag 43 . . . har DBI rekvireret en analyse af den papiruldsgranulat fra Papiruld, som blev anvendt. Det fremgår af analyserapporten . . . , at indholdet af borax er 2,6 % og af borsyre 3,4 %.

Idet det samlede indhold af borater derved udgør 6,0 %, gøres det gældende, at Papirulds produkt ikke lever op til varedeklarationen.

Det gøres videre gældende, at Papirulds varedeklarationen er vildledende, idet den således ikke afspejler det faktiske indhold af de pågældende tilsætningsalte.

Papiruld har endvidere foretaget sammenligninger med Rockwools produkter i relation til isoleringsevne. Uanset at Rockwool har oplyst Papiruld om de korrekte lambdaværdier, gør Papiruld brug af beregninger, der tager udgangspunkt i faktisk forkerte tal. Desuden undlader Papiruld at oplyse, at isoleringsevnen for Papirulds produkter er ringere ved hulrumisolering sammenlignet med Rockwool Hulrumfyld. Dermed undlades relevante oplysninger og det pågældende udsagn er ikke repræsentativt eller balanceret og er dermed egnet til at vildlede forbrugerne med hensyn til egenskaberne ved Papirulds produkter.

Yderligere er det ikke korrekt, at Rockwool stenuldisolering skal deponeres som farligt affald, jf. herved Bekendtgørelse om anvendelse af restprodukter til bygge- og anlægsarbejder og om anvendelse af sorteret, uforurenede bygge- og anlægsaffald, Bek. nr. 1662 af 21.12.2010, . . . , der fastsætter, at stenuld skal udsorteres med henblik på genanvendelse.

Det gøres gældende, at fibrene i mineraluld ikke er farlige. Rockwools produkter er registeret i REACH systemet og konklusionen er, at produkterne ikke indeholder stoffer, der er fysisk, sundhedsmæssigt og miljømæssigt skadelige. I modsætning hertil er de fleste papiruldsprodukter, herunder papiruld fra Papiruld, tilsat borater for at forhindre angreb af skimmel og svamp samt for at mindske brandrisikoen.

Det gøres gældende, at det ikke er korrekt, at arbejde med papiruld ikke medfører irritation af øjne og åndedræt.

Når rester af papiruldsgranulat skal bortskaffes som affald, skal det foregå i overensstemmelse med [affaldsbekendtgørelsen](#). Heraf følger, at affald med en koncentration af et farligt stof, bor, skal bortskaffes

som farligt affald.

Det følger videre af [miljøbeskyttelseslovens § 19](#), . . . , at stoffer, produkter og materialer, der kan forurene grundvand, jord og undergrund, ikke uden tilladelse fra kommunen må nedgraves i jorden.

Det er således ikke korrekt, at papiruld blot kan komposteres, og det gøres gældende, at papirulds markedsføring er egnet til at vildlede brugerne med hensyn til materialets, produktets eller varens miljø- og sundhedsmæssige egenskaber og virkninger eller med hensyn til den risiko, der kan være forbundet hermed, jf. [miljøbeskyttelseslovens § 8, stk. 5](#) . . .

Den påståede dokumentation opfylder ikke kravene til, at dokumentation ved sammenlignende reklame skal være fyldestgørende, hvilket indebærer, at påstandene skal kunne underbygges af udtalelser eller undersøgelser fra uafhængige instanser med anerkendt faglig kompetence.

Samlet gøres det gældende, at Papirulds markedsføring er egnet til at vildlede brugerne med hensyn til

2584

Papirulds produktets miljø- og sundhedsmæssige egenskaber og virkninger og/eller med hensyn til den risiko, der kan være forbundet hermed, jf. [miljøbeskyttelseslovens § 8, stk. 5](#), ligesom Papiruld har handlet i strid med [markedsføringslovens](#) §§ 1, 3 og 5, stk. 2 . . . samt ICC's kodeks for reklamepraksis og markedskommunikation artikel 5, 6, 8, 11, 12 og 22 og kapitel E . . .

2.1.2 Papirulds brug af miljømæssige og etiske påstande

Papiruld gør brug af fritstående generelle miljöpåstande, hvilket i almindelighed vil blive opfattet som absolutte udsagn, der vedrører og generelt anpriser produktet i sin helhed, jf. herved udsagnene i påstand 8-16 og 22-27. Påstande af denne art vil derfor kunne vildlede forbrugerne, hvis ikke produktet miljømæssigt hører til blandt de absolut bedste tilsvarende produkter. Markedsføring, der indeholder miljømæssige og etiske påstande, skal bedømmes efter [markedsføringsloven](#).

Udsagn om produkter eller aktiviteter skal i almindelighed vurderes i forhold til tilsvarende produkter i markedet.

Når en erhvervsdrivende anvender helt generelle miljømæssige udsagn i sin markedsføring af et produkt, gøres det gældende, at produktet må høre til blandt de allerbedste på markedet, og at de fremhævede miljøfortrin ikke er sædvanligt forekommende for tilsvarende produkter.

Det gøres endvidere gældende, at alle påstande, der benyttes i markedsføringen, skal være tydelige og afbalancerede, herunder at de skal være korrekte, præcise, relevante og klart formuleret, så forbrugerne umiddelbart forstår dem og ikke bliver vildledt.

Således er det et krav, at det klart og tydeligt fremgår, om en miljöpåstand angår hele produktet eller virksomheden, at budskabet ikke må fremhæve egenskaber eller aspekter, der må anses for uvæsentlige i forhold til belastningen af miljøet, og at overdrivelser om den erhvervsdrivendes aktiviteter eller produktets indvirkning på miljøet ikke må forekomme, og væsentlige informationer ikke må være udeladt.

Det gøres gældende, at det er en væsentlig information - som udelades af Papiruld - at papiruld tilsættes borater, hvilket er et sundhedsskadeligt kemikalie, der kan optages gennem huden og ved inhalation. Ligeledes

er stoffet fosterbeskadigende og er klassificeret som skadeligt for reproduktionen og det ufødte barn og optaget på EU's kandidatliste over særligt problematiske stoffer, jf. ovenfor.

Brug af generelle miljømæssige påstande som »miljøisolering«, »miljøvenlig«, »bæredygtig« og »grønne jobs«, jf. herved påstandene 8, 9, 16 og 23-27 er ikke entydige, og det gøres gældende, at udsagnene er vildledende, idet de bruges uden tilstrækkelig og nødvendig specifikation.

Det gøres i tillæg hertil gældende, at layout, farvevalg og billeder på Papirulds hjemmeside ud fra en helhedsvurdering giver indtryk af, at virksomheden og dens produkter har miljømæssige fortrin frem for tilsvarende produkter fra konkurrenter.

Papiruld har som dokumentation alene angivet nogle »beregninger« på energiforbrug ved produktionen af papiruld og ved bortskaffelse. Der tages ikke højde for, at papiruld er biologisk nedbrydeligt, og dermed har en kortere levetid end fx mineraluld.

Det gøres gældende, at Papiruld ikke har godtgjort, at papiruld generelt belaster miljøet væsentligt mindre end tilsvarende produkter, ligesom det gøres gældende, at Papiruld ikke har gennemført en vurdering af hele produktets livscyklus fra anskaffelse af råmaterialer og fremstilling, brug og bortskaffelse af produktet samt transporter inden for og imellem disse faser. Papirulds påstande baserer sig på og søges dokumenteret ved en analyse fra Statens Byggeforskningsinstitut. Denne analyse er ikke i overensstemmelse med ISO standarderne for Livscyklusanalyse (ISO 14040 serien). Ved en livscyklusanalyse inkluderes blandt andet energiforbrug ved produktion, distribution og indsamling af brugte papiruldmaterialer samt miljøbelastninger ved brug af tryksværte og andre kemikalier. Det gøres gældende, at Papiruld ikke har inkluderet dette i sine beregninger.

Det gøres endvidere gældende, at de markedsførte miljøfortrin er tilvejebragt ved hjælp af tiltag, der i sig selv afføder skader i miljøet, idet papiruld tilsættes borater, som spredes i naturen med tiden, og som medfører, at papirisoleringsaffald skal behandles efter særlige regler.

Det gøres gældende, at Papiruld ikke på tidspunktet for fremsættelsen af de markedsførte udsagn har kunnet fremlægge livscyklusanalyser som dokumentation for udsagnene indeholdt i påstand 8-16 og 22-27.

Det gøres endvidere gældende, at udsagnene i påstand 8-16 og 22-27 ikke er objektive og indeholder alle relevante oplysninger, herunder principperne for opgørelsen af den CO₂ mængde, som stenuld ifølge det påståede skulle udlede.

Offentligheden har krav på at få en nærmere, letforståelig forklaring på et udsagn vedrørende miljø samt oplysning om, hvordan dette dokumenteres, jf. [markedsføringslovens § 1](#). I modsat fald vil forbrugerne ikke være i stand til at forstå og bedømme rigtigheden af de særlige miljømæssige forhold ved et produkt, før de træffer beslutning om eventuelt køb. Papiruld har ikke løftet denne dokumentationspligt for sine miljøpåstande.

Ifølge Forbrugerombudsmanden skal miljømæssige påstande opfylde følgende fire punkter, for at der ikke foreligger vildledning af forbrugerne i strid med [markedsføringslovens § 3](#) . . .:

2585

Den fremhævede reduktion af påvirkningerne af miljøet skal være et af produktets væsentligste miljøfortrin og være væsentlig for belastningen af miljøet.

1. Det markedsførte miljøfortrin må ikke være tilvejebragt ved hjælp af tiltag, der i sig selv afføder skader i miljøet

2. *Fortrinet må ikke væsentligt reduceres eller udlignes af andre miljøbelastende aspekter ved produktet*

3. *Miljøfortrinet må ikke være sædvanligt forekommende for tilsvarende produkter*

Det gøres gældende, at Papiruld ikke opfylder disse fire krav endsige har dokumenteret dette.

Endvidere gøres det gældende, at Papiruld er forpligtet til at godtgøre, at produktet generelt belaster miljøet væsentligt mindre end tilsvarende produkter, og at Papiruld er forpligtet til at gennemføre en vurdering af hele produktets livscyklus.

Papiruld gør brug af etiske påstande om arbejdsklima og bæredygtighed . . . Sådanne påstande må baseres på krav om efterlevelse af krav om hensyntagen til sociale og etiske forhold og om mindst mulig belastning af miljø og sundhed. Det gøres gældende, at Papiruld ikke har godtgjort dette, herunder under hensyntagen til at papiruld indeholder borater.

Det gøres i den forbindelse gældende, at Papiruld ikke har godtgjort, at papiruld er fremstillet under ordentlige produktions- og arbejdsforhold, at papiruld er sundheds- og miljømæssigt et godt valg, fordi det lever op til krav, der er strengere, end lovgivningen kræver, at papiruld har bedre miljøegenskaber end de fleste tilsvarende produkter, bl.a. i forhold til energieffektivitet og ressourceanvendelse, eller at papiruld er fremstillet under forhold, der tilgodeser en bæredygtig udvikling af lokalsamfundet, herunder hensyn til klima, miljø, levestandard, etiske hensyn, sundhed o.a.

Det gøres videre gældende, at når et kemisk stof på et sikkert grundlag identificeres som »særligt farligt« efter internationale principper, skal en virksomhed, der ønsker at profilere sig som bæredygtig, formulere en handlingsplan for stoffets udfasning fra produktets fremstillingskæde. Stoffet udfases både som råvare og som hjælpestof i produktionen. Når EU optager et stof på »kandidatlisten« har virksomheden enten allerede udfaset stoffet eller har en stram tidsplan for stoffets udfasning.

Når det anføres, at Papiruld er et 100 % genanvendeligt produkt, for hvilket der ikke er gennemført nogen test i henhold til godkendte procedurer, er der ikke tale om en dokumenteret påstand.

Det gøres gældende, at By og Bygs beregningsprogram BEAT ikke lever op til ISO standarderne for Livscyklusanalyse. Dokumentation for miljømæssige udsagn, der er beregnet herefter, er følgelig ikke sket efter anerkendte standarder, og derfor kan BEAT beregningerne ikke tjene til endelig og objektiv dokumentation for de anvendte udsagns rigtighed.

Den påberåbte dokumentation, herunder miljøvurderingen fra 2001 . . . tager ikke højde for, at der er kommet ny viden på området, og at papiruld indeholder kemikalier, der siden miljøvurderingens udarbejdelse er optaget på REACH's kandidatliste over særligt problematiske stoffer.

Det gøres sammenfattende gældende, at det helhedsindtryk, forbrugerne får af profileringen af Papiruld, er vildledende, ligesom det er udtryk for udeladelse af væsentlig information, at enkelte påståede positive forhold fremhæves på bekostning af negative oplysninger om bl.a. boraters skadelige og farlige virkninger, og dette er egnet til at give Papiruld en bedre miljømæssig eller etisk profil, end der objektivt set er grundlag for ud fra en samlet vurdering af produkterne og virksomheden.

2.2 Tidligere sager mellem Rockwool og Papiruld

Papiruld har . . . fremlagt intern korrespondance til støtte for, at den reviderede brochure, bilag N . . . skulle være sendt i udkast hos Rockwool. Dette bestrides. Det skal endvidere præciseres, at Rockwool ikke har godkendt

reviderede brochurer.

Det blev klart tilkendegivet, at de i annoncen anvendte udsagn fandtes retsstridige, og dermed ikke kunne accepteres af Rockwool.

Der påhviler ikke Rockwool nogen forpligtelse til at overvåge deres konkurrenters markedsføringsmateriale, og følgelig burde Rockwool ikke være bekendt med anvendelsen af Papirulds udsagn. Rockwool har følgelig ikke mistet sin ret til at gøre indsigelse på baggrund af passivitet.

2.3 Brug af Rockwools varemærker

I de situationer hvor den sammenlignende reklame direkte henviser til en virksomheds varemærker, da vil en sådan brug af varemærker kun være tilladt, hvis sammenligningsudsagnene er korrekte og verificerbare, idet der ellers udover krænkelse efter markedsføringslovens regler om sammenlignende reklame, tillige foreligger en varemærkekrænkelse. Dette gør sig således gældende i relation til de af sagen omfattede udsagn, og det gøres gældende, at Papiruld Danmarks brug af ROCKWOOL varemærket og BATTIS varemærket krænker såvel varemærkelovens §§ 4 stk. 1 og 2.

2.4 Bødestraf

Som følge af den skete markedsføring skal Papiruld idømmes bødestraf for overtrædelse af markedsføringslovens §§ 3 og 5, jf. § 30. stk. 3, idet det i den forbindelse er en skærpende omstændighed, at Papiruld har forsat brugt de vildledende udsagn, og at Papiruld mod bedre vidende har forsat brugt af ukorrekte angivelser om Rockwools produkter efter at være blevet gjort opmærksom herpå.

2586

En bøde må udmåles til et beløb, der svarer til det dobbelte af Papirulds markedsføringsomkostninger på minimum kr. 250.000 . . .«.

Under hovedforhandlingen har Rockwool A/S med hensyn til udsagn om brand yderligere henvist til Claus Skovs forklaring om, at isolering med papir ofte anvendes på lofter, men at det er korrekt, at Papiruld Danmarks tests alene er lavet på lodrette flader. Rockwool A/S har således anført, at Papiruld Danmark i deres markedsføring ikke gør opmærksom på, at deres udsagn kun gælder for lodrette konstruktioner.

Med hensyn til spørgsmålet om retlig interesse er det anført, at den omstændighed, at der er et offentligt tilsyn på retsområdet, ikke medfører, at der ikke kan føres retssag herom.

For Papiruld Danmark er der i det væsentligste procederet i overensstemmelse med endeligt sammenfattende processkrift af 15. august 2013, hvoraf fremgår:

» . . .

1.1 Ad påstand 1 (om forbud)

Betingelserne for at nedlægge fagedforbud har ikke været opfyldt, jf. nærmere under ad påstand 2 og 4.

1.2 Ad påstand 2 (om deklARATION)

Rockwool har været bekendt med Papirulds anvendelse af udsagnet, men aldrig foretaget sig noget over for Papiruld i denne henseende og/eller accepteret, at udsagnene blev anvendt. Det gøres derfor gældende, at Rockwool har fortabt sin eventuelle ret ved passivitet. Endvidere ophørte Papiruld med at bruge udsagnet i deres markedsføring i begyndelsen af 2010. Det gøres derfor gældende, at påstanden ikke har den fornødne aktualitet til at blive pådømt.

Udsagnet stammer fra artiklen »En tosehistorie fra det virkelige liv« bragt i publikationen »Vedvarende energi« - maj 2005 . . . Artiklen er en omtale af DTU-rapport »Varmeisoleringssevne for ydervægge målt i Borup Seniorby«, . . . Beregninger som dokumentation for rigtigheden af udsagnet er fremlagt . . .

1.3 Ad påstand 3, 5 og 12 (om brandmodstandsbidrag)

Der er tale om lovlig sammenlignende reklame.

Udsagnene, som vedrører brandmodstandsbidraget fra isoleringsmaterialet, kan dokumenteres, jf. bl.a. rapporten »Brandmodstandsbidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelsessystem« af Frede Christensen, Ejnar Danø, Dansk Brand- og sikringsteknisk Institut, juli 2001 . . .

Af rapporten . . . fremgår, at brandmodstandsbidraget er 41 minutter for isoleringsmaterialet »Celluloseuld som løsulld med 6 % bor- og 9% aluminiumsalte. Pladefelt med stålnet.« Omregnes dette til bme (brandmodstandsbidraget fra isoleringsmaterialet), svarer det til et bme på 0,41. bme for stenuld er 0,2, jf. Træ og Brand - Træbranchens Oplysningsråd . . .

Trine Dalsgaard Jensen har for Sø- og Handelsretten forklaret, jf. retsbogsudskrift af 16. juli 2013, side 10, 1. afsnit, linje 6, at »Under forudsætning af, at de er bestemt under samme forudsætninger, vil papiruld have den bedste brandmodstandsevne i denne konstruktion.« Kurt Munk Pedersen har i fogedretten forklaret . . . »I nogle ældre undersøgelser er brandmodstandsevnen for rockwools produkter angivet til 0,2. Han har ikke grundlag for at betvivle resultaterne i rapporten om »Brandmod[s]bidrag for alternative isoleringsmaterialer med fastholdelse system« fra 2001, men den er ikke gennemført efter en standardiseret prøvenorm«.

Der kan også henvises til rapport udarbejdet af Kurt Stokbæk, september 2001, med støtte fra Energistyrelsens Udviklingsprogram for Miljø- og arbejdsmiljøvenlig isolering »Organiske isoleringsmaterialer, brandmodstandsbidrag«, jf. bilag B . . . I rapporten . . . konkluderes »For fastholdte isoleringsmaterialer af cellulose løsfyld ligger det forventede bme på niveau med bme for stenuld og for de øvrige analyserede materialer (bortset fra fåreuld) ligger det forventede bme på niveau med bme for glasuld«.

Endvidere kan der henvises til bilag Z, By og Byg Anvisning 207, Statens Byggeforskningsinstitut »Anvendelse af alternative isoleringsmaterialer«. I anvisningen E410, 1. afsnit om brandforhold fremgår »Papirisolering som løsfyld fastholdt i konstruktionen bidrager til brandmodstandsevnen svarende til brandmodstandsbidraget fra stenuld, hvis det er fastholdt«.

Papiruld henviser på sin hjemmeside til relevant dokumentation . . .

Rockwool har gjort gældende, at de i fogedsagen fremlagte rapporter ikke kan anvendes som dokumentation, bl.a. fordi der ikke er testet efter relevante standarder, og fordi Papiruld har ændret indholdet af borater. Dette bestrides.

Det er korrekt, at Papiruld i 2010 nedsatte indholdet af borax/borsyre (som kaldet »borsalte«) til 5 % fra 6 %. Men samtidig blev tilsætningen af aluminiumhydroxid også ændret fra 9 % til 10 %.

Borax/borsyre og aluminiumhydroxid tilsættes Papiruld for at forbedre produktets reaktion på brand, idet saltene bevirker, at varmeafgivelse og røgd udvikling reduceres, ligesom materialet bliver sværere at antænde. Ved brandpåvirkning frigives fugt fra saltene, som medfører en afkøling og forkulning. Tilsætningen af disse salte påvirker således materialets reaktion på brand, men har samtidig en effekt mod råd.

Som det fremgår af By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut, Anvisning 207, »Anvendelse af alternative isoleringsmaterialer« . . . påvirker tilsætningen af Borax/borsyre og aluminiumhydroxid kun brandmodstandsbidraget fra isoleringsmaterialet i begrænset omfang. Således konkluderes det . . . »Det har vist sig ved

2587

brandprøvning, at tilsætningsstofferne især har en effekt, når det gælder antændelighed, varmeafgivelse og røgd udvikling, mens gennembrændingshastigheden kun påvirkes i begrænset omfang ved tilsætning af brandhæmmere.«

Det gøres derfor gældende, at en ændring af indholdet af borsalte fra mindre end 6 % til mindre end 5 %, hvor indholdet af aluminiumhydroxid samtidig blev forhøjet med 1 %, ikke har negativ betydning for produktets brandmodstandsbidrag, og derfor heller ikke for resultatet af rapporterne, jf. bilag B og O. Tværtimod har ændringen af indholdet af aluminiumhydroxid fra 9 % til 10 % forbedret Papirulds reaktion på brand.

Det fremgår af bilag O . . . , at produktet »Celluloseuld som løsulds med 18 % borsalte. Pladefelt med stålnet« har en bme på 0,26 altså et langt lavere bme end Papiruld med 6 % bor. Det er således dokumenteret, at Papirulds ændring af indholdet af bor fra mindre end 6 % til mindre end 5 % ikke har negativ betydning i forhold til isoleringsmaterialets brandmodstandsbidrag.

Rockwool har gjort gældende, at Papirulds varedeklaration er vildledende . . . Dette bestrides.

Rockwool har i processkrift 2 fremlagt prøvningsrapporter fra DBI af henholdsvis 10. og 3. august 2011, jf. bilag 42 - prøvningsrapport for Papiruld . . . og 43 - prøvningsrapport for Rockwool . . . Det kan ikke ud af prøvningsrapporterne udledes, at konklusionerne i bilag O og B er ukorrekte. Endvidere kan bilag 42 og 43 ikke sammenlignes med bilag O og B, da der er tale om vidt forskellige rapporter. Forskellene er bl.a.:

1) at bilag O er en rapport om isoleringsmaterialets brandmodstandsbidrag. Der er testet ud fra en lodret konstruktion, og man kan ud fra additionsmetoden beregne isoleringsmaterialets bme. Bilag 42 og 43 er en »standardklassifikationsprøvning, hvor det er vurderet, om en bygningsdel opfylder en bestemt standard«, jf. Trine Dalsgaard Jensens forklaring i Østre Landsret, . . . Bilag 42 og 43 er testet ud fra en vandret ikke-bærende bygningsdel. Som det fremgår af Træ og Brand - Træbranchens Oplysningsråd . . . , kan bme ikke beregnes ved vandrette flader. Der kan også henvises til Trine Dalsgaard Jensens forklaring i Sø- og Handelsretten, jf. retsbogsudskrift af 16. juli 2013, side 9, 3. afsnit »Additionsmetoden vil være uegnet til de test, der er foretaget i prøvningsrapporterne af 29. august 2011 . . . Additionsmetoden er derfor uegnet i den vandrette konstruktion, og det giver ikke mening, når Rockwool har beregnet BME efter additionsmetoden. Additionsmetoden kan kun anvendes til ikke-bærende vægge.«. Der kan også henvises til Kurt Munks forklaring i Sø- og Handelsretten, jf. retsbogsudskrift af 16. juli 2013, side 7, 1. afsnit »Additionsmetoden kan kun anvendes på lodrette konstruktioner. De har dog lavet beregning på en vandret konstruktion for at vise, at brandmodstanden ikke er den samme for lofter. Dette er »ikke efter bogen«, men de har gjort det, fordi Papiruld ikke skriver, at deres udsagn alene gælder for lodrette konstruktioner«.

2) rapport, jf. bilag 42, er ikke lavet efter Papirulds anvisninger, idet der kun er anvendt et lag gipsplade, og

3) der er tale om to forskellige produkttyper, Papiruld er granulat og Rockwool er batts (måtter), hvilket har særlig betydning for en test i en vandret konstruktion.

Derudover er der tale om ensidigt indhentede erklæringer, efter sagens opstart til brug for sagen, som derfor ikke kan tillægges nogen bevisværdi. Men uagtet dette ændrer det ikke på det faktum, at Papiruld har dokumenteret rigtigheden af udsagnene.

Det gøres under alle omstændigheder gældende, at Rockwool har mistet sin eventuelle ret ved passivitet, idet Rockwool tilbage i 2009 accepterede, at Papiruld kunne anvende følgende udtryk om Papiruld: »Høj brandmodstand« og »Test foretaget af Dansk Brandteknisk institut og test i TV har vist, at Papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld og yder en bedre modstand mod brand end f.eks. glasuld«.

Mht. påstand 5 skal udsagnet »Test foretaget af Dansk Brandteknisk Institut . . . har vist, at Papiruld er lige så brandhæmmende som stenuld« selvsagt læses i sammenhæng med hele afsnittet med overskriften »Høj brandmodstand«, jf. bilag N . . . Udsagnet omtaler brandmodstandsbidraget fra isoleringsmaterialet, jf. overskriften »Høj brandmodstand«.

Papiruld har anvendt lignende udsagn siden rapporterne, jf. bilag O og B, blev offentliggjort i 2001, uden at Rockwool tidligere har reageret på relevant vis heroverfor. Det gøres derfor gældende, at Rockwool har fortabt sin eventuelle ret ved passivitet.

1.4 Ad påstand 4 (om prissammenligning)

Udsagnet, »Isolering af en konstruktionsdel koster ca. det samme som mineraluld . . . Men hvis man regner på de samlede byggepladsomkostninger, affald ventetider, forstyrrelser af andre arbejder, så er Papiruld langt billigere . . . Hvis alle disse ulemper bliver indregnet, bliver isolering med Papiruld lang billigere«, skal selvsagt læses i sammenhæng med hele afsnittet med overskriften »Billig isolering« . . .

Isolering af en konstruktionsdel med Papiruld koster nogenlunde det samme som isolering med traditionelle typer af isoleringsmateriale, hvis man udelukkende medtager omkostninger til materialer og arbejds løn. Derimod vil der i forhold til byggepladsomkostninger være større omkostninger forbundet med at anvende mineraluld i forhold til Papiruld. Det skyldes, at der ved mineraluld - i modsætning til Papiruld - vil være affald i form af afskårne rester, som efterfølgende skal fragtes væk. Ligeledes kræver mineraluld omkostninger til opbevaring på byggeplads, hvilket ikke er tilfældet med

2588

Papiruld, da dette først bliver leveret, når det skal bruges. Det gøres derfor gældende, at udsagnet er korrekt.

Papiruld anvender ikke længere udsagnet i deres markedsføring, jf. Claus Skovs forklaring for Fogedretten i Hillerød . . . og udskrift fra Papirulds hjemmeside, udskrevet den 8. maj 2011 . . ., hvor det fremgår, at udsagnet er fjernet. Det gøres derfor gældende, at påstanden ikke har den fornødne aktualitet til at blive pådømt.

1.5 Ad påstand 6 - frafaldet

...

1.6 Ad påstand 7 - frafaldet

...

1.7 Ad påstand 8, 9, 13-16 og 23 (om miljø - særlig om CO₂ udledning)

Mht. påstand 16 har Rockwool ikke retlig interesse i søgsmålet, idet udsagnet hverken direkte eller indirekte henviser til eller omtaler Rockwool eller Rockwools produkter. Påstanden skal derfor afvises. Der findes i forhold til det anvendte udsagn et effektivt offentligt tilsyn.

Mht. påstand 8, 9 og 16 gøres det gældende, at der er tale om anprisninger, som ikke skal kunne dokumenteres.

Mht påstand 23 er påstanden uklar og upræcis, og den er formuleret for bredt og dækker således også utvivlsomt retmæssige forhold.

Alle udsagnene er korrekte og kan i videst muligt omfang dokumenteres.

Der findes forskellige beregningsmetoder til at fastslå et produkts miljøbelastning. I SBI Anvisning nr. 207 Statens Byggeforskningsinstitut 2003 . . . , er der angivet miljødata og miljøbelastninger for Papiruld. Udsagnene er udledt af og beregnet ud fra By og Bygs beregningsmetode BEAT - et edb-værktøj til miljøvurdering af byggevarer, bygningsdele og bygninger . . . en udskrift fra SBI's hjemmeside af 11. november 2011 indeholdende en beskrivelse af BEAT . . .

Rockwool gør gældende, at beregningsmetoden efter BEAT ikke kan anvendes, idet den ikke er i overensstemmelse med ISO standarderne for Livscyklusanalyse (ISO 14040 serien). Det bestrides, at anvendelse af BEAT beregningsmetoden ikke kan anvendes som dokumentation.

Rockwool har i processkrift 2 fremlagt en udtalelse fra SBI af 17. maj 2013 vedr. ajourføring af data og validiteten af beregninger med SBI's edb-program BEAT . . . Der er tale om en ensidigt indhentet erklæring efter sagens opstart til brug for sagen, som derfor ikke kan tillægges nogen bevisværdi.

Der findes ikke nogen officiel udtalelse fra SBI hverken på SBIs hjemmeside eller fra andre offentlige myndigheder om, at edb-programmet BEAT ikke længere er anvendeligt. Dette er angiveligt også relativt nyt, idet den nye ordning DGNB først er lanceret i maj 2012. Papiruld har derfor haft en berettiget forventning om, at programmet kunne/kan anvendes. SBI sælger stadigvæk BEAT på deres hjemmeside, jf. Hans Dollerups forklaring for Sø- og Handelsretten, jf. retsbogsudskrift af 16. juli 2013, side 11, 2. afsnit »Man kan stadigvæk købe programmet, og SBI omtaler det på deres hjemmeside. Meddelelsen fra SBI af 17. maj 2013 er derfor ikke meldt ud til offentligheden«.

BEAT simulering af Papiruld og Rockwool er fremlagt som bilag . . . For begge produkter er der under »Emissioner til luft« angivet mængden af kuldioxid (CO₂) i kg (nederste markering med cirkel) Papiruld: 6,84 kg og Rockwool 27,322 kg. Grafen . . . der henholdsvis viser 27 kg for Rockwool samt 7 kg for Papiruld (afrounding), stammer således fra BEAT.

Papiruld har på sin hjemmeside . . . en henvisning til SBI Anvisning nr. 207 Statens Byggeforskningsinstitut 2003 (bilag Z), hvor BEAT ligeledes refereres, og hvor der er dokumentation for udsagnene . . .

Miljøudsagnene skal i øvrigt ses i sammenhæng med de øvrige miljøudsagn, der anvendes for Papiruld . . . hvor der henvises til BREEAM certificering af Celluloceuld.

BREEAM Bre Environmental Assessment Method, er en udbredt britisk miljøcertificeringsordning. BREEAM anvendes ved miljøvurdering af en bygning med fokus på CO₂-udledning. I Green Guide vurderingen af

produkternes miljømæssige profil anvendes den såkaldte livscyklus metode, . . . BREEAM ordningen fungerer ved et point-system, hvor man giver points for forskellige kategorier, heriblandt bygningsmaterialer, transport, forurening, m.v. Alt efter hvor mange points man opnår, certificeres byggeriet enten Pass, Good, Very Good, Excellent og Outstanding. Beskrivelse af ordningen er fremlagt som bilag AQ (TE126). »Dry blown recycled cellulose insulation« opnår den højeste placering, A+, i Green Guide 2008 . . . Særligt mht. udledning af CO₂, fremgår det af samme bilag, at udledning af CO₂ er beregnet til -2.1. For »Stone wool insulation - density 33 kg/m³« er udledning af CO₂ beregnet til 5.1 . . .

Endvidere bidrager Papiruld til nedbringelsen af CO₂ ved køb af vedvarende energiproduktion til produktionsvirksomheden i Hillerød. Certifikat fra DONG Energi er fremlagt som bilag AT (TE112). Papiruld anvender således udelukkende CO₂-neutral energi i sin produktion, hvilket yderligere bidrager til udsagnetes rigtighed.

1.8 Ad påstand 10, 22 og 27 (om miljø - særligt om genanvendelighed)

Rockwool har ikke retlig interesse i påstanden 10 og 27, idet udsagnene hverken direkte eller indirekte henviser til eller omtaler Rockwool eller Rockwools produkter. Påstandene skal derfor afvises. Der findes i forhold til de anvendte udsagn et effektivt offentligt tilsyn. Arbejdstilsynet er i e-mail af 14. december 2010

2589

af Rockwool direkte gjort opmærksom på Papirulds markedsføring . . . Hvis Arbejdstilsynet havde fundet anledning til kritik, må det formodes, at de havde rettet henvendelse til Papiruld med anmodning om at ændre udsagnet. Dette er ikke tilfældet. Der kan endvidere henvises til ad påstand 24-26, vedr. Rockwools henvendelse til Kemikalieinspektionen om netop udsagnet i påstand 10.

Udsagnene i påstand 10, 22 og 27 er korrekte og dokumenterede, jf. bl.a. bilag Z . . . , hvor det under punktet »Miljøvurdering af tilsætningsstoffer« fremgår »Forekomsten af bor i indeklimaet i bygninger, hvor der er tilsat borsalte til isoleringen, adskiller sig ifølge feltundersøgelser ikke eller kun i meget ringe grad fra baggrundsforekomsten (Schneider, 1999)« og »Bortskaffelse og genanvendelse. Der er en markant forskel på isoleringsmaterialers miljøpåvirkning hvad angår bortskaffelse, hvilket skyldes, at mineraluldsisolering skal deponeres, mens organiske isoleringsmaterialer som papir- og hørisolering kan bortskaffes ved afbrænding på et forbrændingsanlæg.«

I afsnittet »Bortskaffelse og genanvendelse« fremgår, at »Papiruld- og hørisolering kan genbruges som isolering«.

Endvidere kan der henvises til bilag Æ . . . hvor der bl.a. fremgår . . . »Genanvendelse på landbrugsjord. Isoleringsprodukter kan anvendes som gødning eller mikronæringsstof, idet produkterne indeholder ammonium, fosfat og bor.«

Udsagnetes rigtighed påvirkes ikke af Rockwools etablering af en returordning. Desuden påstår Papiruld ikke på noget tidspunkt i disse udsagn, at Rockwools stenuld ikke kan genanvendes.

Rockwool gør gældende, »at Papiruld ikke kan genanvendes og recirkuleres pga. det høje indhold af pesticider og brandhæmmere, og derfor ikke kan indgå i produktion af nyt papir.«

Genanvende defineres efter Nudansk Ordbog som at genbruge noget, jf. bilag AE (TE2). Brugen af ordet genanvendelig betyder således ikke, at papiruldsisolering, som af Rockwool anført, skal kunne bruges til at

fremstille papir igen. Udsagnet 100 % genanvendelig betyder derimod, at papiruldisolering kan genbruges som papiruldisolering. Dette er desuden samme fortolkning af ordet, som Rockwool selv anvender, når Rockwool gør gældende, at Rockwools isolering kan genanvendes til ny isolering . . . Det giver ikke mening at påstå, at Papiruld ved brug af udsagnet »*Papiruld er et 100 % genanvendeligt produkt*« skal kunne dokumentere, at Papiruld kan genanvendes til fremstilling af nyt papir.

1.9 Ad påstand 11 - frafaldet

...

1.10 Ad påstand 17 (om tilbagekaldelse af materiale)

Det bestrides, at Papiruld er forpligtet til at tilbagekalde markedsføringsmateriale indeholdende udsagn omfattet af 2-16, idet det gøres gældende, at der ikke foreligger retsstridige handlinger.

1.11 Ad påstand 18 og 19 (om varemærkekrænkelser)

Det bestrides, at Papiruld har krænket Rockwool's ROCKWOOL eller BATTIS varemærkeregistrering.

1.12 Ad påstand 20 (om sagsomkostninger)

Det bestrides, at Papiruld er forpligtet til at betale Rockwools omkostninger i forbindelse med sagen, herunder sagen om foreløbigt forbud, idet det gøres gældende, at der ikke foreligger retsstridige handlinger.

1.13 Ad påstand 21 - frafaldet

...

1.14 Ad påstand 24-26 (om arbejdsmiljø)

Rockwool har ikke retlig interesse i søgsmålene. Rockwool anfører, at »*Det antydes, at papiruld - i modsætning til andre isoleringsmaterialer, herunder stenuldisolering - ikke indeholder farlige fibre eller ved anvendelse indebærer en øget risiko for støvlunge sygdomme og bronkitis*«. Rockwool gør gældende, at fibrene i mineraluld ikke er farlige.

Det bestrides, at der er tale om en sammenlignende reklame, idet udsagnene hverken direkte eller indirekte henviser til eller omtaler Rockwool eller Rockwools produkter. Rockwools anbringende om, at fibrene i mineraluld ikke er farlige, har derfor ikke betydning for sagens bedømmelse.

Der findes i forhold til de anvendte udsagn et effektivt offentligretligt tilsyn.

Påstandene er uklare og upræcise, og de er formuleret for bredt og dækker således også utvivlsomt retmæssige forhold.

Kemikalieinspektionen har ikke fundet anledning til at rejse kritik af Papirulds markedsføring.

Udsagnene er korrekte og kan dokumenteres.

Udsagnene »*Indeholder ingen farlige fibre*«, »*Ingen øget risiko for støvlunge sygdomme og bronkitis*« og »*Irriterer ikke øjne og åndedræt*« skal selvsagt læses i sammenhæng med hele afsnittet med overskriften

»Arbejdsmiljø«. Af afsnittet fremgår, at »Papiruld indeholder ingen syntetiske fibre, og udsætter derfor ikke brugerne for kløe, svie og andet ubehag. Når man arbejder med papiruld undgår man følgende:« hvorefter bl.a. de tre udsagn anføres. Herefter fremgår, »Papiruld anbefaler altid brug af støvmaske«.

Mht. udsagnet »Indeholder ingen farlige fibre« er dette faktisk korrekt.

Der kan henvises til rapport »Vurdering af risiko ved anvendelse af borsyre/borax til isolering«, oktober 1995 udarbejdet af Chemtox Miljørådgivning, Jens Haugaard . . . Rapporten, som er tilgængelig på Papirulds hjemmeside, konkluderer . . . , at selv hvis man - mod Papirulds anbefaling - vælger at arbejde med Papiruld uden

2590

maske, skal man arbejde 7,5 time pr. dag i 3 menneskeliv, før man rammer grænseværdierne, som stadig betegnes som ubetydelige.

Rockwool har . . . fremlagt en artikel fra Politiken. I artiklen . . . understreger Jens Tørsløv fra rådgivningsfirmaet DHI, at det »ikke kan påvises, at en medarbejder på en arbejdsdag på otte timer med isoleringsarbejde med papiruld med fem procent eller mindre indhold af borsyre og med de nødvendige beskyttelsesmidler optager mere borsyre i kroppen end grænseværdierne tillader«.

De borsalte, der er indeholdt i Papiruld, frigives ikke til omgivelserne, når produktet er installeret. Der kan henvises til . . . rapport »Forekomst af bor i indeklimaet«, T. Schneider, Arbejdsmiljøinstituttet, september 1999. I rapporten . . . konkluderes »Forekomsten af bor i indeklimaet adskiller sig ikke eller kun i meget ringe grad fra baggrundsforekomsten. Koncentrationerne må karakteriseres som meget lave.«. I forbindelse med installation af Papiruld, frigives de tilsatte borsalte kun i meget begrænset omfang . . . ETA rapport for Papiruld, punkt 2.1.4 . . . og 2.1.12 . . . , hvor det fremgår, at der kun frigives 0,14 % af de tilsætningsstoffer, der er tilsat Papiruld, når der arbejdes med produktet.

Borsalte anvendes endvidere bl.a. i væsker til øjenskyllning, sårrens samt til konservering af madvarer, fx kaviar fra stør, hvor der må bruges op til 4 g/kg. Der kan henvises til Fødevarerstyrelsens Positivliste 2011 - »Fortegnelse over tilsætninger til fødevarer og E-nummerbogen«, år 2008 . . .

Rockwool gør gældende, at det ikke er korrekt, at arbejde med Papiruld ikke medfører irritation af øjne og åndedræt. Der henvises til . . . Vejledning fra BrancheArbejdsmiljøRådet for Bygge og Anlæg. Da der alene er tale om en vejledning, hvis indhold omkring forholdsregler og mulige helbredseffekter ikke er dokumenteret, kan . . . ikke anvendes som dokumentation for, at udsagnene ikke er korrekte.

Det er ikke dokumenteret, at borsalte medfører reproduktionsskader. Der er alene tale om mistanke om reproduktionsskader.

Der kan endvidere henvises til rapport »Brug af alternativ isolering i forbindelse med renovering af ældre etageejendom« udført af BST Danmark (Bedrift Sundheds Tjenesten), marts 2006. Rapporten havde til formål at vurdere arbejdsmiljøforholdene ved isolering med alternative isoleringsmaterialer sammenholdt med mineraluldisolering under realistiske forhold i forbindelse med renovering af ældre etageejendomme. Rapporten konkluderer . . . , at »Såvel hørformstykker som papirisolering medfører ikke kløe og irritation af hud og øjne, som traditionelt mineraluld typisk medfører«.

Der kan endvidere henvises til bilag Z . . . hvor det anføres: »Hvad angår håndteringen af isoleringsmaterialerne, så beskrives papirisolering og formstykker af høruld som behageligere at arbejde med end mineraluld (Barfod et al., 2003). Af EU er nyere mineraluldsisolering, dvs. isolering, der er produceret efter slutningen af 1990'erne, klassificeret blandt stoffer, der er »lokalirriterende og irriterer huden«. Dette bekræftes af flere undersøgelser, se fx (TIB, 2002).«

1.15 Ad påstand 28 (om bødestraf)

Efter [markedsføringslovens § 30, stk. 3](#), er overtrædelse af [markedsføringslovens § 3, stk. 2](#), der består i skadelig omtale af en anden erhvervsdrivende eller af forhold, der på særlig måde angår den pågældende, og overtrædelse af § 5 undergivet privat påtale. Rockwool har først i sit processkrift 2 af 17. maj 2013 nedlagt påstand om straf. Rockwools adgang til at nedlægge påstand om bødestraf er bortfaldet, jf. [straffeloven § 96](#).

Selv hvis sagen var anlagt rettidigt, ville betingelserne for straf ikke være til stede, bl.a. fordi Papiruld har handlet i god tro, og jf. ovenfor i nogle tilfælde indstillet brugen af konkrete udsagn, efter Rockwool har rettet henvendelse.

Rockwool er ikke påtaleberettiget i forhold til påstand 6, 10, 16, 24-27, idet udsagnene hverken direkte eller indirekte henviser til eller omtaler Rockwool eller Rockwools produkter. Betingelserne i [markedsføringslovens § 30, stk. 3](#), er derfor ikke opfyldt. Der findes i forhold til de anvendte udsagn et effektivt offentligt tilsyn.

2. Øvrige bemærkninger

I forhold til Papirulds selvstændigt nedlagte påstand bemærkes, at sagen har været særdeles omkostningskrævende for Papiruld . . .«.

Retsgrundlaget om brug af miljømæssige påstande i markedsføring

Erhvervsdrivendes brug af miljømæssige udsagn og påstande i markedsføring er reguleret af [markedsføringslovens §§ 1 og 3](#) om god markedsføringsskik og vildledende markedsføring.

Bestemmelserne skal fortolkes i overensstemmelse med artikel 6 og 7 i direktivet om urimelig handelspraksis, [direktiv 2005/29/EF](#) (totalharmoniseringsdirektiv), som er implementeret ved [lov nr. 1547 af 20. december 2006](#) om ændring af [markedsføringsloven](#) samt ved [bekendtgørelse nr. 1084 af 14. september 2007](#) om urimelig markedsføring i forbrugerforhold, der begge trådte i kraft den 1. december 2007.

Forbrugerombudsmanden har i en vejledning fra januar 2011, »Forbrugerombudsmandens vejledning om brug af miljømæssige og etiske påstande mv. i markedsføring, januar 2011«, behandlet området og er fremkommet med bidrag til fortolkningen af [markedsføringslovens](#) bestemmelser. Vejledningen, som er blevet til i dialog med repræsentanter for erhvervslivets og forbrugernes interesseorganisationer samt andre interesserede parter på miljøområdet, indeholder en beskrivelse af

2591

krav, der må stilles for, at f.eks. miljømæssige anprisninger og andre positive udsagn om et produkts miljøegenskaber overholder [markedsføringsloven](#). I vejledningens punkt 1. »Formål« anføres blandt andet, at vejledningen skal gøre det lettere at markedsføre en positiv indsats for miljøet og modvirke forsøg på grønvask af produkter.

I vejledningens punkt 6. »Generelle krav til brug af miljømæssige og etiske påstande mv. i markedsføringen« anføres blandt andet, at alle påstande, der benyttes i markedsføringen, skal være korrekte, præcise, relevante, loyale og afbalancerede samt formuleret så neutralt, konkret og klart, at forbrugerne ikke bliver vildledt. Budskaberne skal kunne dokumenteres fyldestgørende, f.eks. ved livscyklusvurderinger. De skal endvidere revurderes og eventuelt opdateres, hvis det er nødvendigt under hensyn til teknologiudviklingen, sammenlignelige produkter eller andre omstændigheder, som kan forandre nøjagtigheden af budskabet.

I vejledningens punkt 7. »Særlige krav til miljømæssige påstande« anføres blandt andet, at de såkaldte fritstående, generelle miljømæssige påstande som eksempelvis »miljørigtig«, »klimavenlig« etc. kræver, at produktet miljømæssigt hører til blandt de absolut bedste tilsvarende produkter, og den erhvervsdrivende skal normalt have gennemført en vurdering af hele produktets livscyklus før markedsføringen. Det tilføjes, at det i praksis vil være svært at bruge påstande om miljøfortrin uden samtidig at forklare nærmere, hvilke egenskaber miljøpåstanden relaterer sig til. Med hensyn til miljømæssige påstande med forklaring, dvs. markedsføring af en eller flere konkrete miljøfortrin, der skal underbygge og forklare den generelle del af miljøpåstanden, anføres det i vejledningen blandt andet, at den fremhævede reduktion af påvirkningerne af miljøet skal være et af produktets væsentligste miljøfortrin og være væsentlig for belastningen af miljøet. Det markedsførte miljøfortrin må ikke være tilvejebragt ved hjælp af tiltag, der i sig selv afføder skader i miljøet, og fortrinnet må ikke væsentligt reduceres eller udlignes af andre miljøbelastende aspekter ved produktet. Miljøfortrinnet må heller ikke være sædvanligt forekommende for tilsvarende produkter.

EU-Kommissionen har ligeledes udarbejdet en vejledning om fortolkningen af direktivet, herunder om vildledende miljøanprisninger i markedsføring, »Vejledning i gennemførelsen/anvendelsen af [direktiv 2005/29/EF](#) om urimelig handelspraksis« af 3. december 2009 SEK(2009) 1666. Heri redegøres også nærmere for krav, der må stilles til erhvervsdrivendes brug af miljøanprisninger, herunder at udsagnene ikke må være vildledende, og at de skal være rigtige og sande, konkrete og klare samt være baseret på objektiv dokumentation.

Fra retspraksis kan henvises til SØ- og Handelsrettens dom af 30. december 2011, trykt i [Ugeskrift for Retsvæsen 2012, side 977f.](#) (U 2012.977 S). Dommen, der ikke blev anket, indeholder blandt andet følgende generelle bemærkninger:

»Der har i samfundet generelt gennem de senere år været øget fokus på miljø og dermed en øget interesse blandt virksomheder og forbrugere for produkter med en reduceret miljøpåvirkning. Det har i den forbindelse en betydelig kommerciel værdi for en virksomhed at kunne fremhæve de miljømæssige fordele ved virksomhedens produkter. For at forhindre illoyal konkurrence må der derfor stilles strenge krav til rigtigheden af sådanne miljømæssige udsagn. Disse skal være klare, sande, konkrete og ikke vildledende og skal kunne underbygges af dokumentation fra en uvildig sagkyndig.«

SØ- og Handelsrettens begrundelse og resultat

Papiruld Danmarks påstand om afvisning

Den omstændighed, at Rockwool A/S har klaget over Papiruld Danmarks markedsføring til offentlige tilsynsmyndigheder på miljøområdet, og at de pågældende myndigheder endnu ikke har truffet afgørelse herom, medfører ikke, at Rockwool A/S ikke har retlig interesse i at få pådømt påstandene i denne sag og afskærer heller ikke retten fra at prøve, om Papiruld Danmark i sin markedsføring har overtrådt [markedsføringsloven](#).

Forbrugerombudsmandens pligt og adgang til at føre tilsyn efter [markedsføringslovens § 22](#) afskærer heller ikke i sig selv retten fra at pådømme Rockwool A/S' påstande om de dele af Papiruld Danmarks markedsføring,

der angår udsagn, som hverken direkte eller indirekte omtaler Rockwool A/S' produkter. Da markedet for isoleringsmaterialer i Danmark er lille og med kun få og velkendte aktører, har Rockwool A/S endvidere tilstrækkelig retlig interesse til at få prøvet også disse påstande.

Der er således ikke noget grundlag for at give Papiruld Danmark medhold i påstanden om afvisning af visse af Rockwool A/S' påstande (påstandene 2, 4, 10, 16 og 23 - 28).

Generelt om brug af miljømæssige påstande i markedsføring

Som anført i afsnittet »Retsgrundlaget om brug af miljømæssige påstande i markedsføring« stilles der efter [markedsføringslovens §§ 1 og 3](#) strenge krav til rigtigheden af miljømæssige påstande og udsagn i markedsføring. Udsagnene skal være klare, sande, konkrete og ikke vildledende og skal kunne underbygges af dokumentation fra en uvildig sagkyndig.

Kravene må være skærpede inden for teknisk komplekse områder og for udsagn, der angår sundhedsrisici for mennesker. Vurdering af miljømæssige udsagn sker endvidere i forhold til den aktuelle situation på markedet, og erhvervsdrivende skal derfor løbende gennemgå

2592

og eventuelt justere deres miljømæssige påstande for at sikre, at udsagnene til enhver tid er retvisende og afbalancerede.

På denne baggrund vurderes herefter de enkelte påstande og udsagn, der indgår i sagen, opdelt emnemæssigt som i parternes forelæggelse af sagen og procedurerne.

Vurdering af de enkelte påstande og udsagn i sagen

Påstand 1, 2 og 4 (udsagn fra den oprindelige forbudssag)

Påstand 2 og 4 er indeholdt i påstand 1 (prøvelse af det nedlagte fogedforbud), idet de svarer til de oprindelige påstande 1 og 3 i forbudssagen, som er omfattet af det nedlagte forbud.

Rockwool A/S har oplyst, at påstand 2 og 4 er nedlagt til brug for den situation, at retten måtte finde, at der ikke på tidspunktet for Fogedretten i Hillerøds afgørelse var tilstrækkeligt grundlag for at forbyde disse udsagn, men at der nu under denne sag er fremkommet tilstrækkeligt grundlag herfor. Hvis retten derimod finder, at det nedlagte forbud er lovligt gjort og forfulgt, jf. nuværende påstand 1, bortfalder påstand 2 og 4.

Efter oplysningerne i sagen og af de grunde, der er anført af fogedretten, finder retten, at der allerede på tidspunktet for fogedsagens afgørelse var grundlag for at nedlægge forbud mod Papiruld Danmarks anvendelse af de omhandlede udsagn (tidligere påstand 1 og 3, nu påstand 2 og 4). Efter sagens karakter og parternes forhold kan Papiruld Danmarks oplysning om, at udsagnene ikke længere anvendes i markedsføringen, ikke føre til andet resultat.

Retten stadfæster derfor det nedlagte fogedforbud, jf. påstand 1, og påstand 2 og 4 bortfalder herefter.

Påstand 3, 5 og 12 (udsagn om brandmodstand)

Udsagnene i påstand 3 og 5 indeholder direkte sammenligning mellem papiruld og stenuld og udgør derfor sammenlignende reklame, jf. [markedsføringslovens § 5](#). Udsagnet i påstand 12 udgør derimod ikke sammenlignende reklame.

Efter bevisførelsen findes udsagnene om papirulds brandmodstandsevne for unuancerede og for upræcise, henset til at det er et teknisk meget komplekst område. Der er heller ikke fremlagt tilstrækkelig objektiv dokumentation for udsagnenes rigtighed. Blandt andet er Papiruld Danmarks tests foretaget på lodrette flader, mens papiruld efter det oplyste ofte anvendes til isolering på vandrette flader som f.eks. lofter.

Alle udsagnene udgør derfor vildledende og utilbørlig markedsføring og er i strid med [markedsføringslovens §§ 1 og 3](#) og for så vidt angår udsagnene i påstand 3 og 5 tillige [markedsføringslovens § 5](#).

Efter det oplyste om baggrunden for sagen samt parternes tidligere tvister og efterfølgende adfærd findes Rockwool A/S ikke have udvist en sådan passivitet, at der er grundlag for at give Papiruld Danmark medhold i, at virksomheden skal frifindes fra disse påstande med denne begrundelse. Det har ikke betydning for denne vurdering, at fogedretten og landsretten under kæresagen fandt, at Rockwool A/S havde udvist passivitet, idet disse vurderinger alene angik, om betingelserne i retsplejeloven for at nedlægge fogedforbud var opfyldt.

Påstand 8, 9, 13-16 og 23 (miljøudsagn)

Udsagnene i påstand 13-15 indeholder direkte sammenligning mellem papiruld og stenuld og udgør derfor sammenlignende reklame, jf. [markedsføringslovens § 5](#). De øvrige udsagn udgør derimod ikke sammenlignende reklame.

Efter bevisførelsen findes de generelt formulerede miljøudsagn og anprisninger af papiruld at være for unuancerede og for uklare set i forhold til oplysningerne om kvalitetene ved andre isoleringsmaterialer på markedet og henset til kompleksiteten inden for miljøområdet. Der er endvidere ikke fremlagt tilstrækkelig objektiv dokumentation for udsagnenes rigtighed, herunder vedrørende livscyklusanalyser. Det samme gælder de mere præcise miljøudsagn om CO₂-udledning (påstand 13 -15), da det efter det foreliggende må lægges til grund, at der for tiden er megen usikkerhed om retvisende metoder til beregning af CO₂-udledning.

Alle udsagnene udgør derfor vildledende og utilbørlig markedsføring og er i strid med [markedsføringslovens §§ 1 og 3](#) og for så vidt angår udsagnene i påstand 13-15 tillige [markedsføringslovens § 5](#).

Påstand 10, 22 og 27 (udsagn særligt om genanvendelighed)

Udsagnene i disse påstande indeholder ingen henvisning til rockwool-/stenuldprodukter og udgør derfor ikke sammenlignende reklame i forhold til Rockwool A/S.

Efter bevisførelsen findes det ikke tilstrækkelig objektivt dokumenteret, at papiruld er 100 % genanvendeligt som anført i påstand 10, og udsagnene i påstand 22 og 27 findes at være for unuancerede og for uklart formulerede til at kunne give et rigtigt og afbalanceret indtryk af de eksisterende muligheder for at genanvende papiruld henholdsvis andre isoleringsmaterialer, herunder rockwool/stenuld.

Alle udsagnene udgør derfor vildledende og utilbørlig markedsføring og er i strid med [markedsføringslovens §§ 1 og 3](#).

Påstand 24 - 26 (udsagn særligt om arbejdsmiljø)

Udsagnene i disse påstande indeholder ingen henvisning til andre isoleringsprodukter og udgør derfor ikke sammenlignende reklame.

Efter bevisførelsen findes det ikke tilstrækkelig objektivt dokumenteret, at papiruld ikke indeholder nogen farlige fibre og ikke indebærer nogen af de nævnte sundhedsrisici, herunder irritation af luftveje og øjne.

2593

Alle udsagnene udgør derfor vildledende og utilbørlig markedsføring og er i strid med markedsføringslovens §§ 1 og 3.

Påstand 17 (tilbagekaldelse af markedsføringsmateriale)

De fleste af udsagnene i påstand 2-16 er fremsat på Papiruld Danmarks egen hjemmeside, og det følger implicit af rettens afgørelser om disse udsagn, at Papiruld Danmark skal fjerne de pågældende udsagn fra hjemmesiden.

De øvrige udsagn er fremsat i henholdsvis to brochurer og i en pressemeddelelse. Der er ikke fremlagt oplysninger om distributionen af disse markedsføringsmaterialer, og Rockwool A/S har ikke på anden måde, ej heller under proceduren, søgt at belyse, hvordan påstanden om tilbagekaldelse nærmere skal forstås eller kunne udmøntes rent praktisk.

På denne baggrund er påstanden efter sin ordlyd »tilbagekalde alt markedsføringsmateriale indeholdende udsagn omfattet af påstand 2 - 16« for upræcis og for bredt formuleret til at kunne indgå i en domskonklusion og eventuelt danne grundlag for tvangsfuldbyrdelse.

Papiruld Danmark frifindes derfor for denne påstand.

Påstand 18 og 19 (krænkelse af varemærkerettigheder)

Det er oplyst, at påstandene om krænkelse af Rockwool A/S' varemærkerettigheder alene angår udsagnet i påstand 2. Som anført ovenfor svarer den nuværende påstand 2 til den oprindelige påstand 1, der er omfattet af det nedlagte fagedforbud, jf. nuværende påstand 1.

Da retten har stadfæstet fagedforbuddet, jf. ovenfor, og da udsagnet ubestrideligt indeholder en direkte henvisning til de nævnte produkter fra Rockwool A/S, har Papiruld Danmark ved udsagnet tillige krænket Rockwool A/S' varemærkerettigheder hertil.

Rockwool A/S gives derfor medhold i påstand 18 og 19.

Påstand 28 (bødestraf)

Rockwool A/S' påstand om bødestraf er nedlagt i processkrift af 17. maj 2013, hvilket er mere end 6 måneder, efter at langt hovedparten af de omtvistede udsagn i Papiruld Danmarks markedsføring er fremkommet eller gjort offentligt tilgængelige på selskabets hjemmeside. Efter oplysningerne om parternes overvågning af hinandens markedsføring må det lægges til grund, at Rockwool A/S har fået kundskab også til de nyere udsagn i Papiruld Danmarks markedsføring mere end 6 måneder før den 17. maj 2013.

Rockwool A/S' adgang til at nedlægge påstand om bødestraf er herefter bortfaldet i medfør af [straffelovens § 96](#), og Papiruld Danmark frifindes derfor allerede af denne grund herfor.

Sagsomkostninger

Efter udfaldet af sagen skal Papiruld Danmark betale sagsomkostninger til Rockwool A/S. Beløbet, der omfatter udgifter til advokatbistand samt betaling af retsafgifter på 12.300 kr., fastsættes efter sagens forløb, karakter og omfang, herunder hovedforhandlingens varighed, til i alt 72.000 kr.

Højesteret

Højesterets dom

I tidligere instans er afsagt dom af Sø- og Handelsretten den 29. oktober 2013.

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: Jytte Scharling, Marianne Højgaard Pedersen, Thomas Rørdam, Hanne Schmidt og Jan Schans Christensen.

Påstande

Appellanten, Papiruld Danmark A/S, har gentaget sine påstande.

Indstævnte, Rockwool A/S, har påstået stadfæstelse for så vidt angår påstandene 1, 3, 5, 8-10, 12-16, 18-19 og 22-27.

Rockwool har endvidere nedlagt påstand om, at det pålægges Papiruld Danmark at tilbagekalde alt markedsføringsmateriale, som indeholder de af Rockwools påstande 1, 3, 5, 8-10, 12-16, 18-19 og 22-27 omfattede udsagn, subsidiært at tilbagekalde markedsføringsmateriale omfattet af en eller flere af de nævnte påstande, mere subsidiært at tilbagekalde brochuremateriale vist i bilag 1, 3, 36, 41 og N, og mest subsidiært at tilbagekalde brochuremateriale vist i bilag 1, 3, 36, 41 og N omfattet af en eller flere af påstandene 1, 3, 5, 8-10, 12-16, 18-19 og 22-27.

Rockwool har endelig nedlagt påstand om, at Papiruld Danmark idømmes bødestraf for overtrædelse af [markedsføringslovens § 3](#) og § 5, jf. § 30, stk. 3, ved at have gjort markedsføringsmæssigt brug af udsagnene i påstand 1, 3, 5, 8-10, 12-16 og 22-27.

Supplerende sagsfremstilling

Der er for Højesteret fremlagt en miljøvaredeklaration (EPD) af 25. oktober 2013 for Rockwool udarbejdet af the Norwegian EPD Foundation. Det fremgår af deklARATIONEN, at den er udarbejdet i henhold til de internationale standarder ISO 14025, ISO 21930 og EN 15804, og at den er gyldig indtil den 25. oktober 2018.

Der er endvidere fremlagt en miljøvaredeklaration (EPD) af 21. maj 2014 for Papiruld Danmark med tilhørende projektrapport af samme dato. Såvel deklARATIONEN som projektrapporten er udarbejdet af EPD Danmark, der henhører under Teknologisk Institut. Det fremgår af deklARATIONEN, at den er udarbejdet i henhold til de internationale standarder ISO 14025 og EN 15804, og at den er gyldig i fem år fra udstedelsesdatoen.

Af begge miljøvaredeklARATIONER fremgår, at de alene omfatter produktfasen (vugge-til-port), dvs.

fremskaffelse af råmaterialer, transport samt fremstilling af produktet.

Papiruld Danmark har udarbejdet et notat om sammenligning af Papiruld Danmarks og Rockwools miljøvaredeklarationer.

Der er endvidere fremlagt en prøvningsrapport af 7. november 2013 fra Teknologisk Institut vedrørende Rockwools produkt FLEXIBATTS og referat af 21. marts 2014 af et møde afholdt den 14. marts 2014 mellem Teknologisk Institut og Rockwool om den nævnte prøvningsrapport.

Der er tillige fremlagt en række rapporter, herunder uddrag af Miljøministeriets rapport fra 2013 med titlen »Miljø- og samfundsøkonomisk vurdering af muligheder for øget genanvendelse af papir, pap, plast og organisk affald fra dagrenovation«, regeringens rapport fra oktober 2013 med titlen »Danmark uden affald, genanvend mere - forbrænd mindre« og en norsk rapport fra 2014 med titlen »Energi- og klimagassanalyse av isolasjonsmaterialer«.

Endvidere er der fremlagt et sikkerhedsdatablad af 25. februar 2014 for Papiruld Danmark og en række certifikater og standarder, herunder den internationale standard ISO 14044 og den europæiske standard EN 15804.

Endelig er der fremlagt en række udskrifter fra bl.a. Rockwools, Papiruld Danmarks, Teknologisk Instituts, EPD Danmarks og Miljøstyrelsens hjemmesider, avisartikler samt korrespondance mellem bl.a. Papiruld Danmark og Teknologisk Institut, Energistyrelsen og Miljøstyrelsen. Af den fremlagte korrespondance fremgår bl.a., at Miljøstyrelsen den 11. april 2012 modtog en indberetning vedrørende vildledende markedsføring af Papiruld Danmarks produkt, papiruld, og at styrelsen den 11. april 2014 afsluttede sin behandling af sagen, da styrelsen konstaterede, at de pågældende udsagn ikke længere blev anvendt på Papiruld Danmarks hjemmeside. Det fremgår endvidere, at Miljøstyrelsen den 23. maj 2014 videresendte indberetningen fra 2012 til Energistyrelsen, der den 24. juni 2014 afsluttede sin behandling af sagen, da styrelsen ud fra de foreliggende oplysninger vurderede, at der ikke var grundlag for at foretage sig yderligere i anledning af indberetningen.

Forklaringer

Til brug for Højesteret er der afgivet forklaring af Mathias Sehested Høeg Kemner.

Mathias Sehested Høeg Kemner har forklaret bl.a., at han er uddannet bygningsingeniør med speciale i energieffektivisering, indeklimateknik og bæredygtighed. Han har i lidt over 2½ år været ansat som konsulent hos Teknologisk Institut, hvor han beskæftiger sig med miljøvaredeklarationer, livscyklusvurderinger, generel bæredygtighed inden for byggeriet på materialeniveau samt standardisering og harmonisering af miljøvaredeklarationer på europæisk niveau. Han er Teknologisk Instituts ekspert inden for miljøvaredeklarationer. Teknologisk Institut har igangværende arbejder for blandt andre Rockwool.

Inden for miljøvaredeklarationer (EPD'er) er der en særlig europæisk standard kaldet EN 15804, som dækker byggevarer. I tiden inden denne standard anvendte man internationale standarder, som var bredere i deres formulering, og livscyklusvurderinger til at påvise et produkts miljøegenskaber, ligesom der fandtes diverse computerbaserede værktøjer, herunder det danske BEAT (Building Environmental Assessment Tool).

En miljøvaredeklaration giver en virksomhed verificerede og videnskabeligt baserede miljøinformationer vedrørende deres produkt. En miljøvaredeklaration bliver sædvanligvis brugt til at foretage materialevalg i

byggeriet. Der er også virksomheder, som bruger miljøvaredeklarationer profileringsmæssigt - ikke fordi en miljøvaredeklaration på nogen måde er et grønt stempel, men virksomhederne fremlægger ærligt og redeligt informationerne om deres produkter. Miljøvaredeklarationerne bliver også brugt markedsføringsmæssigt og til sammenligning med konkurrerende produkter.

Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration er i sig selv sammen med den bagvedliggende projektrapport (LCA-rapporten) verificeret af en kompetent tredjepart, som ikke var involveret i udarbejdelsen af miljøvaredeklarationen, og som er uafhængig af producenten. Verificeringen foregår efter en standardiseret procedure.

Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration vedrører perioden »fra vugge til port«, hvilket betyder, at den indeholder information om alle materialer, leverandører og processer i produktionen hos producenten. Den vedrører alle forhold vedrørende produktet, frem til produktet er klar til at forlade porten og komme ud på markedet. Produktets færd »fra port til grav« er ikke en del af Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration. Efter en dialog med Teknologisk Institut kom Papiruld Danmark frem til, at en miljøvaredeklaration vedrørende forløbet »fra vugge til port« opfyldte deres behov i forhold til det, de skulle anvende deklARATIONEN til. Dette var i overensstemmelse med Teknologisk Instituts anbefalinger. En miljøvaredeklaration »fra vugge til port« omfatter de forhold, som producenten kan levere valid data på. Oplysninger om produktet, efter at det har forladt porten, vil være baseret på gisninger om, i hvilken sammenhæng produktet vil komme til at indgå.

Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration kan, jf. afsnittet »Sammenlignelighed« på side 2 i deklARATIONEN, sammenlignes med miljøvaredeklARATIONEN, der er udarbejdet for Rockwool, under forudsætning af at retningslinjerne i standarden EN 15804 for sammenligning af miljøvaredeklARATIONER følges. Kravene til sammenlignelighed er gengivet i standardens pkt. 5.3

2595

»Comparability of EPD for Construction products«. Hvis de betingelser, der er nævnt heri, efterleves, kan Papiruld Danmarks og Rockwools miljøvaredeklARATIONER sammenlignes.

Han er bekendt med indholdet i notatet »Sammenligning af EPD udarbejdet for Papiruld A/S og Rockwool A/S - Miljøvaredeklaration baseret på EN 15804 i henhold til ISO 14025 - version 3«. Beregningerne og udsagnene i sammenligningsnotatet er korrekte. Det er han 100 procent sikker på, idet han selv tillige med en af sine kollegaer, som også arbejder med miljøvurderinger, har gennemgået beregningerne, og de er enige om, at beregningerne og udsagnene er korrekte. Tallene, der indgår i sammenligningsnotatet, er alle verificeret af en tredjepart. Sammenligningen er herefter baseret på »simpel købmandsregning«. Man kan komme frem til udsagnene, der fremgår under bemærkningerne ved »simpel købmandsregning«.

Han er bekendt med og uenig i alle de kritikpunkter, som Rockwool har rejst vedrørende den miljøvaredeklaration, der er udarbejdet for Papiruld Danmark. Han har gennemgået samtlige kritikpunkter og drøftet flere af dem med en kollega. Det er ikke korrekt, at der ikke kan ske en sammenligning mellem Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration og Rockwools miljøvaredeklaration, idet alt, hvad der sker »efter porten«, er irrelevant. Standarden siger ikke, at hele livscyklussen skal dækkes, for at der kan foretages en sammenligning. Ifølge standarden kan der ske sammenligning på produktniveau, og der kan sammenlignes »vugge til port«, så længe retningslinjerne som beskrevet i standardens pkt. 5.3 efterleves. Det er ikke tvivlsomt, om Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration lever op til EN 15804. Den indeholder præcis de informationer, som standarden kræver. Dette gør sig gældende både i relation til selve miljøvaredeklarationen og den bagvedliggende LCA-rapport, som begge er verificeret af en tredjepart, og i relation til, om kravene i standarden er overholdt. Standarden kræver ikke, at der oplyses datasæt for elforbrug i en miljøvaredeklaration,

og alle nødvendige oplysninger fremgår af den bagvedliggende LCA-rapport. Der var intet i verificeringen, som tydede på, at der er sket en undervurdering. Der er tale om en miljøvaredeklaration fra »vugge til port«. Der skal derfor ikke i henhold til standarden medtages parametre som installation og bortskaffelse.

Miljøvaredeklarationen giver mulighed for at vurdere produktets egenskaber i en bygningsammenhæng, idet der henvises til nogle tekniske egenskaber, som gør det muligt at vurdere, hvordan isoleringsmaterialet vil performe i en bygning. Standarden kræver ikke for miljøvaredeklarationer, der vedrører »fra vugge til port«, at der regnes på installation og bortskaffelse. Der er ikke lavet beregninger vedrørende miljøbelastningerne »fra port« i hverken Papiruld Danmarks eller Rockwools miljøvaredeklaration. Det er ligeledes ikke en mangel, at der ikke er oplysninger om materialer til energiudnyttelse. Der var ikke bidrag til disse kategorier. Det har intet med produktionen at gøre. Efter standarden relaterer dette punkt sig til det, der sker med produktet, efter det har siddet i en bygning. Det har intet med A3-produktion at gøre. De er markeret med en streg, fordi det ikke indgår i beregningen. Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration kan i sin nuværende form indgå i andre ordninger. Teknologisk Institut administrerer ordningen EPD Danmark, som er medlem af ECO-plattformen, der er en sammenslutning af alle EPD-ordninger, hvoraf de fleste findes rundt om i Europa. I sammenslutningen har alle indgået en aftale om gensidig anerkendelse, således at alle de miljøvaredeklarationer, som Teknologisk Institut udarbejder, anerkendes i alle øvrige ordninger. Teknologisk Institut har med IBU i Tyskland, som er en af de største aktører inden for miljøvaredeklarationer, indgået en samarbejdsaftale, således at de miljøvaredeklarationer, som Teknologisk Institut udfærdiger, kan inkorporeres direkte i IBU's system og omvendt. Teknologisk Institut har også udarbejdet miljøvaredeklarationer, som er blevet udgivet hos EPD Norge. I miljøvaredeklarationen henvises til en ETA - en europæisk teknisk godkendelse - hvor informationerne findes, herunder varmeledningsevnen, som anvendes til beregning af energitab. Det står således ikke direkte i miljøvaredeklarationen, men der henvises til en godkendt deklaration. Der er ingen krav i standarden om, at man skal give oplysningerne i selve miljøvaredeklarationen. Det er ikke korrekt, at jo større spild der er ved produktionen, desto bedre miljøprofil vil et produkt få. Et større spild i produktionen vil også medføre en større CO₂-udledning. Beregningen er endvidere ikke i modstrid med hele intentionen bag affaldshierarkiet, der tager sigte på øget genanvendelse. Der er tale om en lille smule affald fra gulvet, der bliver kørt på forbrændingen. Papiruld er som produkt omfattet af hensigten. Han har gennemgået Rockwools beregninger og bemærkninger vedrørende energibalancen og er uenig i dem. Der er opfundet nye tal, som han ikke kan genkende, og tallene bruges i en sammenhæng, som ikke giver mening.

Han kender regeringens ressourcestrategi med tilhørende baggrundsrapport. De har ingen betydning i forhold til den miljøvaredeklaration, der er udarbejdet for Papiruld Danmark. Rapporten har intet at gøre med miljøvaredeklarationer efter den europæiske standard.

Han har været med til at foretage lignende studier for Miljøstyrelsen ved brug af samme metodik/værktøjer. Rapporten konkluderer, at det er fordelagtigt at udsortere mere papir fra dagrenovationen og genanvende det, fordi man herved opnår en miljøeffekt. Rapporten regner udelukkende på at genanvende til avispapir, men det kunne også genanvendes i andre sammenhænge,

2596

f.eks. i papiruld. Det vil også give en miljøbesparelse at genanvende papir i byggematerialer.

Rapporten »Energi- og klimagassanalyse av isolasjonsmaterialer« giver ikke støtte for, at der ikke kan ske sammenligning mellem Papiruld Danmarks og Rockwools miljøvaredeklarationer. Rapporten anvender miljøvaredeklarationer »fra vugge til port« for sammenligning af isoleringsmaterialer på baggrund af de retningslinjer, der fremgår af standarden. I Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration er der ikke medregnet CO₂ fra væksten af det oprindelige træ. Der er derfor taget højde for det problem, rapporten rejser, i forhold til at træprodukter vil kunne fremstå meget klimavenlige i en »vugge til port« analyse. Papiruld Danmarks

miljøvaredeklaration ville derfor kunne have indgået i studiet. Der ville være sket en omregning, som sket i sammenligningsnotatet. I sammenligningsnotatet er der foretaget en sammenligning efter en konkret bygningskontekst. Der er taget hensyn til en konkret bygningskontekst ved at indregne materialets funktion, som er de isolerende egenskaber.

Der er i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration taget højde for, at papiruld indeholder boraks. Det er medtaget i beregningen. Det forhold, at boraks er optaget på EU-kandidatlisten over særligt problematiske stoffer, er ikke relevant i forhold til miljøudsagn om CO₂-udledning og energiforbrug.

Rockwool udleder ifølge sammenligningsnotatet 34,32 kg CO₂ pr. m³. Tallet kan sammenlignes direkte med, at »Stenuld udleder ca. 27 kg CO₂ pr. m³«, som det fremgår af Papiruld Danmarks hjemmeside, og som er fremkommet ved en beregning i BEAT. Det er dårligere miljømæssigt desto mere CO₂, der udledes. Resultaterne i Rockwools miljøvaredeklaration er således dårligere end ved beregningen i BEAT i modsætning til Papiruld Danmark, der har opnået et bedre miljømæssigt resultat ved beregningen efter standarden end ved beregning i BEAT. Oplysningen på Papiruld Danmarks hjemmeside om, at »Papiruld udleder ca. 7 kg CO₂ pr. m³«, kan sammenlignes med tallet 3,956 kg CO₂ pr. m³ i sammenligningsnotatet. Papiruld får en mindre CO₂-udledning ved beregning efter standarden end ved beregning i BEAT. Udsagnet om, at »CO₂ aftrykket for Rockwool er 8 gange større end for papiruld«, er beregnet ved en sammenligning af tallet 0,15824 kg CO₂ pr. m³ for Papiruld med tallet 1,270 kg CO₂ pr. m³ for Rockwool. Udsagnet »Det samlede CO₂ aftryk for Papiruld er derfor så lavt som 3,956 kg CO₂ pr. m³. Det er kun 11,5 % af CO₂ belastningen af fremstilling af Rockwool« relaterer sig udelukkende til fremstillingen.

I relation til det tidligere anvendte udsagn om, at »Det samlede CO₂ aftryk på Papiruld er derfor så lavt som 7 kg. Det er 25 % af CO₂ belastningen ved fremstilling af stenuld«, vil tallet 25 % blive bedre ved de nye beregninger for Papiruld i forhold til fremstillingen.

Han giver ved sin forklaring udtryk for Teknologisk Instituts holdning og ikke sin egen.

Det fremgår af både miljøvaredeklarationen og baggrundsrapporten, at der er taget højde for, at det kan være en ulempe for mineraluld at blive sammenlignet med papiruld. Hvis de havde medregnet det biogene kulstof - kulstof som i sin tid var bundet i det træ, der har groet, og som blev brugt til den oprindelige avisproduktion - ville resultatet vedrørende »Global opvarmning« i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration i afsnittet »LCA resultater« have været negativt, således at produktionen af papiruld ville fjerne CO₂. De har taget forbehold for, at situationen, som er beskrevet i sidste afsnit på side 10 i rapporten »Energi- og klimagassanalyse av isolasjonsmaterialer«, ikke opstår. Det er derfor uproblematisk at foretage sammenligningen. Beregningen er beskrevet i LCA-rapporten under pkt. 4.1.1 »Aviser«, hvor det fremgår, hvordan de har behandlet inputtet af avismateriale. I henhold til standardens beskrivelse af, hvad affald er, bliver avisepapir betragtet som affald, indtil det er klar til at blive genanvendt til noget nyt. Avisepapiret er klar til at blive genanvendt til noget nyt, når Papiruld Danmark anvender det til at lave isolering, da det her er gået videre til næste produktsystem. Det er korrekt, når avisepapir i beregningen i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration er medtaget som materiale, der er klar til genanvendelse. Avisepapir indgår som sekundært materiale - materiale, der bliver genanvendt. Det er ikke relevant i denne sammenhæng, hvorvidt papir er en knap ressource eller ej.

Det fremgår af afsnit 5.3 »Comparability of EPD for construction products« i standarden, at der kan ske sammenligning på produktniveau. Efter hans opfattelse er alle fem betingelser, som følger af standarden, opfyldt.

Den første betingelse, der skal være opfyldt, vedrører et krav til en konstruktion, hvor der f.eks. bliver stillet krav om en U-værdi. Det materiale, der kommer ind, skal give den samme U-værdi. I sammenligningsnotatet er det den omregning, der medfører, at isoleringsproduktet giver den samme U-værdi, således at bygningens

energiforbrug er det samme, uanset om man bruger Rockwool eller Papiruld. Når man anvender samme enhed, som der er brugt i Rockwools miljøvaredeklaration, 1 m^2 med en tykkelse, der giver en r-værdi på 1, er der ved sammenligningen taget hensyn til, at energistrømningen gennem materialet er det samme.

Den anden betingelse vedrører de miljømæssige egenskaber. Begge produkter skal isolere og har derfor den samme miljømæssige performance. I forhold til Lambda-værdien er der i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration henvist til en ETA.

2597

I forbindelse med udfærdigelsen af Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration besøgte de produktionen, men i relation til udfærdigelsen af en miljøvaredeklaration er producenten ifølge standarden altid ansvarlig for at levere korrekt data for sin produktion. Han har ikke testet de data, som de har modtaget fra Papiruld Danmark, udover at de lå inden for rimelighedens grænser. Det er fuldt ud tilstrækkeligt, at der henvises til en ETA. »Technical performance« som nævnt i betingelsen kan eventuelt være brandrisiko. Ved vurderingen af, om der kan ske sammenligning på produktniveau, har de taget de miljømæssige egenskaber i betragtning og ikke de tekniske egenskaber, fordi produktet efterfølgende vil kunne placeres i mange forskellige typer af byggerier. Han har ikke taget hensyn til produkternes tekniske egenskaber i relation til brandegenskaber. Antallet af gipsplader, der skal anvendes, har indflydelse på selve byggeriet, og dette vil have betydning for en sammenligning på bygningsniveau og hele bygningsberegningen. Efter hans opfattelse kan man lave sammenligning på produktniveau, så længe man kan redegøre for, hvordan den er foretaget. De har medtaget de aspekter, der er relevante i forhold til miljøvaredeklarationen, og angivet grundlaget for sammenligningen. Det er transparent. Begrebet »technical performance« er ikke nærmere defineret i betingelsen. Der kan sagtens ske sammenligning på produktniveau.

Den tredje betingelse relaterer sig til LCA-rapporten. Der ikke ekskluderet noget i Papiruld Danmarks LCA-rapport. Han kender ikke Rockwools LCA-rapport, da den er fortrolig. Han ved, at betingelsen er opfyldt. Miljøvaredeklarationen overholder standarden i forhold til, hvad der skal med, og hvad der ikke skal med. Han mener, at betingelsen er irrelevant i denne sammenhæng. Teknologisk Institut fortolker - som alle andre - standarden i hvert enkelt tilfælde. Der er ikke to situationer, der er ens, og der bliver foretaget nogle valg. Det er Teknologisk Instituts vurdering, at når man er ude i disse detaljer, har det ikke relevans for sammenligning af de to produkters miljømæssige egenskaber. Sammenligningen er transparent, idet de har fremlagt et bilag, hvori det fremgår, hvordan sammenligningen er foretaget.

De har kontrolleret, at den fjerde betingelse er opfyldt. Det er de samme livscyklusfaser, der bliver regnet på.

I den femte betingelse relaterer »the operational aspect« sig til det energiforbrug, der skal bruges i en bygning, som indeholder isoleringsmateriale. Når man sammenligner med 1 m^2 og en $r = 1$, vil det betyde, at bygningen har samme energiforbrug, uanset om der anvendes Rockwool eller Papiruld. »Impact« er i forhold til »the operational aspect«. Det er ud fra, at bygningen får samme miljøpåvirkning fra brugsfasen, idet energiforbruget er det samme.

De har ikke angivet, at brandkrav er udeladt. Dette skal efter hans opfattelse alene angives, hvis det er relevant. I øvrigt er det Papiruld Danmark, der har udfærdiget sammenligningsnotatet. Han har svaret på, at beregningerne er korrekte. Han har taget stilling til beregningerne og vil ikke tage stilling til, hvad der kan bruges markedsføringsmæssigt. Udsagnet i sammenligningsnotatet om, at »CO₂ aftrykket for Rockwool er 8 gange større end for Papirulds«, er korrekt på baggrund af de beregninger, der er foretaget på grundlag af tallene fra de verificerede miljøvaredeklarationer. Tilføjelsen »(sammenlignet på baggrund af bygningskonteksten)« betyder, at der er taget hensyn til isoleringsmaterialets funktion på bygningen, når den er isoleret, forstået således, at

når bygningen står i brugstiden, skal der skrues lige meget op for radiatoren, uanset om der anvendes Papiruld eller Rockwool. Det er Teknologisk Instituts vurdering, at der ikke skal tages forbehold for, at der ikke er taget hensyn til eventuelle brandkrav. Det vil ikke give mening i forhold til sammenligning af de miljømæssige egenskaber.

Udsagnene i sammenligningsnotatet om, at »Det samlede CO₂ aftryk for Papiruld er derfor så lavt som 3,956 kg CO₂. Det er kun 11,5 % af CO₂ belastningen af fremstilling af Rockwool« og »Energiforbruget, der medgår til fremstilling af Papiruld, er 2,7 gange mindre end for Rockwool«, er korrekte.

Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration vil også blive godkendt i Norge og alle øvrige lande, der er med i ECO-plattformen og i aftalen om gensidig anerkendelse. Han sidder i et udvalg i ECO-plattformen. Teknologisk Institut har fået en henvendelse vedrørende godkendelse i Danmark af en miljøvaredeklaration fra Østrig. Teknologisk Institut afventer i denne forbindelse diskussioner, der pågår i TC350 under CEN (Den Europæiske Standardiseringsorganisation) om beregningen af biogent kulstof.

Han har ikke kendskab til, hvorvidt passussen »Sammenlignelighed« ikke altid har været i miljøvaredeklarationer udfærdiget af Teknologisk Institut. Papiruld Danmarks og Rockwools miljøvaredeklarationer er baseret på samme databaser.

I Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration står præcis det, som standarden kræver. Da han ikke har udarbejdet Rockwools miljøvaredeklaration, kan han ikke oplyse, om der ligger et større arbejde til grund for den. Rockwools miljøvaredeklaration indeholder generelt mere tekstbeskrivelse. I Norge anvendes et andet format end i Danmark og resten af Europa til udfærdigelse af miljøvaredeklarationer. Hvert land har sin egen skabelon. Det har ingen betydning for resultatet af en sammenligning.

Der er i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration tilstrækkelig information til at vurdere, hvordan Papiruld Danmarks produkt påvirker byggeperformance i forhold til energitab.

2598

Det har ingen betydning for sammenligningen på produktniveau, om man i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration betragter brugte aviser som en begrænset biomasseressource eller som affald. Det er standarden for miljøvaredeklarationer, der beskriver, hvordan en sammenligning skal foretages. Studiet fra Miljøstyrelsen er udarbejdet i en helt anden kontekst.

Han vil ikke tage stilling til, om papiruld er miljørigtig isolering, miljøvenligt materiale eller CO₂-venligt. Det er subjektive vurderinger og formuleringer. Udsagnet om, at »Papiruld udleder ca. 7 kg CO₂/m³«, stammer fra tiden inden udfærdigelsen af miljøvaredeklarationen. Tallene kan derfor ikke findes i miljøvaredeklarationen. Tallene kommer fra BEAT-programmet. Han kan ikke tage stilling til, om der i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration er støtte for udsagnet »Papiruld er bæredygtigt byggeri og grønne jobs«.

Der er ikke i Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration støtte for udsagnet om, at »Det samlede CO₂ aftryk for papiruld er derfor så lavt som 7 kg CO₂/m³. Det er kun 25 % af CO₂ belastningen fra fremstilling af stenuld.«

Han vil ikke på baggrund af oplysningerne i henholdsvis Papiruld Danmarks og Rockwools miljøvaredeklarationer udtale sig om, hvorvidt papiruld er et mere miljøvenligt produkt, da miljøvenligt er subjektivt. Papiruld har en lavere CO₂-udledning.

En sammenligning skal som hovedregel finde sted på bygningsniveau og ikke på produktniveau, primært for at undgå misforståelser, som ville kunne opstå, hvis man blot sammenlignede de to miljøvaredeklarationer ved at sammenligne kilo til kilo uden at tage hensyn til de isolerende egenskaber. Han har beregnet isoleringstykkelsen, der giver $r = 1$ for begge produkter. Der er ikke taget stilling til, om det er på lodrette eller vandrette flader. Det har ingen betydning ved beregning af materialeegenskaben.

Han har ikke været med til at udfærdige prøvningsrapporten.

En miljøvaredeklaration, der vedrører perioden »fra vugge til port«, inkluderer ikke ibrugtagning og bortskaffelse. Oplysningerne i en miljøvaredeklaration, der omfatter perioden »fra vugge til port«, indgår som en nødvendig del i en beregning af en samlet bygnings miljøprofil. Der sker en sammenligning på produktniveau. Miljøvaredeklarationen kan også anvendes til sammenligning af produktioner.

Han vil ikke tage stilling til, om tallene på Papiruld Danmarks hjemmeside i afsnittet »Miljøvenligt materiale« giver dækning for overskriften, da overskriften indeholder et subjektivt element.

Retsgrundlag

Markedsføringsloven

Markedsføringslovens § 1, § 3, stk. 1-3, og § 5, stk. 1 og stk. 2, nr. 1-3 og 5, lyder:

»§ 1. Erhvervsdrivende omfattet af denne lov skal udvise god markedsføringskik under hensyntagen til forbrugerne, erhvervsdrivende og almene samfundsinteresser.

Stk. 2. Markedsføring, der angår forbrugernes økonomiske interesser, må ikke være egnet til mærkbart at forvirre deres økonomiske adfærd.

...

§ 3. Erhvervsdrivende må ikke anvende vildledende eller urigtige angivelser eller udelade væsentlige informationer, såfremt dette er egnet til mærkbart at forvirre forbrugernes eller andre erhvervsdrivendes økonomiske adfærd på markedet.

Stk. 2. Markedsføring som i sit indhold, sin form eller den anvendte fremgangsmåde er vildledende, aggressiv eller udsætter forbrugerne eller erhvervsdrivende for en utilbørlig påvirkning, og som er egnet til mærkbart at forvirre disses økonomiske adfærd, er ikke tilladt.

Stk. 3. Rigtigheden af angivelser om faktiske forhold skal kunne dokumenteres.

...

§ 5. Sammenlignende reklame omfatter enhver reklame, som direkte eller indirekte henviser til en konkurrent eller til varer eller tjenesteydelser, som udbydes af en konkurrent.

Stk. 2. Sammenlignende reklame, jf. stk. 1, er tilladt efter denne lov, når sammenligningen

1) ikke er vildledende,

2) angår varer eller tjenesteydelser, der opfylder samme behov eller tjener samme formål,

3) er objektiv og sammenligner en eller flere konkrete og relevante egenskaber, der kan dokumenteres, og som er repræsentative for disse varer eller tjenesteydelser, herunder prisen,

4) ...

5) ikke miskrediterer eller nedvurderer en konkurrents varemærker, firmanavne, andre karakteristiske kendetegn, varer, tjenesteydelser, aktiviteter eller øvrige forhold,

...«.

Markedsføringslovens § 3, stk. 3, blev oprindeligt indsat ved lov nr. 428 af 1. juni 1994 som markedsføringslovens § 2, stk. 4, med samme ordlyd som den nugældende § 3, stk. 3.

Af lovforslaget fremgår bl.a., jf. Folketingstidende 1993-94, tillæg A, lovforslag nr. L 211, sp. 7266:

»Til § 2

...

Bestemmelsen i § 2, stk. 4, påbyder en erhvervsdrivende at dokumentere rigtigheden af angivelsen om faktiske forhold og lovfæster herved det naturlige princip om, at den, som ønsker at markedsføre sig ved hjælp af angivelser om faktiske forhold, også skal kunne sandsynliggøre rigtigheden heraf. Reglen har sit forbillede i EF-direktivet om vildledende reklame.«

2599

Ved lov nr. 1547 af 20. december 2006 om ændring af markedsføringsloven (Gennemførelse af direktivet om urimelig handelspraksis, kontrolundersøgelser m.v.) gennemførtes Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/29/EF af 11. maj 2005 om virksomheders urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked mv. i dansk ret. Ved lovændringen blev den hidtidige bestemmelse i markedsføringslovens § 2, stk. 4, videreført uændret som den nye lovs § 3, stk. 3.

Af lovforslaget fremgår bl.a., jf. Folketingstidende 2006-07, tillæg A, s. 5 og 23:

»Almindelige bemærkninger

1. Indledning

...

De generelle regler for hvordan erhvervsdrivende skal agere på markedet, er fastsat i markedsføringsloven, hvis grundlæggende principper er kravet om, at erhvervsdrivende skal følge god skik, og at brug af vildledning, urigtige og urimeligt mangelfulde angivelser er forbudt. Gennemførelsen af direktivet skal derfor primært ske ved, at markedsføringslovens regler herom tilpasses direktivet.

...

2. Direktivet om urimelig handelspraksis

...

Direktivets anvendelsesområde

...

Ifølge direktivets art. 4, må medlemsstaterne hverken begrænse friheden til at levere tjenesteydelser eller den frie bevægelighed for varer af grunde, der kan henføres til de områder, hvor der med direktivet sker en tilnærmelse. Denne bestemmelse medfører, at direktivets regler er udtryk for totalharmonisering.

...

Til den nye § 3, stk. 3

I lighed med den nugældende § 3, er den erhvervsdrivende forpligtet til at dokumentere rigtigheden af faktuelle oplysninger, svarende til kravet i direktivets art. 12, litra a. Som hidtil gælder kravet ikke udsagn, som har karakter af almindelige anprisninger, som fx udsagn om at den erhvervsdrivende er »den bedste«, eller at en vare er »uopslidelig« eller »holder hele livet«.«

Markedsføringslovens § 5 blev oprindeligt indsat ved lov nr. 164 af 15. marts 2000 om ændring af lov om markedsføring mv. som markedsføringslovens § 2 a med samme ordlyd som den nugældende § 5. Ved loven gennemførtes Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/55/EF af 8. oktober 1997 om ændring af direktiv 84/450/EØF om vildledende reklame i dansk ret. Ændringsdirektivet angik sammenlignende reklame og havde til formål at harmonisere betingelserne herfor.

Af lovforslaget fremgår om § 2 a, stk. 2, nr. 3 (nu § 5, stk. 2, nr. 3), jf. Folketingstidende 1999-2000, tillæg A, lovforslag nr. L 35, s. 1052:

»Ad § 2 a, stk. 2, nr. 3

Bestemmelsen svarer til ordlyden af artikel 3a, stk. 1, litra c. Efter bestemmelsen skal reklamen på objektiv måde sammenligne konkrete, relevante og repræsentative egenskaber ved produkterne, som er dokumenterbare.

Af direktivets betragtning 7 fremgår, at bestemmelsen har til formål at sikre objektive kriterier for sammenligning af varers og tjenesteydelsers karakteristiske træk. Bestemmelsen indebærer, at sammenligningen ikke må bygge på subjektive vurderinger og holdningsbaserede udsagn, der ikke kan dokumenteres.

Med bestemmelsen lægges op til en helhedsvurdering, hvori de nævnte kriterier skal indgå. Bestemmelsen kan sammen med de øvrige betingelser betragtes som en konkretisering af de traditionelle kriterier, hvorefter en sammenlignende reklame skal være korrekt, relevant og loyal.

Kravet om, at sammenligningen skal angå en eller flere konkrete og relevante egenskaber, vil være opfyldt ved en sammenlignende reklame, der anfører oplysninger om fx vægt, produktionsmetode, miljøvenlighed, funktioner, eftersalgsservice, pris, mv.

Endvidere skal egenskaberne være repræsentative, dvs. karakteristiske eller typiske for de produkter, der indgår i sammenligningen.

I bestemmelsen er det præciseret, at angivelse af prisen alene efter omstændighederne kan opfylde bestemmelsens kriterier og være tilladt. I direktivets betragtning 8 anføres, at dette bør være muligt under visse betingelser, især at reklamen ikke er vildledende.

Bestemmelsen skønnes at harmonere med den hidtidige praksis på området.«

Direktivet om urimelig handelspraksis

I den indledende betragtning 21 og artikel 12 i [Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/29/EF](#) af 11. maj 2005 om virksomheders urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked mv. er anført:

»(21) Personer eller organisationer, der ifølge national lovgivning har en berettiget interesse i sagen, skal have retsmidler til at indbringe sager om urimelig handelspraksis enten for en domstol eller et administrativt organ, der har beføjelse til at træffe afgørelse om klagerne eller foretage passende retsforfølgning. Selv om bevisbyrden afgøres efter national lovgivning, er det hensigtsmæssigt, at domstole og administrative organer skal kunne kræve af de erhvervsdrivende, at de fremlægger belæg for, at deres faktuelle påstande er korrekte.

...

Artikel 12

Domstole og administrative myndigheder: dokumentation for påstande

2600

Medlemsstaterne tillægger domstolene eller de administrative myndigheder beføjelse til under civile eller administrative procedurer som omhandlet i artikel 11:

a) at kræve, at den erhvervsdrivende fremlægger beviser for rigtigheden af de faktiske forhold, der gøres gældende i forbindelse med en handelspraksis, hvis et sådant krav, under hensyn til de legitime interesser hos den erhvervsdrivende og enhver anden part i sagen, forekommer relevant under hensyn til omstændighederne i det pågældende tilfælde

og

b) at anse sådanne faktiske forhold for urigtige, hvis de beviser, der kræves i henhold til litra a), ikke fremlægges eller af domstolen eller den administrative myndighed skønnes utilstrækkelige.«

Af Kommissionens vejledning af 3. december 2009 i gennemførelsen/anvendelsen af [direktiv 2005/29/EF](#) om urimelig handelspraksis, SEK(2009) 1666, pkt. 2.5.3, fremgår bl.a.:

»2.5.3. Direktivet og vildledende miljøanprisninger

Direktivet indeholder ingen særlige regler om markedsføring af og reklamer for produkter som værende miljøvenlige. Dets bestemmelser finder imidlertid anvendelse på alle påstande, der fremsættes af en erhvervsdrivende over for en forbruger, herunder også påstande angående miljøvenlighed.

Som det hedder i direktivets 10. betragtning, yder direktivet en »beskyttelse for forbrugere på områder, hvor der ikke er en særlig sektorlovgivning på fællesskabsplan, og forbyder erhvervsdrivende at bibringe et fejlagtigt

indtryk af et produkts egenskaber».

Direktivet går ikke imod miljøanprisninger, men giver hjemmel til at sikre, at erhvervsdrivende gør brug af miljøanprisninger på en troværdig og ansvarlig måde.

Anvendelsen af direktivets bestemmelser på miljøanprisninger kan sammenfattes i to hovedprincipper:

(a) På grundlag af direktivets generelle bestemmelser skal de erhvervsdrivende frem for alt fremføre deres miljøanprisninger konkret, korrekt og utvetydigt.

(b) De erhvervsdrivende skal have videnskabeligt belæg for deres påstande og være rede til

at dokumentere dem på en forståelig måde, hvis deres påstand anfægtes.«

Direktivet om vildledende reklame

I den indledende betragtning 7 og artikel 3a, stk. 1, litra c, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/55/EF af 8. oktober 1997 om ændring af direktiv 84/450/EØF om vildledende reklame er anført:

»(7) der bør fastsættes betingelser for, hvornår sammenlignende reklame er tilladt, for så vidt angår sammenligningen, således at det kan fastslås, hvilke former for sammenlignende reklame der vil kunne fordreje konkurrencen, skade konkurrenterne og påvirke forbrugernes valg i uheldig retning; disse betingelser for lovlig reklame bør omfatte kriterier for en objektiv sammenligning af varers og tjenesteydelsers karakteristiske træk;

...

Artikel 3a

1. Sammenlignende reklame er tilladt, for så vidt angår sammenligningen, når følgende betingelser er opfyldt:

...

c) den er objektiv og sammenligner en eller flere konkrete og relevante egenskaber, der kan dokumenteres, og som er repræsentative for disse varer eller tjenesteydelser, herunder prisen

...«.

Anbringender

Papiruld Danmark A/S har yderligere anført bl.a., at dokumentationskravet i [markedsføringsloven](#) er opfyldt, når *Papiruld Danmark* følger de retningslinjer og råd, som gives af Teknologisk Institut, som er eksperter på området i Danmark. Det samme gælder brug af udsagn, der fremgår af materiale fra Statens Byggeforskningsinstitut. Det forhold, at der er tale om et teknisk komplekst område, skærper ikke dokumentationskravene efter [markedsføringsloven](#).

Udsagnene omfattet af *Rockwools* påstande 8-9, 13-16 og 23 relaterer sig til påvirkning af miljøet (energiforbrug og/eller CO₂-udledning) ved fremstilling af papiruld. Det fremgår således, at udsagnene alene vedrører fremstillingsfasen og ikke f.eks. installation og bortskaffelse. Der er ikke tale om generelle, fritstående udsagn uden nærmere forklaring. Eftersom der nu foreligger afsluttede håndhævelsessager ved

Miljøstyrelsen og Energistyrelsen, skal påstandene endvidere afvises, da Rockwool ikke har retlig interesse i at få samme udsagn bedømt igen i forhold til de almindelige regler i [markedsføringsloven](#). Det samme gælder udsagnene omfattet af Rockwools påstande 10, 22 og 27.

De to miljøvaredeklarationer for henholdsvis Rockwool og Papiruld Danmark kan sammenlignes, hvilket understøttes af forklaringen fra Mathias Sehested Høeg Kemner fra Teknologisk Institut. Teknologisk Institut er en anerkendt, uvildig institution med betydelig kompetence inden for området.

Udsagnet omfattet af Rockwools påstand 16 blev anvendt, i forbindelse med at Papiruld Danmark i 1999 fik tildelt 600.000 kr. fra fonden »Den Grønne Jobpulje«, hvis bestyrelse blev udpeget af miljø- og energiministeren. Udsagnet har reelt ikke noget indhold og kan derfor ikke væsentligt/mærkbart indskrænke forbrugernes evne til at træffe en informeret beslutning.

Det bestrides, at Papiruld Danmark er forpligtet til at tilbagekalde markedsføringsmateriale, da der ikke foreligger retsstridige handlinger. Påstanden om tilbagekaldelse mangler endvidere den fornødne aktualitet, da Papiruld Danmark ikke anvender udsagnene i dag.

2601

Rockwool A/S har yderligere anført bl.a., at den af Papiruld Danmark fremlagte prøvningsrapport af Rockwool FLEXIBATTS isoleringsmateriale målt i Guarded Hot Box ikke er retvisende, da testmetoden ikke er egnet til bestemmelse af varmeledningsevne (lambdaværdi) for isoleringsmaterialer. Rockwool foretager løbende test af lambdaværdien af Rockwools isoleringsmaterialer hos Teknologisk Institut, bl.a. i form af uvildig tredjepartskontrol, og disse testresultater har ikke påvist afvigelser fra den deklarerede lambdaværdi. Teknologisk Institut har endvidere trukket den af Papiruld Danmark fremlagte prøvningsrapport tilbage og erstattet den med en ny rapport, efter at Rockwool påpegede, at rapporten ikke var udarbejdet efter gældende standarder. Papiruld Danmark har afvist at fremlægge den nye rapport, hvilket må tillægges processuel skadevirkning.

Forklaringen fra Mathias Sehested Høeg Kemner strider mod gældende standarder, primært EN 15804, EPD Norges vurdering og ekspertudtalelser og holdningen i de europæiske ekspertgrupper, som har udarbejdet og forestår fortolkningen af standarden EN 15804. Mathias Sehested Høeg Kemner har bl.a. ikke fremlagt nogen dokumentation for opfyldelse af de fire krav, der stilles i undtagelsen i pkt. 5.3 i standarden EN 15804. Forklaringen er så fejlbehæftet og udokumenteret, at den ikke skal tillægges nogen betydning i sagen. Mathias Sehested Høeg Kemner har endvidere selv udfærdiget Papiruld Danmarks miljøvaredeklaration.

Miljøvaredeklarationen omfatter kun en mindre del af den reelle miljøbelastning, da den kun omfatter såkaldt vugge-til-port- (modsat vugge-til-grav)-beregning, dvs. fra produktion til produkterne sendes ud af producentens port. Det udgør en helt grundlæggende mangel, da hovedparten af miljøbelastningerne for papiruld ligger uden for vugge-til-port, hvorimod Rockwools miljøbelastninger (over 90 %) ligger inden for vugge-til-port. Miljøvaredeklarationen kan derfor ikke anvendes til støtte for miljøudsagn eller sammenligninger, og Papiruld Danmark informerer i øvrigt ikke om, at der kun er dokumentation for miljøpåvirkning fra vugge-til-port. Udsagnene er også derfor vildledende og misvisende.

Håndhævelsessagerne ved Miljøstyrelsen og Energistyrelsen er afsluttet, fordi Papiruld Danmark har fjernet de omhandlede udsagn fra sin hjemmeside, og ikke fordi de to styrelser har vurderet, at Papiruld Danmarks udsagn ikke var retsstridige.

Da Papiruld Danmarks udsagn ikke er lovlige, skal Papiruld Danmark tilbagekalde markedsføringsmateriale, der omfatter de ulovlige udsagn.

Højesterets begrundelse og resultat

Rockwool A/S og Papiruld Danmark A/S konkurrerer på markedet for isoleringsmateriale, idet de to virksomheder fremstiller og sælger isoleringsmateriale baseret på henholdsvis stenuld og papiruld. Sagens hovedspørgsmål er, om det er i strid med [markedsføringsloven](#), at Papiruld Danmark i forbindelse med markedsføringen af sine produkter har anvendt en række udsagn om bl.a. isoleringsevne, brandmodstand, miljøpåvirkning, arbejdsmiljø og pris, herunder ved sammenligning med Rockwools produkter.

Markedsføringsloven og dokumentationskrav

Efter [markedsføringslovens § 1](#) skal erhvervsdrivende udvise god markedsføringssskik under hensyntagen til forbrugerne, erhvervsdrivende og almene samfundsinteresser. Markedsføring, der angår forbrugernes økonomiske interesser, må ikke være egnet til mærkbart at forvride deres økonomiske adfærd. Det fremgår endvidere af [markedsføringslovens § 3, stk. 1](#), at erhvervsdrivende ikke må anvende vildledende eller urigtige angivelser eller udelade væsentlige informationer, hvis dette er egnet til mærkbart at forvride forbrugernes eller andre erhvervsdrivendes økonomiske adfærd på markedet. Rigtigheden af angivelser om faktiske forhold skal kunne dokumenteres, jf. § 3, stk. 3. [Markedsføringslovens § 5, stk. 2](#), bestemmer bl.a., at reklame, som direkte eller indirekte henviser til en konkurrent eller til varer, som udbydes af en konkurrent, er tilladt, når sammenligningen ikke er vildledende, er objektiv og sammenligner en eller flere konkrete og relevante egenskaber, der kan dokumenteres, og som er repræsentative for disse varer, herunder prisen, og ikke miskrediterer eller nedvurderer konkurrentens varer.

Et af de centrale spørgsmål i sagen er, hvilke krav der skal stilles til den dokumentation, som er omhandlet i [markedsføringslovens § 3, stk. 3](#), og [§ 5, stk. 2](#), herunder om det er tilstrækkeligt at sandsynliggøre, at en faktisk oplysning er rigtig.

[Markedsføringslovens § 3](#), der blev indført i den nugældende udformning ved [lov nr. 1547 af 20. december 2006](#), gennemfører dele af [Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/29/EF](#) om bl.a. virksomheders urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked. Ved direktivet blev der indført totalharmonisering på området. Ifølge den indledende betragtning 21 i direktivet er det hensigtsmæssigt, at bl.a. domstole skal kunne kræve af de erhvervsdrivende, at de fremlægger belæg for, at deres faktuelle påstande er korrekte. Efter direktivets artikel 12 kan domstolene kræve, at den erhvervsdrivende fremlægger beviser for rigtigheden af de faktiske forhold, der gøres gældende i forbindelse med en handelspraksis, hvis et sådant krav under hensyn til de legitime interesser hos den erhvervsdrivende og enhver anden part i sagen forekommer relevant under hensyn til omstændighederne i det pågældende tilfælde. Domstolene kan anse sådanne faktiske forhold for urigtige, hvis de beviser, der kræves, ikke fremlægges eller af domstolen skønnes utilstrækkelige.

2602

[Markedsføringslovens § 5](#) blev oprindeligt indført som § 2 a ved [lov nr. 164 af 15. marts 2000](#) med henblik på at gennemføre Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/55/EF af 6. oktober 1997 om ændring af direktiv 84/450/EØF om vildledende reklame. Efter artikel 3a, stk. 1, litra c, i direktivet er det bl.a. en betingelse for, at sammenlignende reklame er tilladt, at den omfatter en eller flere konkrete og relevante egenskaber, der kan dokumenteres.

Højesteret finder, at både ordlyden af [markedsføringslovens § 3, stk. 3](#), og [§ 5, stk. 2](#), forarbejderne til de to bestemmelser samt de bagvedliggende direktiver må forstås således, at dokumentationskravet ikke kan

opfyldes ved blot at sandsynliggøre rigtigheden af en oplysning. Som anført i artikel 12 i direktivet om urimelig handelspraksis varierer de konkrete krav, der stilles med hensyn til dokumentationen for en oplysnings rigtighed, under hensyn til omstændighederne i det enkelte tilfælde.

Retlig interesse og passivitet

Papiruld Danmark har i relation til Rockwools påstand 2, 4, 10, 16 og 23-28 gjort gældende, at Rockwool savner retlig interesse, og at disse påstande derfor bør afvises. Af de grunde, som Sø- og Handelsretten har anført, tiltræder Højesteret, at afvisningspåstanden ikke tages til følge. Det forhold, at Energistyrelsen og Miljøstyrelsen har fået forelagt de omtvistede udsagn og nu har afsluttet sagerne uden at træffe afgørelse om udsagnenes lovlighed, kan ikke føre til andet resultat.

Højesteret tiltræder endvidere, at der ikke er fornødent grundlag for at fastslå, at Rockwool har udvist retsfortabende passivitet.

Generelt om Papiruld Danmarks udsagn

Højesteret tiltræder Sø- og Handelsrettens bedømmelse med hensyn til, hvilke af Papiruld Danmarks udsagn der er omfattet af [markedsføringslovens § 5](#) om sammenlignende reklame.

Udsagn vedrørende isoleringsevne (Rockwools påstand 2 for Sø- og Handelsretten)

Dette udsagn baserer sig reelt alene på en BYG-DTU-rapport »Varmeisoleringsevne for ydervægge målt i Borup Seniorby« fra 2004. Det fremgår bl.a. af rapporten, at resultatet af målingerne i vidt omfang er afhængige af kvaliteten i isoleringsarbejdernes udførelse og derfor vanskeligt kan anvendes til indbyrdes vurdering af materialerne. Selv om citatet fra rapporten isoleret set er korrekt, hviler rapporten på undersøgelser af en sådan karakter og et så begrænset omfang og er forbundet med så mange usikkerheder, at rapporten er uegnet til at danne grundlag for konklusioner med hensyn til varmeisoleringsevnen for Rockwools produkter. Højesteret finder herefter, at udsagnet er i strid med [markedsføringslovens §§ 1, 3 og 5](#), og tiltræder, at fogedforbuddet er stadfæstet på dette punkt.

Udsagn vedrørende pris (Rockwools påstand 4 for Sø- og Handelsretten)

Papiruld Danmark har ikke fremlagt dokumentation for rigtigheden af dette udsagn, og Højesteret finder derfor, at udsagnet strider mod [markedsføringslovens §§ 1, 3 og 5](#), og tiltræder, at fogedforbuddet er stadfæstet også på dette punkt.

Udsagn vedrørende brandmodstand (Rockwools påstand 3, 5 og 12 for Sø- og Handelsretten)

Papiruld Danmark har bl.a. henvist til en rapport fra Dansk Brand- og sikringsteknisk Institut fra 2001 og en rapport udarbejdet af KS-Byggeteknisk Service fra 2001. Disse rapporter er imidlertid præget af forbehold og angivne usikkerheder, herunder knyttet til den konkrete anvendelse og placering af isoleringsmaterialet i bygningsmæssig sammenhæng (henholdsvis på lodrette eller vandrette flader). Papiruld Danmark har ikke ved anvendelse af sine udsagn, herunder brugen af udtrykket »brandmodstand«, som i sig selv kan give anledning til tvivl, taget fornødent hensyn til de nævnte forbehold eller usikkerheder. Direktør Claus Skov fra Papiruld Danmark har i den forbindelse under sin forklaring for Østre Landsret i forbudssagen bl.a. oplyst, at det er rigtigt, at Papiruld Danmark ikke har præciseret, at selskabets tests er foretaget på lodrette flader. Højesteret tiltræder på denne baggrund, at udsagnene strider mod [markedsføringslovens § 1](#) og § 3 samt til dels § 5.

Udsagn vedrørende miljø (Rockwools påstand 8, 9, 13, 14, 15, 16 og 23 for Sø- og Handelsretten)

Højesteret finder, at Papiruld Danmark har anvendt udtryk som »miljørigtig« og »miljøvenlig« fritstående og uden forklaring. Herved efterlades det indtryk, at Papiruld Danmarks produkter er særligt skånsomme i miljømæssig henseende sammenlignet med konkurrerende produkter. Det fremgår ikke klart, at udsagnene f.eks. er begrænset til fremstillingen af produkterne eller kun gælder for en del af produkternes levetid, og det materiale, Papiruld Danmark har fremlagt, dokumenterer ikke, at papiruld i alle relevante henseender er særligt skånsomt miljømæssigt sammenlignet med konkurrerende produkter. Det kan ikke føre til andet resultat, at Papiruld Danmark har henvist til bl.a. miljøvaredeklarationer, som for så vidt kunne have dannet grundlag for konkret formulerede udsagn om miljømæssige forhold. Sammenligningerne mellem CO₂-værdierne for henholdsvis stenuld og papiruld er behæftet med så megen usikkerhed, at der ikke foreligger den nødvendige dokumentation. Højesteret tiltræder herefter, at udsagnene strider mod [markedsføringslovens § 1](#) og § 3 samt til dels § 5.

Udsagn vedrørende genanvendelighed (Rockwools påstand 10, 22 og 27 for SØ- og Handelsretten)

Af de grunde, som SØ- og Handelsretten har anført, tiltræder Højesteret, at disse udsagn er i strid med [markedsføringslovens § 1](#) og § 3.

2603

Udsagn vedrørende arbejdsmiljø (Rockwools påstand 24, 25 og 26 for SØ- og Handelsretten)

Højesteret tiltræder af de grunde, som SØ- og Handelsretten har anført, at disse udsagn er i strid med [markedsføringslovens § 1](#) og § 3.

Rockwools påstand 17 (tilbagekaldelse)

Det følger af det ovenfor anførte, at Papiruld Danmark er forpligtet til at fjerne de udsagn, der er fremsat på selskabets hjemmeside. Med hensyn til udsagn, der findes i skriftligt materiale til forbrugere eller isolatører, vil det i vidt omfang dreje sig om materiale, som er udsendt mange år tilbage, og som Rockwool har været bekendt med i mange år. Selv om Rockwool har ændret sin påstand om tilbagekaldelse for Højesteret, finder Højesteret, at de praktiske vanskeligheder ved tilbagekaldelse overstiger Rockwools berettigede interesse heri. Højesteret tiltræder herefter, at Papiruld Danmark frifindes for Rockwools påstand om tilbagekaldelse af markedsføringsmateriale.

Rockwools påstand 28 (bøde)

Af de grunde, som SØ- og Handelsretten har anført, og da der ikke er fremkommet oplysninger for Højesteret, der kan føre til et andet resultat, tiltræder Højesteret, at Papiruld Danmark frifindes for påstanden om bødestraf.

Rockwools påstand 18 og 19 (krænkelse af varemærkerettigheder)

Højesteret tiltræder af de grunde, som SØ- og Handelsretten har anført, at Papiruld Danmark har krænket Rockwools varemærkerettigheder.

Konklusion

SØ- og Handelsrettens dom stadfæstes.

Thi kendes for ret

Sø- og Handelsrettens dom stadfæstes.

I sagsomkostninger for Højesteret skal Papiruld Danmark A/S inden 14 dage efter denne højesteretsdoms afsigelse betale 60.000 kr. til Rockwool A/S. Beløbet forrentes efter rentelovens § 8 a.

Fodnoter

[1] FT 1993-94, till. A, sp. 7266, FT 1999-2000, till. A, lovforslag L 35, bemærkningerne til § 2 a, stk. 2, nr. 3, FT 2006-07, till. A, lovforslag L 2, de almindelige bemærkninger pkt. 1 og 2 samt bemærkningerne til § 3, stk. 3, Kommissionens vejledning af 3. december 2009 i gennemførelsen/anvendelsen af direktiv 2005/29/EF om urimelig handelspraksis, SEK (2009), pkt. 2.5.3., U 2007.2851 H, U 2008.1211 H, U 2012.1089 H, EU-Domstolens domme af 19. april 2007 i sag C-381/05 (De Landtsheer Emmanuel SA) og af 18. november 2010 i sag C-159/09 (Lidl), Forbrugerombudsmandens vejledning om brug af miljømæssige og etiske påstande mv. i markedsføringen, januar 2011, Forbrugerombudsmandens notat af 3. april 2014 om dokumentationskravet i markedsføringslovens § 3, stk. 3, og Karoline Heide-Jørgensen: Reklameret, Konkurrenceret og kommerciel ytringsfrihed (2008), s. 326-30.